

**T.C.
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

***ATEŞTEN GÖMLEK* ROMANININ İNGİLİZCE ve
ALMANCAYA YAPILAN ÇEVİRİLERİ ARACILIĞIYLA
MİLLİ MÜCADELE’NİN AVUSTURYA, AMERİKA ve
HİNDİSTAN’DA YENİDEN ÇERÇEVELENMESİ
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Sevim KILIÇ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÇEVİRİBİLİM ANABİLİM DALI
ÇEVİRİBİLİM PROGRAMI**

**DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Cemal DEMİRCİOĞLU**

İSTANBUL, Eylül 2014

**T.C.
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

***ATEŞTEN GÖMLEK* ROMANININ İNGİLİZCE ve
ALMANCAYA YAPILAN ÇEVİRİLERİ ARACILIĞIYLA
MİLLİ MÜCADELE’NİN AVUSTURYA, AMERİKA ve
HİNDİSTAN’DA YENİDEN ÇERÇEVELENMESİ
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

**Sevim KILIÇ
(092006001)**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÇEVİRİBİLİM ANABİLİM DALI
ÇEVİRİBİLİM PROGRAMI**

**Tezin Enstitüye Teslim Edildiği Tarih :
Tezin Savunulduğu Tarih :**

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Cemal DEMİRCİOĞLU _____

**Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Ayşe Dilek Erbora _____
Yrd. Doç. Dr. Yeşim Tükel Kılıç _____**

İSTANBUL, Eylül 2014

**T.C.
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

***ATEŞTEN GÖMLEK* ROMANININ İNGİLİZCE ve
ALMANCAYA YAPILAN ÇEVİRİLERİ ARACILIĞIYLA
MİLLİ MÜCADELE’NİN AVUSTURYA, AMERİKA ve
HİNDİSTAN’DA YENİDEN ÇERÇEVELENMESİ
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

**Sevim KILIÇ
(092006001)**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÇEVİRİBİLİM ANABİLİM DALI
ÇEVİRİBİLİM PROGRAMI**

**DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Cemal DEMİRCİOĞLU**

İSTANBUL, Eylül 2014

ÖNSÖZ

"Ateşten Gömlek": Bu tezi yazma sürecime dair bir hikaye kaleme almak istersem, başlığına Halide Edib'in çalışmamda incelediğim bu romanının adını vermem mümkün. Hayatımın olabilecek en zor dönemlerinden birine denk gelen bu tez, adeta sırtımda taşıdığım bir "ateşten gömlek" oldu benim için. Ne var ki aynı "gömlek", her aynaya baktığımda bana aştığım zorlukları anımsatan ve bundan sonraki hayatımda gururla üzerimde taşıyacağım bir parçam şimdi.

Bu tezin hazırlanmasında öncelikle her aşamada bana yardımcı ve destek olan sayın danışmanım Yard. Doç. Dr. Cemal Demircioğlu'na teşekkür etmek istiyorum. Yukarıda bahsettiğim nedenlerden dolayı bu süreçte yarattığım tüm aksaklıklara rağmen bana gösterdiği anlayış, sabır ve tezimi tamamlayacağım konusunda duyduğu inanç için kendisine minnettarım. Bugünlere gelmemi sağlayan, Okan Üniversitesi Çeviribilim Yüksek Lisans Programı'nda ders aldığım tüm diğer hocalarıma da teşekkürlerimi sunarım. Çalışmamla ilgili kendisine sorduğum tüm soruları itinayla yanıtlama nezaketini gösterdiği için Prof. Dr. İnci Enginün'e de teşekkürü borç bilirim.

En zor zamanlarımda en yakınım olarak verdiği destekten dolayı Buket Emanet'e, Osmanlı Türkçesi'yle ilgili yardımlarından dolayı Araz Anadilim'e ve bu süreçte bana destek olan herkese teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, hayatımın her anında maddi ve manevi desteğini benden hiç esirgemeyen çok kıymetli babam Eyüp Kılıç'a ve varlığıyla bana güç veren sevgili kardeşim Serdar Kılıç'a sonsuz teşekkürler.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1. KURAMSAL ÇERÇEVE VE YÖNTEM.....	7
1.1. ANLATI KURAMI	7
1.1.1. ‘Anlatı’ Kavramı.....	7
1.1.2. Anlatı Türleri	9
1.1.2.1. Kişisel Anlatılar	9
1.1.2.2. Kamusal Anlatılar	9
1.1.2.3. Kavramsal Anlatılar	10
1.1.2.4. Üst-Anlatılar	11
1.1.3. Anlatı Özellikleri.....	12
1.1.3.1. Zamansallık.....	13
1.1.3.2. İlişkisellik.....	14
1.1.3.3. Nedensel Olay Örgülemesi	14
1.1.3.4. Seçici Sahiplenme	15
1.2. ÇEVİRİDE ANLATILARI ÇERÇEVELEMEK.....	16
1.2.1. ‘Çerçeveleme’ Kavramı.....	17
1.2.2. Çerçeveleme Yöntemleri.....	18
1.2.2.1. Zamansal ve Uzamsal Çerçeveleme	20
1.2.2.2. Seçici Sahiplenme Yoluyla Çerçeveleme	21
1.2.2.3. Etiketleyerek Çerçeveleme	21
1.2.2.4. Katılımcıların Yeniden Konumlandırılması	22
1.3. YÖNTEM.....	23
BÖLÜM 2. MİLLİ MÜCADELE VE ATEŞTEN GÖMLEK	27
2.1. ATEŞTEN GÖMLEK.....	27
2.2. MİLLİ MÜCADELE VE ATEŞTEN GÖMLEK	28

BÖLÜM 3. AVUSTURYA’DA ATEŞTEN GÖMLEK: DAS FLAMMENHEMD (1923)	35
3.1. <i>DAS FLAMMENHEMD</i>	35
3.2. METİN ÇEVRESİNDE ÇERÇEVELEME.....	36
3.2.1. Tanıtım Yazısı	37
3.2.2. Önsöz.....	39
3.2. SONUÇ.....	51
BÖLÜM 4. AMERİKA’DA ATEŞTEN GÖMLEK: THE SHIRT OF FLAME (1924)	54
4.1. <i>THE SHIRT OF FLAME</i>	54
4.2. METİN ÇEVRESİNDE ÇERÇEVELEME.....	55
4.2.1.Önsöz.....	56
4.2.2. Dipnotlar	65
4.3. SONUÇ.....	68
BÖLÜM 5. HİNDİSTAN’DA ATEŞTEN GÖMLEK: THE DAUGHTER OF SMYRNA (1932)	71
5.1. <i>THE DAUGHTER OF SMYRNA</i>	71
5.2. METİN ÇEVRESİNDE ÇERÇEVELEME.....	73
5.2.1. Metin Başlığı.....	73
5.2.2. İç Kapak Sayfaları	74
5.2.3. Önsöz.....	75
5.3. METİN İÇİNDE ÇERÇEVELEME	86
5.3.1. Zamansal ve Uzamsal Çerçeveleme.....	86
5.3.2. Seçici Sahiplenme Yoluyla Çerçeveleme.....	90
5.3.3. Katılımcıların Yeniden Konumlandırılması.....	98
5.3.4. Etiketleyerek Çerçeveleme	100
5.4. SONUÇ.....	102
BÖLÜM 6. ÇEVİRİLERDEKİ ÇERÇEVELEMENİN KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRMESİ	107
SONUÇ	119
KAYNAKÇA	121
EKLER	125
EK 1 <i>DAS FLAMMENHEMD</i>’E AİT İÇ KAPAK SAYFASI	125
EK 2 <i>DAS FLAMMENHEMD</i>’E AİT İÇ KAPAK SAYFASI (2)	126
EK 3 <i>THE SHIRT OF FLAME</i>’E AİT İÇ KAPAK SAYFASI	127

EK 4 <i>THE DAUGHTER OF SMYRNA</i>'YA AİT İÇ KAPAK SAYFASI.....	128
EK 5 <i>THE DAUGHTER OF SMYRNA</i>'YA AİT İÇ KAPAK SAYFASI (2)	129

ÖZET

***ATEŞTEN GÖMLEK* ROMANININ İNGİLİZCE ve ALMANCAYA YAPILAN ÇEVİRİLERİ ARACILIĞIYLA MİLLİ MÜCADELE’NİN AVUSTURYA, AMERİKA ve HİNDİSTAN’DA YENİDEN ÇERÇEVELENMESİ ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Bu çalışmanın amacı, Halide Edib Adıvar’ın *Ateşten Gömlek* romanının Amerika, Hindistan ve Avusturya’da yayımlanan çevirileri üzerinden karşılaştırmalı ve betimleyici bir inceleme yaparak bu erek bağlamlarda Türkiye’de yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde gerçekleşen Milli Mücadele’ye dair oluşturulan toplumsal ve siyasi gerçekliğin nasıl çerçvelendiğini sorgulamaktır. Bu amaçla, *Ateşten Gömlek*’in Amerika ve Hindistan’da yayımlanan iki İngilizce ve Avusturya’da yayımlanan Almanca erek metinleri ile bu erek metinlere ait yanmetinler, Mona Baker’ın yazılı ve sözlü çevirilerin incelenmesi amacıyla oluşturduğu kuramsal yaklaşımı ve “yeniden çerçeveleme” kavramı kapsamında incelenmiştir. Çalışmamız, kaynak metne aracılık eden kişilerin, çevirilerinde ve/veya yanmetinlerinde başvurdukları yeniden çerçeveleme yöntemleri aracılığıyla, uluslararası boyutta gerçekleşmiş bir siyasi ve silahlı çatışma içeren Milli Mücadele’ye dair toplumsal ve siyasi gerçekliğin oluşturulmasında ve/veya şekillendirilmesinde etkin rol oynadıklarını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Çeviri; (Yeniden) Çerçeveleme; Milli Mücadele; Çatışma; Mona Baker

ABSTRACT

AN ANALYSIS ON THE REFRAMING OF THE NATIONAL STRUGGLE THROUGH ENGLISH AND GERMAN TRANSLATIONS OF THE NOVEL *ATEŞTEN GÖMLEK*

The aim of the present study is to make a comparative and descriptive analysis over the three translations of *Ateşten Gömlek*, the novel by Halide Edib Adivar, published in America, India and Austria and to examine how the social and political reality regarding the National Struggle, which occurred in the first quarter of the 20th century, is reframed in those target contexts. For this purpose, *Ateşten Gömlek*'s three target texts, two of which are English, published in America and India while the other is German, published in Austria, as well as their paratexts were analysed in the scope of the Mona Baker's theoretical approach to study translated texts and utterances, and the concept of "reframing". As a result, our study suggests that through the reframing strategies the agents have resorted within their translations and/or paratexts, they have played an active role in constituting and/or shaping the social and political reality regarding the National Struggle, which includes an international political and armed conflict.

Keywords: (Re)Framing; National Struggle; Conflict; Translation; Mona Baker

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, Halide Edib Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* romanının, Amerika ve Hindistan'da yayımlanan iki İngilizce çevirisi ile Avusturya'da yayımlanan Almanca çevirisi üzerinden karşılaştırmalı ve betimleyici bir inceleme yaparak bu erek bağlamlarda Türkiye'de yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde gerçekleşen Milli Mücadele'ye dair oluşturulan toplumsal ve siyasi gerçekliğin nasıl çerçvelendiğini sorgulamaktır. Bu bağlamda, *Ateşten Gömlek*'e ait üç erek metin ile bu erek metinlere ait yanmetinler (Genette, 1977), Mona Baker'ın yazılı ve sözlü çevirilerin incelenmesi amacıyla oluşturduğu kuramsal yaklaşımı ve “yeniden çerçeveleme” (reframing) (Baker, 2005, 2006, 2007, 2010a) kavramı kapsamında incelenerek değerlendirilmiştir.

Halide Edib Adıvar, yazarlık hayatı boyunca kaleme aldığı roman, hikaye, mensur şiir, tiyatro eseri, hatırat gibi edebi eserlerinin yanı sıra makale, köşe yazısı ve inceleme gibi fikri eserleri ile Türk edebiyatının önde gelen yazarlarından biridir. Edebi kimliğinin yanında toplumsal ve siyasi bir kimliğe de sahip olan Halide Edib, gençlik yıllarından itibaren Türkiye'deki toplumsal ve siyasal gelişmeleri yakından takip etmekle kalmayıp bizzat bu gelişmelerin içinde yer almış ve bazılarında da öncülük etmiştir. Bu kimliğiyle edindiği tecrübe ve izlenimler yalnızca hatıratlarında yerini almakla kalmamış, roman ve hikayelerine de yansımıştır. Milli Mücadele döneminin önemli toplumsal ve siyasi gelişmelerinde de çeşitli şekillerde yer alan Halide Edib'in bu dönemki tecrübe ve izlenimleri, yazarın *Ateşten Gömlek* romanının yanı sıra *Dağa Çıkan Kurt* ve *İzmir'den Bursa'ya* başlıklı hikaye kitaplarında yer alan bazı hikayelerine de büyük ölçüde yansımıştır. Özellikle *Ateşten Gömlek*, Milli Mücadele romanlarının en başarılısı olarak görülmesi açısından Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir. İnci Enginün tarafından “Milli Mücadele'nin en canlı ve güzel kitabı” (Enginün 1995: 84) olarak değerlendirilen bu eser, Cevdet Kudret'e göre de “edebiyatımızda Kurtuluş Savaşı üzerine yazılan romanların ilki ve en güzelidir” (Kudret 1987: 86).

Milli Mücadele dönemi içerisinde yazılan *Ateşten Gömlek*, 1922’de *İkdam* gazetesinde tefrika edilmiş¹ ve 1923’te kitap olarak basılmıştır.² Aynı yıl içerisinde Türkiye’de filme çekilen eser, yurtdışında da büyük ilgi uyandırmış ve kısa süre içinde pek çok yabancı dile çevrilmiştir: 1922-23’te Arapçaya (*Kamîsi Minnâr*), 1923’te Almancaya (*Das Flammenhemd*), 1924’te Halide Edib’in kendisi tarafından İngilizceye (*The Shirt of Flame*), 1927’de Rusçaya (*Ognennaja rubaška*), 1928’de İsveççeye (*Eldskjortan*), 1932’de Maulvi Muhammad Yakub Khan tarafından İngilizceye (*The Daughter of Smyrna*) ve 1948’de Fransızcaya (*La Fille de Smyrne*) çevrilerek yayımlanır. Halide Edib’in, öncesinde Batı dillerine aktarılmış bazı eserleri bulunmasına rağmen bu eseri, İngilizceye çevrilen ilk ve yabancı dillere en çok çevrilen eseri olması nedeniyle de önemli bir yere sahiptir.

Halide Edib’in Türkçe ve İngilizcede yazdığı edebi eserleri üzerine yapılan çok sayıda araştırma bulunmasına rağmen eserlerinin yabancı dillere yapılan çevirilerine yönelik az sayıda inceleme tespit edilmiştir.³ Yukarıda belirttiğimiz üzere çok sayıda dile çevrilen *Ateşten Gömlek*’in çevirileri üzerine tespit edilen tek inceleme, İnci Enginün’e ait “Ateşten Gömlek Romanının İngilizce Tercümeleleri” başlıklı makaledir. Bu incelemede Enginün, *Ateşten Gömlek* ile iki İngilizce çevirisi olarak *The Shirt of Flame* (New York, 1924; Halide Edib⁴) ve *The Daughter of Smyrna* (Lahore, 1932; Maulvi Muhammad Yakub Khan) üzerine betimlemeli çeviri araştırmaları dışında karşılaştırmalı bir çalışma sunmuştur. İnceleme kapsamında Enginün, bu iki İngilizce çeviriye ait önsözler ile erişilen tanıtım ve eleştiri yazılarına yer vermiş ve bu metinlerdeki dikkat çekici ifadelerle değinmiştir. Enginün’ün burada sunduğu bilgi ve

¹ Halide Edib, Adıvar (1338/1922) “Ateşten Gömlek”, *İkdam*, nr. 9059- 9122, 6 Haziran - 11 Ağustos 1338 /1922.

² Halide Edib, Adıvar (1339/1923) *Ateşten Gömlek*, İstanbul: Teşebbüs Matbaası.

³ Halide Edib’in eserlerinin çevirileri üzerine Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi kataloğunda tespit edilen çalışmalar şunlardır: 1) Mustafa Ali Arslan (2006) *A comparative study on Halide Edip Adıvar's The Clown and His Daughter as a rewrite*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi; 2) Hande Sipahi (2000) *Proverbes et locutions dans The Clown and His Daughter de Halide Edib et sa traduction en Français rue de l'epicerie auxmouches [Proverbs and idioms in The Clown and Daughter by Halide Edib and their comparison with their translations into French]*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi.

⁴ Halide Edib bu erek metnin çevirmeni değil, yazarı olarak görülmektedir (bkz. Ek 3).

değerlendirmelere, çalışmamızın *Ateşten Gömlek*'e ait bu iki erek metni incelediğimiz bölümlerinde gerek görüldüğü ölçüde yer verilecektir.

Bu çalışmada, Mona Baker'ın anlatı kuramından⁵ yola çıkarak oluşturduğu yazılı ve sözlü çevirilerin incelenmesine yönelik kuramsal yaklaşımı kullanılacaktır. Bu yaklaşım, toplum ve iletişim kuramlarında ve özellikle Somers ve Gibson'ın eserlerinde ele alındığı haliyle anlatı kuramına dayanır. Baker, yaklaşımında anlatı kuramını esas almasının nedenini çeviribilim alanında var olan ve çevirmen davranışlarını açıklamakta kullandığımız söylemlerden duyduğu memnuniyetsizlik ile açıklar. Baker'ın belirttiği üzere çağdaş çeviribilim söylemlerinde çeviri, farklı kültürler arasındaki iletişimi sağlayarak bu kültürlerin birbirlerini anlamasını sağlayan bir “köprü”, çevirmen de bu köprüyü inşa eden dürüst aracı kişi olarak görülmektedir. İnşa edilen bu köprünün sunduğu iletişim, diyalog, anlayış ve bilginin ahlaki açıdan her zaman ‘iyi’ olduğu varsayılmakta; köprünün hangi sebep ve sonuçlarla inşa edildiği sorgulanmamaktadır. Ancak Baker'a göre, özellikle uluslararası boyuttaki siyasi çatışmalara aracılık eden çevirmenler, her zaman barışı teşvik eden hoşgörü ve anlayış anlatıları oluşturamayabilir; çatışmayı destekleyen, toplumları ve insanları kontrolü altına alıp yönlendiren anlatıların oluşturulmasında ve yayılmasında rol oynayabilirler. Dolayısıyla mevcut çeviribilim söylemleri, çevirinin ve çevirmenin toplumdaki rolünü “romantikleştirmekte” olup çevirmen, etrafını saran, düşüncelerine ve dolayısıyla davranışlarına yön veren anlatılardan soyutlanmaktadır. Bu sebeplerden dolayı çevirmen uygulama ve davranışlarının gerçekçi ve eleştirel olmayan açılardan değerlendirildiğini savunan Baker, kendi kuramsal yaklaşımında özellikle uluslararası boyuttaki çatışmalara aracılık eden çevirmenlerin toplumdaki etkin rolünü ortaya koymayı ve kavramsallaştırmayı amaçlar (Baker 2005: 4-11).

Çatışma, en geniş tanımıyla, “birbiriyle bağdaşmayan, rakip çıkar veya amaçlara ya da esasen farklı değerlere sahip iki veya daha fazla tarafın birbir(ler)ini baltalamak

⁵ Baker'ın çeviribilime uygulanabilir hale getirmek amacıyla toplum ve iletişim kuramlarında tanımlandığı haliyle esas aldığı anlatı kuramı, çalışmamızda da Baker'ın yaklaşımında olduğu gibi, bir edebiyat kuramı olarak değil, çeviri metinlerdeki söylemlerin çözümlenmesinde işlevsel bir kuram olarak ele alınmıştır.

için uğraştıkları durum” (Baker 2006: 1) anlamına gelmekte olup bu yönüyle aslında gündelik hayatın bir parçasını teşkil eder (a.g.e.:1). Baker da çalışmasında çatışmaya ait bu tanımı benimsemiş olmakla birlikte kendi yaklaşımını sunarken büyük oranda silahlı ve siyasi çatışma örneklerini ele almıştır. Buna sebep olarak, küreselleşen dünya ile birlikte günümüzde artık “ulusal sınırları aşan” ve her zamankinden daha yaygın bir çatışma ortamında yaşadığımızı dile getiren Baker, böyle bir ortamda çevirinin çatışmaya dahil olan tüm taraflara kendi anlatılarını “meşrulaştırma” ve yayma imkanı sunduğunu belirtir (a.g.e.: 1). Zira “anlatılar, toplumsal örgütlenmenin tüm seviyelerinde çatışmayı var etmenin, sürdürmenin, yöneltmenin ve temsil etmenin elzem araçlarını oluşturur” (Briggs’dan akt. Baker 2006: 3). Bu sebeple Baker, çatışmanın var olduğu bağlamlarda yazılı ve sözlü çevirinin nasıl işlev kazandığını ve çeviri aracılığıyla bu bağlamlara aktarılan anlatıların nasıl görüşürüldüğünü ortaya koymak amacıyla anlatı kuramına yönelir (a.g.e.: 1).

Halide Edib’in *Ateşten Gömlek* eseri, Türk ve Dünya tarihinde önemli siyasi olaylar dizisini içeren ve uluslararası boyutta gerçekleşmiş bir silahlı ‘çatışma’ olan Milli Mücadele’yi konu alır. Esere ait çeviriler ise bu çatışmanın diğer erek bağlamlara aktarılması ve yaygınlaştırılması açısından oldukça önem taşır. Bu çalışmada *Ateşten Gömlek*’in Amerika ve Hindistan’da yayımlanan iki İngilizce ve Avusturya’da yayımlanan Almanca erek metinleri ile bu erek metinlere ait yanmetinler, Baker’ın kuramsal yaklaşımı çerçevesinde incelenmiştir. Yukarıda belirttiğimiz gibi bu yaklaşım, özellikle uluslararası boyutta gerçekleşen siyasi çatışma durumlarındaki yönlendirmeleri ortaya koymaya yöneliktir. Bu sebeple çalışmamızda erek metinlere ait yanmetinler, bu alanlarda başvuru olan yeniden çerçeveleme yöntemlerini izlemek amacıyla Baker’ın yaklaşımı kapsamında incelenerek değerlendirilmiştir.⁶ Erek metinler üzerinden yürüttüğümüz incelemenin sonucunda bu metinler aracılığıyla Milli Mücadele’ye dair erek bağlamlarda oluşturulan ve/veya şekillendirilen gerçeklikler değerlendirilmiştir. İncelemede şu dört soruya cevap aranmıştır: (i) Kaynak metin olan *Ateşten Gömlek*’in

⁶ Çeviribilimde çeviri çözümlerinde yanmetinlerin kullanımını anlamaya ve açıklamaya yönelik çalışmalar sunan başlıca isimler arasında Urpo Kovola, Şehnaz Tahir-Gürçağlar ve Işın Bengi’yi anmak gerekir.

diğer bağlamlara aktarılması sürecinde erek metinler ve/veya bu metinlere ait yanmetinler aracılığıyla Milli Mücadele'ye yönelik başvurulmuş görünen yeniden çerçeveleme yöntem(ler)i mevcut mudur? (ii) Mevcut olması durumunda bu yeniden çerçeveleme yöntem(ler)inin, erek bağlamlarda Milli Mücadele'ye dair toplumsal ve siyasi gerçekliği oluşturmadaki işlevleri neler olabilir? (iii) Kaynak metne aracılık eden kişilerin, bu gerçekliği oluşturmada oynadıkları etkin rol ne olabilir? (iv) Erek bağlamlarda oluşturulan bu gerçeklik(ler) birbirleri arasında farklılık göstermekte midir?

Bu soruları ele almak üzere çalışmamız altı ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, çalışmamızın kuramsal çerçevesi ve yöntemi sunulmuştur. Kuramsal çerçevemiz, Mona Baker'ın yazılı ve sözlü çevirilerin incelenmesi amacıyla oluşturduğu kuramsal yaklaşımıdır. Öncelikle Baker'ın yaklaşımının dayanağını oluşturan anlatı kuramı hakkında bilgi verilmiş, 'anlatı' kavramı, tür ve özellikleri çeviri ile olası ilişkileriyle birlikte açıklanmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda Milli Mücadele, Halide Edib, *Ateşten Gömlek* ve bu romana ait çeviriler anlatı kuramı kapsamında değerlendirilmiştir. Ardından Baker'ın bu kuramı esas alarak oluşturduğu kuramsal yaklaşımı açıklanmış ve çağdaş çeviribilim kuramları doğrultusunda sorgulayıcı bir yaklaşımla ele alınmıştır. Sunduğumuz bu bilgiler neticesinde de *Ateşten Gömlek*'e ait üç erek metnin incelemesinde izlenilen yol ve yöntem açıklanmıştır.

İkinci bölümde, erek metinlerin ve bu metinlere ait yanmetinlerin incelemesinde kullanmak üzere *Ateşten Gömlek* romanına ilişkin bilgiler sunulmuştur. Bu doğrultuda öncelikle *Ateşten Gömlek*'in yapısı ve konusuna dair bilgi verilmiş, ardından romanda yer alan Milli Mücadele'ye ait olay ve unsurlar açıklanmıştır.

Üçüncü, dördüncü ve beşinci bölümlerde ise *Ateşten Gömlek*'in, yayımlandığı tarih sırasıyla Avusturya, Amerika ve Hindistan'da yayımlanan erek metinleri Baker'ın kuramsal yaklaşımı çerçevesinde incelenmiş olup Milli Mücadele'ye yönelik başvurulmuş görünen yeniden çerçeveleme yöntemleri izlenmiştir. Erek metinlerin içinde ve/veya yanmetinler vasıtasıyla çevresinde olmak üzere iki ayrı alanda tespit edilen çerçeveleme yöntemleri, ilgili erek bağlamda Milli Mücadele'ye dair toplumsal

ve siyasi gerçekliği oluşturmadaki işlevleri ile birlikte ortaya koyularak değerlendirilmiştir.

Altıncı bölümde, üç ayrı erek metnin çevresinde ve/veya içinde tespit edilen yeniden çerçeveleme yöntemleri ile işlevleri, karşılaştırmalı olarak görülebilmesi amacıyla bir tablo üzerinden ele alınmış ve Milli Mücadele'ye dair üç ayrı erek bağlamda oluşturulan gerçeklikler birbirleriyle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmamızda sonuç bölümünün devamında kaynakça ve ekler sunulmuştur.

BÖLÜM 1. KURAMSAL ÇERÇEVE VE YÖNTEM

Bu bölümde, Mona Baker'ın çalışmamızda kullandığımız kuramsal yaklaşımı hakkında bilgi verilmiştir. Öncelikle Baker'ın yaklaşımının dayanağını oluşturan anlatı kuramı hakkında bilgi vermek amacıyla 'anlatı' kavramı tanımlanmış ve 'anlatı' ile 'gerçeklik' arasındaki ilişkiye değinilmiştir. Devamında anlatı tür ve özellikleri, çeviri ile olası ilişkileriyle birlikte açıklanmıştır. Anlatı kuramına dair sunulan bu bilgilerin ardından Baker'ın bu kuramı esas alarak oluşturduğu kuramsal yaklaşımı açıklanmıştır. Bu doğrultuda 'çerçeveleme' kavramı tanımlanmış ve ardından çevirmenlerin erek bağlamlara aracılık ettikleri anlatılarda başvurdukları dört temel (yeniden) çerçeveleme yöntemi açıklanmıştır. Baker'ın yaklaşımına ilişkin bu bölümde sunduğumuz tüm bilgilere çalışmamızın gerektirdiği ölçüde, genel hatlarıyla yer verilmiştir. Kuramsal çerçeveye yönelik sunulan bu bilgiler; Milli Mücadele, Halide Edib, *Ateşten Gömlek* ve bu romana ait çevirilerin anlatı kuramı kapsamında değerlendirilmesinde ve erek metinler çevresinde ve içinde (yeniden) oluşturulan metinlerin incelenmesinde kullanılmıştır. Bölüm sonunda, *Ateşten Gömlek*'e ait üç erek metnin incelenmesinde izlediğimiz yol ve yöntem açıklanmıştır.

1.1. ANLATI KURAMI

1.1.1. 'Anlatı' Kavramı

Baker'a göre 'anlatı' kavramı, bugüne kadar pek çok bilim dalının ilgisini çekmiş ve bu doğrultuda pek çok farklı şekilde tanımlanmış olmasına rağmen pek çok alanda anlatıya "iletişimin isteğe bağlı bir kipi olarak" (Baker 2005: 4, 2006: 8) bakılmaktadır. Toplum (örn. Margaret Somers) ve iletişim (örn. Walter Fisher) kuramlarında ise anlatı, "iletişimin isteğe bağlı" değil, aksine "dünyayı deneyimlememizi sağlayan temel ve kaçınılmaz kipi olarak" (Baker 2005: 5, 2006: 9) görülür. Baker, kendi çalışmasının amacına yönelik olarak anlatı kavramını toplum ve iletişim kuramlarındaki tanımıyla benimsemiştir. Bu kuramlarda ve özellikle Somers & Gibson (1994) ve Somers'ın

(1997)⁷ eserlerinde tanımlandığı şekliyle anlatılar, “hemfikir olduğumuz ve davranışlarımıza yön veren, ... yaşadığımız dünya(lar) ile ilgili başka insanlara açıkça söylediğimiz kadar kendimize de anlattığımız ‘hikayeler’dir” (Baker 2005: 5, 2006: 19).

Jerome Bruner’ın öne sürdüğü ve Baker’ın da çalışmasında benimsediği üzere anlatı, “gerçekliği yalnızca temsil etmekle kalmayıp aynı zamanda oluşturan bir biçim”dir (Bruner’dan akt. Baker 2006: 17). Bu noktadan hareketle Baker, ‘anlatı’ ile ‘gerçeklik’ arasındaki ilişkiye dikkat çeker. Baker’a göre bir ‘başlangıç-orta-son’ sıralamasına göre düzenlenerek ilişkilendirilebilecek tüm olaylar kümesi *anlatılabilir* (italik benim). Olayların “doğal” ve “nesnel” bir düzen ve sırası olmadığını düşünüldüğünde anlatı yani hikaye ile bu hikayenin anlatıldığı bakış açısını birbirinden ayırmak mümkün değildir (Baker 2006: 17). Zira Baker’a göre “bilgi hiçbir zaman bakış açısız değildir” (a.g.e.: 17). Bir başka deyişle, tamamen ‘bağımsız’ hiçbir anlatı yoktur ve olamaz: “Her hikaye bir anlatı ve her deneyim bir anlatı deneyimidir” (a.g.e.: 17).

Baker’ın, toplum ve iletişim kuramlarının benimsediği haliyle esas aldığı anlatı kuramında odak noktası, anlatıların metinsel olarak nasıl yapılandırıldığından ziyade anlatının gücü ve işlevi üzerindedir: “[toplum ve iletişim kuramlarında] asıl ilgi anlatının metin olarak nasıl oluşturulduğunda değil, daha ziyade gerçekliğin oluşturulmasında bir zihin aracı olarak nasıl işlediğindedir” (a.g.e.: 19). Baker, anlatı kuramını çeviribilime verimli bir şekilde uygulanabilir hale getirmek için bu odak noktasını genişleterek ‘anlatının nasıl oluşturulduğuna’ da önem vermenin gerekliliğini vurgulamış ve bu sebeple anlatı kuramına mikro ve makro düzeyde metinsel analiz yöntemlerini de ekleyerek kuramsal yaklaşımını oluşturmuştur (a.g.e.: 20).

⁷ Somers, Margaret (1997) “Deconstructing and Reconstructing Class Formation Theory: Narrativity, Relational Analysis, and Social Theory”, (ed.) John R. Hall, *Reworking Class*, Ithaca NY and London: Cornell University Press, 73-105.

1.1.2. Anlatı Türleri

Baker'ın kuramsal yaklaşımında yararlandığı, Somers (1992, 1997) ve Somers & Gibson (1994) tarafından yapılan sınıflandırmaya göre dört tür anlatı bulunur: *kişisel* (ontological) *anlatılar*, *kamusal* (public) *anlatılar*, *kavramsal* (conceptual) *anlatılar* ve *üst-* (meta-) *anlatılar*. İnceleme konumuz gereği kamusal anlatı türü üzerinde daha fazla durulmuş olmakla birlikte söz konusu dört anlatı türü Baker'ın ele aldığı şekilde çalışmamızda kısaca açıklanmıştır. Sunulan bu bilgiler neticesinde Milli Mücadele, Halide Edib, *Ateşten Gömlek* ve romana ait çeviriler anlatı kuramı kapsamında değerlendirilmiştir.

1.1.2.1. Kişisel Anlatılar

Kişisel anlatılar, “dünyadaki yerimiz ve kendi kişisel tarihimiz hakkında kendimize anlattığımız kişisel hikayeler”dir (Baker 2006: 28). Bu yönüyle, hayatımızı oluşturmakla kalmayıp anlamlandırmamızı sağlarlar. Kişiler arasında dile getirilen bu anlatılar “nihayetinde öze ve o anki dünyasına odaklanmakla kalır” (a.g.e.: 28), daha ötesine geçemez. Eylemlere veya olaylar karşısındaki hislerimize ilişkin tanıdığımız insanlarla yaptığımız günlük konuşmalar ya da kim olduğumuza ve dünyadaki yerimize dair kendimizin yanı sıra başkalarına söylediklerimiz kişisel anlatılara örnektir. Toplumca ya da dünyaca tanınan kişilere ait biyografi veya otobiyografiler ise, bir yandan bireylerle ilgili olmaları, öte yandan çok sayıda kişi tarafından paylaşılıp işlenmeleri yönüyle hem kişisel hem de kamusal anlatılara örnek oluşturur (Baker 2010b: 350).

1.1.2.2. Kamusal Anlatılar

Somers ve Gibson, kişiler arasında değil de toplum(lar) düzeyinde dolaşımda olan anlatıları, kamusal, kavramsal ve üst- anlatılar olmak üzere üç ayrı başlık altında ele almıştır. *Kamusal anlatılar*, “aile, dini veya eğitsel kurum, medya ve millet gibi, bireysel oluşumlardan daha geniş toplumsal ve kurumsal oluşumlar tarafından işlenen

ve bu oluşumlar arasında dolaşımda olan hikayeler”dir (Baker 2006: 33). Bu yönüyle “şüphesiz ki edebiyat kamusal anlatıları yaymak için bir toplumdaki en güçlü kurumlardan birini teşkil eder” (a.g.e.: 33). 11 Eylül 2011 saldırısı ve Amerika’nın Irak’a karşı başlattığı savaş yakın zamana ait kamusal anlatılara örnektir. Bu olayların sebepleri, sorumluları, kayıpları, muhtemel diğer senaryoları vs. üzerine oluşturulmuş ve birbiriyle rekabet eden çok sayıda kamusal anlatı bulunmaktadır. Tüm toplumlarda bireyler bu tür kamusal anlatılar ile aynı veya karşı fikirde olur (a.g.e.: 33).

Kamusal anlatıların varlığını sürdürebilmesi ve üzerine işlenebilmesi, ancak bu anlatıların yabancı bağlamlarda, başka lehçe ve dillerde dile getirilmeleri ile mümkündür. Bir başka deyişle kamusal anlatılar, oluşturuldukları kaynak kültürde olduğu gibi başka kültürlerde de dile getirilerek var olmaya, desteklenerek veya yadsınarak da gelişmeye devam eder. Dolayısıyla yazılı ve sözlü çevirmenler, kamusal anlatıların işlendiği metinleri çevirerek ulus sınırları dahilinde dolaşımda olan kamusal anlatıları ulusal sınırların ötesine taşır. Bu aşamada, kaynak metindeki kamusal anlatıyı erek metinde destekleyerek ulusal sınırların dışında da bu anlatıyla hemfikir bir kitle elde etmeyi amaçlayabilir ya da erek okura farklı bir dünya görüşü sunarak aynı kamusal anlatıya ulusal sınırların dışında meydan okuyabilirler. Bu sebeple çevirmenler, herhangi bir toplumda ve herhangi bir zamanda dolaşımda olan kamusal anlatıların dile getirilmesinde, desteklenmesinde ve inkar edilmesinde belirleyici bir role sahiptir (a.g.e.: 37-38).

1.1.2.3. Kavramsal Anlatılar

Baker, Somers ve Gibson tarafından yapılan kavramsal anlatı tanımını genişletmiştir. Baker’a göre *kavramsal anlatılar* veya bir diğer adıyla *bilim dalına ait anlatılar*, “herhangi bir alandaki uzmanların araştırdıkları nesneye yönelik kendileri ve başkaları için işlediği hikaye ve açıklamalar”dır (a.g.e.: 39). Her bilim dalının kendi alanına ait işlediği ve geliştirdiği kavramsal anlatıları mevcuttur. Kavramsal anlatılardan bazıları (örn. Darwin’in doğal seçim teorisi) dünya çapında büyük ses uyandırırken bazıları ilgili bilim alanındaki uzman kişilerin çevresi dahilinde kalır (a.g.e.: 39-43).

Yazılı ve sözlü çevirmenler, kamusal anlatılarda olduğu gibi, aracılık ettikleri kavramsal anlatıları kabul ederek erek metinlerde destekleyebilir ya da inkar ederek bu anlatılara meydan okuyabilir (a.g.e.: 43).

1.1.2.4. Üst-Anlatılar

Üst-anlatılar veya bir diğer adıyla *hakim anlatılar*⁸, “tarihin çağdaş aktörleri olarak içerisine yerleştirildiğimiz, ... İlerleme (Progress), Çöküş (Decadence), Sanayileşme (Industrialization) , Aydınlanma (Enlightenment) ve benzeri” (Somers ve Gibson 1994: 61) anlatılar olabileceği gibi “Kapitalizm’e karşı Komünizm, Birey’e karşı Toplum, Barbarlık/Doğa’ya karşı Uygarlık [gibi] çağımıza ait destansı dramalar” (Somers 1992: 605) olarak da karşımıza çıkabilir. Başlangıçta kamusal anlatılar olarak ortaya çıkıp zamanla üst- veya hakim anlatılara dönüşen bu tür anlatılar, geçen zamana direnerek hala bilinmekte ve dünya çapında çok sayıda kişinin hayatını etkilemektedir. Nazi soykırımı ve Haçlı Seferleri gibi geçmişte ve günümüzde var olan siyasi ve/veya dini üst-anlatılar, gelecekte de var olmaya ve en azından bazı kişilerin hayatını etkilemeye devam edecektir. Bu tür yerleşik üst-anlatılar, gelişmekte olan yeni bir kamusal ya da üst- anlatıya dikkat çekmek ve bu anlatının etkisini arttırmak amacıyla kullanılabilir. Ancak, yeni anlatıları desteklemek amacıyla yerleşik üst-anlatılara başvurmak aynı zamanda risklidir çünkü söz konusu yerleşik anlatıların tarihi üzerine farklı taraftaki (yandaş veya karşıt) kişiler farklı detayları anımsar ve yeni anlatıyla aralarında farklı bağlantılar kurar. (Baker 2006: 46-47). Yazılı ve sözlü çevirmenler, ne kadar “yaygın” ve “somut” oldukları önemli olmaksızın aracılık ettikleri üst-anlatıları erek metinlerde destekleyebilir veya inkar edebilirler (a.g.e.: 45).

Anlatı türlerine dair yukarıda sunduğumuz bilgilere göre Milli Mücadele, ulusal ve uluslararası boyutta gerçekleşen siyasi ve silahlı bir ‘çatışmayı’ içermesi nedeniyle,

⁸ Baker’ın kuramsal yaklaşımıyla ilgili Türkçede yayımlanmış tek kaynak, kendisinin Boğaziçi Üniversitesi’nde gerçekleştirdiği “Translation and Conflict” konulu toplantısında yardımcı metin olarak dağıtılan ve Sabri Gürses çevirisiyle internette yayımlanan “Çeviride Anlatıları Yeniden Çerçevelemek” başlıklı makaledir. Bu makalede Gürses, ‘meta-narratives’ kavramını, ‘meta-anlatılar’ şeklinde çevirmeyi tercih etmiştir (Baker, 2007).

bireysel oluşumlardan daha geniş toplumsal ve kurumsal oluşumlar tarafından işlenen ve bu oluşumlar arasında dolaşımda olan bir kamusal anlatıdır. Daha önce de belirttiğimiz üzere Halide Edib, Milli M¼cadele d¼neminin önemli toplumsal ve siyasi gelişmelerinde yer almış ve *Ateşten G¼mlek*'te o d¼neme ait çok sayıda tecr¼be ve izlenimine vermiştir. Bu tecr¼be ve izlenimler, birey olarak yazara odaklanmalarının yanı sıra çok sayıda kişi tarafından paylaşılıp işlenmeleri nedeniyle 'Halide Edib' kişisel ve kamusal anlatısına ait olay ve unsurlardır. Ayrıca bu tecr¼be ve izlenimler, Milli M¼cadele d¼neminin toplumsal ve siyasi gelişmelerini yansıtmaları nedeniyle aynı zamanda 'Milli M¼cadele' kamusal anlatısına ait olay ve unsurlardır. Bu noktadan hareketle *Ateşten G¼mlek*, 'Milli M¼cadele' kamusal anlatısını işleyen bir roman, Halide Edib ise hem bu anlatıya ait bir unsur hem de romanında Milli M¼cadele'nin yazarıdır. Kamusal anlatı t¼r¼n¼ a¼ıkladırken belirttiğimiz üzere bir kamusal anlatının varlığını s¼rd¼rerek gelişmeye devam edebilmesi i¼in o anlatının farklı dil ve toplumsal bağlamlara aktarılması ve bu bağlamlarda dile getirilmesi gerekir. Bu doğrultuda 'Milli M¼cadele' kamusal anlatısının işlendiği *Ateşten G¼mlek*'e ait t¼m erek metinler, edebiyat aracılığıyla bu anlatıyı ulusal sınırların ötesine taşıyarak g¼n¼m¼zde dahi diğer toplumsal bağlamlarda yaymakta ve bu anlatının s¼z konusu bağlamlarda da varlığını s¼rd¼rerek gelişmesine imkan tanımaktadır. Bu sebeple *Ateşten G¼mlek*'in çevirmenleri, erek bağlamlarda dolaşımda olan ve çatışma i¼eren 'Milli M¼cadele' anlatısının bu bağlamlardaki kişilerce dile getirilmesinde, desteklenmesinde ve inkar edilmesinde belirleyici bir role sahiptir.

1.1.3. Anlatı Özellikleri

Baker, bir önceki kısımda özetlediğimiz ve d¼nyayı deneyimlememizi sağlayan anlatı t¼r¼lerinin, d¼nyamızı inşa etmeleri a¼ısından nasıl işlediğini tespit etmek amacıyla, Somers&Gibson (1994) ve Somers (1992, 1997) tarafından tanımlanan d¼rt temel anlatı özelliğinden yararlanır: *zamansallık* (temporality), *ilişkisellik* (relationality),

nedensel hikaye örgülemesi (causal emplotment)⁹ ve *seçici sahiplenme* (selective appropriation).¹⁰ Aşağıda bu dört anlatı özelliği, Baker’ın ele aldığı şekilde çeviri ile olası ilişkileri ile birlikte açıklanmıştır.

1.1.3.1. Zamansallık

Zamansallık, bir anlatının belli bir zaman ve uzam içerisine yerleştiğini ve bu zaman ve uzam içerisinde anlamlandırıldığını ifade eder (Baker 2010a: 118). Bir başka deyişle her anlatı, dile getirildiği zaman ve uzam içerisinde anlam kazanır. Ayrıca zamansallık, bir anlatıyı oluşturan unsurların da zamansal ve uzamsal olarak sıralandığını ve bu sıralamanın bir anlam taşıdığını belirtir (Baker 2006: 50-51). Tercih edilen sıralama, söz konusu anlatının hedef kitle tarafından anlam kazanmasında ve yorumlanmasında belirleyici bir unsurdur: “bir anlatının sunulduğu sıralama ... o anlatıya ait anlamın yorumlanmasını yönetir ve sınırlandırır” (a.g.e.: 52). Yazılı ve sözlü çevirmenler, kaynak metinde yer alan bölümlerin erek metinde yeniden düzenlenmesiyle zamansallığın bu işlevinden faydalanabilir. Bu düzenleme sayesinde, kaynak metinde dile getirilen anlatı erek metinde zamansal ve uzamsal olarak yeniden yapılandırılır ve böylece anlatının erek okur tarafından yorumlanması yönetilebilir ve kısıtlanabilir (a.g.e.: 53).

Bir başka yönüyle zamansallık, “algıladığımız her şeyin, dünyaya dair anlatılarımızın, tarih-yüklü olduğunu ve bu tarihin de anlatsallığın bir işlevi olduğunu” (a.g.e.: 55) ifade etmekte olup bu yönüyle tarihselliğe işaret eder. Anlatıcılar olarak yazarlar ve çevirmenler, hedef kitlenin yeni bir anlatı ile “özdeşleşmesini” sağlamak, bu yeni anlatıyı zenginleştirmek ve güçlendirmek amacıyla yakın veya uzak geçmişten anlatılara başvurarak tarihselliği kendi amaçları doğrultusunda kullanabilir. Özellikle

⁹ “Çeviride Anlatıları Yeniden Çerçevelemek” başlıklı makalede ‘relationality’ ve ‘causal emplotment’ kavramları, Gürses tarafından ‘bağıntısallık’ ve ‘nedensel olay örgüsü kurmak’ olarak çevrilmiştir (Baker, 2007).

¹⁰ Bu dört anlatı özelliğine ilaveten Bruner (1991) tarafından daha kapsamlı bir şekilde ele alınan anlatı özellikleri arasından şu dört tanesini de gerekli gördüğü yerde faydalanmak üzere çalışmasına eklemiştir: *özelliklik* (particularity), *türsellik* (genericness), *kuralcılık* (normativeness) ve *anlatı birikimi* (narrative accrual) (Baker 2006: 78-104).

insanlık tarihinde derin izler bırakan geçmiş anlatıların işlendiği metinleri başka bir bağlama aktaran çevirmenler, söz konusu anlatıların tarihsellik ve dolayısıyla zamansallık özelliklerini de göz önünde bulundurarak çeviriye ilişkin kararlarını vermelidir (a.g.e.: 57-59).

1.1.3.2. İlişkisellik

İlişkisellik özelliğine göre, “bir anlatı olarak oluşturulmamış, bağıntısız olayların veya olaylara ait farklı parçaların insan zihni için bir anlam ifade etmesi olanaksızdır” (a.g.e.: 61). Daha geniş bir ifadeyle, bir olayın veya olay dahilindeki unsurların anlam ve yorum kazanması daha geniş bir bütünün, yani bir anlatının parça veya parçalarını oluşturduğu ölçüde mümkündür. (Baker 2005: 8). Dolayısıyla, bir anlatı dahilinde bulunan parçalardan, yani unsurlardan her biri o anlatıyı oluşturan diğer unsurlar ile ilişkilendirilerek yorumlanır. Çevirmenler, kaynak metinlerde işlenen anlatıları erek metinlerde “yeniden oluştururken”, kendi amaçları doğrultusunda bu anlatı özelliğinden çeşitli yollarla faydalanabilir: Erek okurda tetikleyeceği yorumları dikkate alarak kaynak metindeki unsurları erek metinde çevirmeden, olduğu gibi bırakabilir ancak bu yöntemle de ilişkiselliğin ve sonuçlarının önüne geçilemez; kaynak metindeki unsurların erek dildeki doğrudan anlamsal karşılıklarını, erek bağlamda farklı ve muhtemelen olumsuz anlatılar içerisine yerleşmiş oldukları için kullanmaktan kaçınabilir ya da özellikle kullanabilir (Baker 2006: 62-64). Her şekilde ilişkisellik, “erek bağlamda dolaşmakta olan kamusal veya üst- anlatılar dahilinde işlev gören” unsurlar aracılığıyla erek metne üstü kapalı birtakım anlamlar yüklenmesini mümkün kılarak erek bağlama aktarılan bir anlatının anlam kazanmasına ve yorumlanmasına imkan tanır (a.g.e.: 66).

1.1.3.4. Nedensel Hikaye Örgülemesi

İlişkisellik özelliği, her bir olayın daha geniş bir küme içerisinde yer alan diğer olaylarla ilişkilendirilerek yorumlandığını belirtirken, *nedensel hikaye örgülemesi* birbirinden bağımsız olay örneklerine dikkat çekmektedir. Bu anlatı özelliğine göre

“olaylar ancak örgülediği zaman anlatı anlamı üstlenir çünkü belirlenmiş bir sonuç üzerindeki katkı ve etkileri açısından o zaman anlaşılır” (a.g.e.: 67). Buna göre kişiler, gerçekleşen birtakım *aynı* olaylar hakkında hemfikir olmakla birlikte bu olayları birbirleriyle *farklı* şekillerde ilişkilendirerek yorumlar (italikler benim). Bir başka deyişle kişiler, aynı olaylardan farklı hikayeler oluşturur. Bu yönüyle nedensel hikaye örgülemesi, “olayları basitçe listelemektense *ağırlık vermemizi ve açıklamamızı*” sağlar (Baker 2010a: 118). Çeviride bu anlatı özelliğinden, bir olaya ait unsurların veya olayların belli nedensel bağlantılar oluşturacak şekilde sıralanması ve düzenlenmesi; bir olaya veya içerdiği unsurlara ağırlık verilmesinin yanı sıra ahlaki ve/veya etik anlamlar yüklenmesi aracılığıyla faydalanılabilir. Bu sayede çevirmenler, aracılık ettikleri kaynak metinde işlenen anlatıya ait olayları ya da karakterler gibi diğer unsurları, kendi amaçları doğrultusunda erek metinde farklı bir düzenle örgüleyerek okura sunabilir (Baker 2006: 67-70).

1.1.3.4. Seçici Sahiplenme

Nedensel olay örgülemesiyle yakından alakalı bir diğer anlatı özelliği olan *seçici sahiplenme*, bir anlatıyı oluşturan deneyime ait her unsurun o anlatı içerisinde yer alamayacağını, “tutarlı” bir anlatı oluşturmak için bazı unsurların “hariç tutup” bazılarını da “ayrıcalık tanımak” zorunda olduğumuzu belirtir (a.g.e.: 71). Bir anlatıyı oluştururken seçici bir şekilde sahipleneceğimiz olay veya unsurları, söz konusu anlatıdaki konu ya da merkezdeki özne belirleyebileceği gibi, hemfikir olduğumuz değerler ile seçeceğimiz unsurların arasındaki uyumluluğa yönelik kararımız da yönlendirebilir. Yazılı ve sözlü çevirmenler, erek bağlamlara aracılık edecekleri metinleri seçerken; kaynak metindeki anlatılara ait belli unsurlara erek metinde ayrıcalık tanımayı veya hiç yer vermemeyi tercih ederken; ya da erek metne ait yanmetinler dahilinde oluşturdukları anlatılarda yer vereceği unsurlara dair karar verirken bu anlatı özelliğinden faydalanabilir (a.g.e.: 72-76).

Somers ve Gibson tarafından ortaya koyulan ve Baker’ın çalışmasında çeviri ile ilişkilendirdiği bu dört anlatı özelliği birbirleriyle oldukça ilintili olup örtüşmeleri

kaçınılmazdır (a.g.e.: 103). Yazılı ve sözlü çevirmenler, bu anlatı özelliklerinin yanı sıra dilsel ve dil-dışı araçlardan faydalanarak, ilerleyen kısımlarda ele alacağımız (yeniden) çerçeveleme yöntemlerine başvurabilir ve bu yöntemler aracılığıyla çevirilerde anlatıları hitap edecekleri hedef kitleye göre yeniden yapılandırabilir.

1.2. ÇEVİRİDE ANLATILARI ÇERÇEVELEMEK

Baker'ın yazılı ve sözlü çevirilerin incelenmesine yönelik oluşturduğu kuramsal yaklaşımı, yukarıda genel hatlarıyla açıkladığımız anlatı kuramına dayanır. Baker, yaklaşımında anlatı kuramını esas almasına gerekçe olarak çeviribilim alanında var olan ve çevirmen davranışlarını açıklamakta kullandığımız söylemlerden duyduğu memnuniyetsizliği gösterir. Baker'a göre çeviri üzerine mevcut söylemlerin pek çoğunun dayanağını oluşturan 'norm' kavramı (Toury 1995)¹¹, araştırmacıların "tekrar edilen, soyut ve sistemli" (Baker 2010a: 115) çevirmen davranışları üzerine odaklanmalarına; bu sebeple baskın olan toplumsal ve siyasi davranış kalıplarını yıkmaya yönelik yapılan çok sayıda direniş hareketini göz ardı etmelerine neden olmaktadır. Benzer şekilde bu kavramın, baskın ve sabit davranış kalıpları ile bunları yıkmayı amaçlayan girişimler olarak *hakimiyet* (dominance) ve *direniş* (resistance) kalıpları arasındaki etkileşimin üzerinde hiç durmadığını ve bu davranış kalıplarının oluşmasına neden olan toplumsal ve siyasi koşullara çok az değindiğini ileri sürer. Öte yandan Baker, Lawrence Venuti'nin, çevirmen davranışlarını açıklamaya yönelik Schleiermacher'den yararlanarak öne sürdüğü *yerlileştirme* (domestication) ve *yabancılaştırma* (foreignization) kavramlarının (Venuti 1993¹², 1995¹³), çevirmenlerin "metin, yazar ve toplumlarla ilişkili olarak edindikleri çok çeşitli konumları" (Baker 2010a: 115) ikili karşıtlığa indirgediğini belirtir. Oysa Baker'a göre çevirmen, aynı metin dahilinde bile yerlileştirme ve yabancılaştırma olarak adlandırılan bu iki çeviri yöntemi arasında gidip gelebilir. Çevirmenin kararsızlığı olarak görülebilecek bu durum

¹¹ Toury, Gideon (1995) *Descriptive Translation Studies and Beyond*, Amsterdam: John Benjamins.

¹² Venuti, Lawrence (1993) "Translation as Cultural Politics: Regimes of Domestication in English", *Textual Practice* 7: 208-223.

¹³ Venuti, Lawrence (1995) *The Translator's Invisibility*, London & New York: Routledge.

“tesadüfi” ya da nedensiz olmayıp bir işlev taşır. Baker, norm kavramı ve Venuti’nin öne sürdüğü bu kavramların da dahil olduğu güncel çeviri kuramlarının, çevirmen davranışları ile ilgili pek çok meseleyi ele almakta verimli olduğunu ancak çevirmenlerin “metin, yazar, toplum ve baskın ideolojilerle ilişkili olarak” sergiledikleri değişken davranış biçimlerini ve konumlarını ortaya koymakta yetersiz kaldığını ileri sürer (a.g.e.: 115). Bu sebeplerden dolayı kendi kuramsal yaklaşımında, çeviribilim alanındaki mevcut kuramların ötesine geçerek anlatı kuramına yönelir ve bu kuramı esas alarak çevirilerde anlatıları (yeniden) çerçevelemeye yönelik yaklaşımını oluşturur.

1.2.1. ‘Çerçeveleme’ Kavramı

Baker’a göre çoğu zaman çevirmenlik, çalışanların yalnızca işverenleri tarafından verilen görevleri yerine getirdikleri bir meslek grubu değildir. Çok sayıda çevirmen, çevireceği yazılı veya sözlü çeviri işlerini kendisi tayin eder ve başlatır. Baker’a göre, üstlendikleri bu görevlerde çevirmenler, erek bağlamlara aracılık ettikleri kaynak metin ve sözlerde işlenen kişisel, kamusal, kavramsal ve üst- anlatıları, kendi çıkarları doğrultusunda güçlendirmek ya da sarsmak amacıyla çeşitli yöntemlere başvurabilir (Baker 2006: 105). Baker, çevirmenlerin başvurduğu bu yöntemlerden bazılarını ve toplumda oynadıkları etkin rolü ortaya koymak amacıyla toplumsal hareketler literatürünün ele aldığı haliyle *çerçeve* (frame) ve daha etkin bir tanım olan *çerçeveleme* (framing) kavramlarını kullanır. Bu kavramlar, sosyoloji ve psikoloji başta olmak üzere pek çok bilim dalı tarafından farklı şekillerde tanımlanmış olmaları nedeniyle disiplinlerarası kavramlar olup sosyolojide ilk defa Erving Goffman tarafından ele alınmıştır. Goffman ve onun izinden gidenlerin benimsediği haliyle çerçeveler, “etkileşimden doğan anlayışlar” (Baker 2010a: 118) olarak görülen edilgen yapılardır. Toplumsal hareketler üzerine yazılmış ve bu tanımın tam aksini savunan pek çok kaynağa göre ise çerçeveler, “diğerlerinin bir olaylar kümesine yönelik yorum ve tutumlarını *öngörmek* ve yönlendirmek amacıyla tasarlanan kasti, söylemsel hareketler” (a.g.e.: 118) olup bu yönüyle bir “etkin anlamlama süreci” (Baker 2006: 106) olarak görülür. Baker da bu yaklaşımdan yola çıkarak çerçevelemeyi, “dolaylı yoldan kılıcılığa

işaret eden ve sayesinde gerçekliğin oluşturulmasına bilinçli bir şekilde ortak olduğumuz etkin bir yöntem” (a.g.e.: 106) şeklinde tanımlar.

Baker’a göre yazılı ve sözlü çevirmenler, kaynak metinde işlenen kişisel, kamusal, kavramsal ve üst- anlatıları hitap edeceği kitleye yönelik olarak erek bağlamda (yeniden) çerçeveleyebilir: “Yazılı ve sözlü çevirmenler - yayımcı, editör ve etkileşimde olan diğer kılıcı kişilerin işbirliğiyle - kaynak metinde düzgülenen anlatı veya anlatılara ait belli yönleri vurgulamak, sarsmak ya da değiştirmek amacıyla” başvurdukları bu yöntem sayesinde “toplumsal gerçekliğin oluşturulmasına, görüşürülmesine ve bu gerçekliğe itiraz edilmesine ortak olmaktadır” (a.g.e.: 105). Baker’a göre çevirmenler, başvurdukları çerçeveleme süreçlerinde, oynadıkları rol, sahip oldukları güç ve buldukları konumu belirleyen ve kendilerine tahsis edilmiş olan bir *çerçeve uzamı* içerisinde hareket eder. Bu uzam, yazılı çevirmenlerin dilsel davranışlarının başka kişiler tarafından dikkatlice incelenmesine neden olur. Ancak çevirmenler, çeşitli yöntemlere başvurarak kendileri üzerinde kısıtlayıcı bir etkiye sahip bu uzama meydan okuyabilir ya da ondan temelli kurtulabilir. ‘Zamansal ve uzamsal çerçeveleme’ yöntemi, çevirmenlerin bu amaçla başvurabileceği yöntemlerden birini oluşturur (bkz. 1.2.2.1., çerçeveleme yöntemleri, zamansal ve uzamsal çerçeveleme). İlâveten, önsöz ve dipnot gibi alışılmış yollar aracılığıyla bir yandan kendilerine tahsis edilen çerçeve uzamı içerisinde kalmaya dair sözde niyetlerini gösterirken, öte yandan kaynak metne yaptıkları müdahaleler ile o metinde işlenen anlatıları etkin olarak çerçeveleyebilirler (a.g.e.: 109-110).

1.2.2. Çerçeveleme Yöntemleri

Baker’a göre yazılı ve sözlü çevirmenlerin, çevirilerde anlatıları (yeniden) çerçevelemek için kullanabilecekleri çok sayıda dilsel ve dil-dışı kaynak mevcuttur: Somers ve Gibson tarafından ortaya koyulan ve bir önceki bölümde özetlenen anlatı özelliklerinden faydalanabilecek olmalarının yanı sıra “tonlama ve baskı gibi dil-ötesi araçlardan renk ve resim gibi görsel kaynaklara; fiil zamanı kaymaları, gösterim, düzgü-

değiştirimi, örtmece kullanımı gibi dilsel araçlara ve çok daha fazlasına kadar dilsel veya dil-dışı her kaynaktan faydalanabilir[ler]” (a.g.e.: 111). Yazılı metinlerde çerçeveleme işlemi, metin içinde yapılabileceği gibi yanmetinler vasıtasıyla metin çevresinde de yapılabilir.

Gérard Genette (1997) tarafından “bir metnin kitap haline gelerek okurlarına ve - daha genel anlamda - halka bu haliyle sunulmasını sağlayan” (Genette 1997:1) unsurlar olarak tanımlanan *yanmetinler* (paratexts), “kitapla okur arasında aracılık eden, kitabın hem içindeki [çevremetin (peritext)] hem de dışındaki [dışmetin (epitext)] eşik durumdaki araçlardan ve uzlaşımardan oluşur” (a.g.e.: xviii). “Metinle aynı kitap içinde yer alan” çevremetinlere başlık, önsöz, bölüm başlıkları, dipnot gibi unsurlar örnek verilirken “kitabın dışında bir konumda yer alan” dışmetinler, reklam, duyuru ve röportaj gibi unsurları içerir (a.g.e.: 4-5). “Yanmetin” kavramını çeviribilime göre eleştirel bir şekilde değerlendiren Şehnaz Tahir-Gürçağlar, Genette’nin yaptığı üzere çeviriyi bir “yanmetin” olarak ele almanın çeviri araştırmalarına kaynak-odaklı ve kısıtlı bir bakış açısı getireceğini belirtmekle birlikte yanmetinsel unsurların incelenmesinin “çeviri metinlerin üretimi ve alımlanması” konularında alana kayda değer bakış açıları sunabileceğini belirtir (Tahir-Gürçağlar 2002: 44). Yine bu kavramı çeviribilim açısından ele alan Urpo Kovala’ya göre ise yanmetinlerin özelliği, “aracılar olarak metin ile okur arasında özel bir rol oynamaları ve okurun söz konusu eserleri okuması ve alımlanması üzerinde potansiyel etkiye sahip olmalarıdır” (Kovala 1996: 120). Her iki ismin de dikkat çektiği üzere yanmetinlerin, erek metinlerin alımlanması süreci üzerindeki etkisini göz ardı etmek mümkün değildir. Anlatı kuramını açıklarken belirttiğimiz üzere anlatılar, gerçekliği yalnızca temsil etmekle kalmayıp aynı zamanda oluşturmamızı sağlar. Buradan hareketle yanmetinlerde oluşturulan anlatıların, eşlik ettikleri metinleri anlamamızı ve anlamlandırmamızı yönlendirdiği şüphesizdir. Baker da, bir kaynak metinde işlenen anlatı(lar)ın, o metne hiçbir müdahalede bulunmaksızın yanmetinler aracılığıyla, hedef kitleye uygun olarak metin çevresinde çerçvelenebileceğini belirterek bu durumu göz önünde bulundurmanın, çeviriye yönelik mesleki söylemlerinde “doğruluk” ve “sadakat” gibi kavramların önem teşkil

ettiği bağlamlar açısından özellikle gerekli olduğuna dikkat çeker (Baker 2010a: 120). Zira bu kavramlar yalnızca erek metinlere odaklanarak metin çevresindeki alanları göz ardı etmektedir. Çalışmamızda incelediğimiz erek metinlere ait yanmetinler, Genette'nin ayırımına göre çevremetinler olup bu alanlarda oluşturulan anlatılar ve Milli Mücadele'nin yeniden çerçevelenmesine yönelik işlevleri Baker'ın yaklaşımı kapsamında incelenerek değerlendirilmiştir.

Yukarıda belirttiğimiz üzere çevirmenlerin erek metinlerde anlatıları (yeniden) çerçevelemek amacıyla başvurabilecekleri çok sayıda araç ve bu doğrultuda çok sayıda yöntem bulunmaktadır. Baker çalışmasında bu yöntemler arasından şu dört temel çerçeveleme yöntemine yer vermiştir: *zamansal ve uzamsal çerçeveleme* (temporal and spatial framing), *seçici sahiplenme yoluyla çerçeveleme* (framing through selective appropriation), *etiketleyerek çerçeveleme* (framing by labelling), *katılımcıların yeniden konumlandırılması* (repositioning of participants). Aşağıda bu dört çerçeveleme yöntemi, Baker'ın ele aldığı şekilde çevirideki işlevleriyle birlikte açıklanmıştır.

1.2.2.1. Zamansal ve Uzamsal Çerçeveleme

Zamansal ve uzamsal çerçeveleme; çevirmenin seçmiş olduğu bir metni, anlatının zamansallık özelliğinden faydalanarak, metnin dile getirdiği anlatıyı vurgulayan zamansal ve uzamsal bir bağlama yerleştirmesini ifade eder. Bu yöntemle çevirmen, kaynak metindeki anlatı ile - ki bu anlatıda dile getirilen olay ve unsurlar tamamıyla farklı bir zamansal ve uzamsal bağlama ait olabilir - o sırada etrafımızı sarmalayan anlatılar arasında bağlantı kurmamızı amaçlar. Bu çerçeveleme yöntemi, çevirmenin kaynak metne herhangi bir müdahale yapmasını gerektirmez ve kaynak metindeki anlatıya ait belli yönleri vurgulamak için yalnızca erek metnin yerleştiği zamansal ve uzamsal bağlama güvenir. Bu yönüyle çevirmenin, önceden bahsettiğimiz üzere kendisine tahsis edilen ve üzerinde kısıtlayıcı bir etkiye sahip olan çerçeve uzamından temelli kurtulmasına olanak tanıyan bir yöntemdir. Bununla birlikte çevirmen tarafından kaynak metne yapılacak olan bir müdahaleyi de zorunlu olarak imkansız kılmaz (Baker 2006: 112).

1.2.2.2. Seçici Sahiplenme Yoluyla Çerçeveleme

Anlatının seçici sahiplenme özelliğinden faydalanarak başvuru olan *seçici sahiplenme yoluyla çerçeveleme* yöntemi, zamansal ve uzamsal çerçevelemenin aksine kaynak metne müdahale etmeyi gerektirir. Bu yöntem, kaynak metnin kendisinde dile getirilen bir anlatıya ya da bu anlatının erek bağlamda içerisine yerleşeceği daha geniş anlatı veya anlatılara ait belli açılar “baskılamak, vurgulamak ya da işlemek” amacıyla kaynak metindeki malzemenin erek metinden “çıkarılmasını” veya üzerine “eklenmesini” içerir (a.g.e.: 114). Tanımdan da anlaşılacağı üzere bu seçimde belirleyici olan, kaynak metinde işlenen anlatının erek bağlamda dahil olacağı daha geniş anlatıdır. Zira “yazılı veya sözlü çevirmen tarafından alınan her karar, bu daha geniş anlatının işlenmesine ya da değişikliğine katkıda bulunur” (a.g.e.: 122). Seçici sahiplenme yöntemi ile bireysel çeviriler metin içinde çerçvelenebileceği gibi bu yönetime, “belirli metin, yazar, dil veya kültürlerin” seçilerek bir bağlamın içine “dahil edilmesi ya da dışında tutulması” ile “daha yüksek seviyede” de başvurulabilir (a.g.e.: 114).

1.2.2.3. Etiketleyerek Çerçeveleme

Etiketleyerek çerçeveleme yönteminde; “bir anlatıda yer alan bir kişiyi, olayı veya başka herhangi bir temel unsuru tanımlamak için sözcüksel bir madde, terim ya da ifadenin kullanımını içeren her söylemsel süreç” ile yapılan *etiketleme* aracılığıyla “söz konusu anlatıya yönelik tepkimizi yönlendiren ve kısıtlayan yorumlayıcı bir çerçeve sağlanır” (a.g.e.: 122). İsimler, güçlü etiketleme araçları arasında yer almakta olup dolaylı yoldan yazarın metninde oluşturduğu anlatıya ilişkin konumuna işaret etmesi bakımından büyük önem taşır (a.g.e.: 125). Bu sebeple çevirmenler, başka bir bağlama aracılık edecekleri anlatıda yer alan isimlerin çevirisine yönelik kararlarını verirken dikkatli olmalıdır. Zira kaynak metin yazarının bu konudaki tercihlerini erek metinde olduğu gibi, herhangi bir yorum eklemeyen tekrar etmeleri ya da imkan buldukları durumlarda kaynak metin yazarının tercihlerine erek metinde kendi eleştirel yorum ve açıklamalarını eklemeleri, kendilerine ait anlatı konumuna işaret etmesi bakımından

önemlidir (a.g.e.: 127-128). İlaveten kitap, sinema filmi ve diğer materyal türlerine ait başlıklar da etiketleyerek çerçeveleme yöntemi kapsamında başvurulabilecek araçlar arasındadır. Genellikle başlıkların bu amaçlı kullanımı, erek metinlerin içinde yer alan ve başlıkta çerçevelenmiş bir anlatıyı metnin gövdesinde de sürdüren ve pekiştiren kaymalar ile birlikte gerçekleşir (a.g.e.: 130-132).

1.2.2.4. Katılımcıların Yeniden Konumlandırılması

Anlatının ilişkisellik özelliğine göre erek bağlama aktarılan bir anlatıda yer alan unsurların, o anlatıyı oluşturan diğer unsurlar ve o anlatının dahil olduğu daha geniş anlatılar ile ilişkilendirilerek anlam kazandığını ve yorumlandığını ilgili kısımda belirtmiştik. İlişkiselliğin bu işlevi nedeniyle “bir etkileşimde katılımcılar, birbirleri ve o anki olayın dışındakiler ile ilişkili olarak kendilerini konumlar ya da konumlandırılır” (a.g.e.: 132). Dolayısıyla, bu konumların yapılandırılmasında başvuru her hangi bir değişikliğin söz konusu anlatının yanı sıra o anlatının dahil olduğu daha geniş anlatılar kümesini etkilemesi kaçınılmazdır. Buradan hareketle çevirmenler, ilişkiselliğin bu işlevinden faydalanarak, *katılımcıların yeniden konumlandırılması* (repositioning of participants) yöntemine başvurarak çeviride anlatıları yeniden çerçeveleyebilir:

“Zaman, uzam, gösterim, lehçe, özel değişke [register] ve belgeç kullanımının yanı sıra kendini ve başkasını tanımlamak için kullanılan çeşitli araçların dilsel yönetimi aracılığıyla yazılı ve sözlü çeviride katılımcılar, birbirleri ve okur ya da dinleyici ile ilişkili olarak yeniden konumlandırılabilir. Bu parametrelerin birinin ifadesinde yapılan birikmeli, çoğu kez hemen göze çarpmayan tercihler [aracılığıyla] ...yazılı ve sözlü çevirmenler, katılımcıların zaman ve toplumsal/siyasi uzam içinde dikkatlice yeniden hizalanması ile anlık anlatının yanı sıra bu anlatının içerisine yerleştiği daha geniş anlatıları da etkin bir şekilde yeniden çerçeveleyebilir” (a.g.e.: 132).

Sözü edilen parametrelerin yönetime, erek metinlerin içinde ya da yanmetinler aracılığıyla çevresinde başvurulabilir. Erek metinlere ait “giriş, önsöz, dipnot, terimler sözlüğü ile - normalde çevirmenlerin kontrolünde olmadığı için daha az ölçüde - kapak tasarımı ve tanıtım yazıları” (a.g.e.: 133) gibi yanmetinlerde çevirmenler, aracılık ettikleri anlatıyla ilişkili olarak kendilerini, erek okuru ve bu anlatıya ait (kaynak metin

yazarı da dahil olmak üzere) kişi ve unsurlar olarak diğer katılımcıları, zaman ve uzam içerisinde yeniden konumlandırabilir. Erek metinler içinde ise kullanabilecekleri çok sayıda araç sayesinde katılımcılar arasındaki ilişkileri yeniden yapılandırabilirler. Bunun için metinsel özelliklerin neredeyse tamamı çevirmenlerin kullanımına müsaittir (a.g.e.: 133-135).

Baker'a göre yazılı ve sözlü çevirmenlerin yanı sıra kaynak metin ile erek okur arasındaki etkileşime müdahale eden tüm kılıçlar, aracılık ettikleri anlatıya ait belli yönleri vurgulamak, sarsmak ya da değiştirmek amacıyla erek metinler içinde ve/veya çevresinde, yukarıda kısaca özetlenen dört temel (yeniden) çerçeveleme yöntemine başvurabilir. Başvurdukları bu yöntemlerle yalnızca aracılık ettikleri anlatıları değil, o anlatıların dahil olduğu daha geniş anlatılar kümesini de etkilemektedirler. Bu sebeple çevirmenler, toplumsal ve/veya siyasi gerçekliğin oluşturulmasında ve şekillendirilmesinde rol oynadıkları bu anlatılardan her zaman sorumludur (a.g.e.: 139).

1.3. YÖNTEM

Bu çalışmada, Halide Edib'in *Ateşten Gömlek* romanının sırasıyla Avusturya, Amerika ve Hindistan'da yayımlanan çevirileri aracılığıyla Milli Mücadele'ye dair bu bağlamlarda oluşturulan toplumsal ve siyasi gerçekliğin nasıl çerçvelendiğini sorgulamak üzere kaynak metne ait üç erek metin incelenmiştir. Bu inceleme, çalışmamızın ilk bölümünde açıklanan Baker'ın kuramsal yaklaşımı çerçevesinde yürütülmüştür. Bu yaklaşımın dayanağını oluşturan anlatı kuramına göre Milli Mücadele, siyasi ve silahlı çatışma içeren bir kamusal anlatı olup *Ateşten Gömlek* bu anlatıyı işleyen bir roman, Halide Edib ise hem bu anlatıya ait bir unsur hem de bu anlatının yazarıdır. *Ateşten Gömlek*'e ait çalışmamızda incelediğimiz üç erek metin, edebiyat aracılığıyla bu anlatının ulusal sınırların ötesine taşınarak erek bağlamlarda yayılmasına ve varlığını sürdürerek gelişmesine imkan tanımıştır. Baker'ın yaklaşımına göre bu üç erek metnin çevirmenleri ve/veya etkileşimde olan diğer kılıcı kişiler, önceki kısımlarda özetlediğimiz anlatı özellikleri ile dilsel ve dil-dışı araçlardan faydalanarak,

kaynak metinde işlenen ‘Milli Mücadele’ anlatısına ait belli yönleri vurgulamak, sarsmak ya da değiştirmek amacıyla çerçeveleme yöntemlerine başvurmuş olabilirler. Çalışmamız, bir çeviribilim çalışması olması nedeniyle kaynak metin olan *Ateşten Gömlek*’teki olası mevcut çerçeveleme yöntemleri üzerine bir incelemeyi içermemektedir. Bundan dolayı Baker’ın yaklaşımını kullanarak erek metinlerde tespit ettiğimiz tüm yöntemler, kaynak metinde de yer alması muhtemel çerçeveleme yöntemleri nedeniyle çalışmamızda ‘yeniden’ çerçeveleme yöntemleri olarak ele alınacaktır.

Çerçeveleme yöntemlerini açıklarken belirttiğimiz üzere yazılı metinlerde çerçeveleme işlemi, metnin içinde yapılabileceği gibi yanmetinler vasıtasıyla metin çevresinde de yapılabilir. Bu sebeple incelememiz, erek metinlerdeki olası yeniden çerçeveleme yöntemlerini izlemek amacıyla, sırasıyla erek metinlerin çevresinde ve içinde olmak üzere iki ayrı alanda yapılmıştır:

(i) *Erek metinlerin çevresinde*; kapak sayfaları, başlık, alt başlık, ara başlık, sunuş, önsöz, dipnot ve tanıtım yazısı gibi erek metinlere ait kitap içindeki tüm yanmetinlerde oluşturulan anlatılar incelenmiştir. Bu anlatılar Baker’ın yaklaşımı kapsamında değerlendirilmiş ve kaynak metinde işlenen ‘Milli Mücadele’ anlatısına ait belli yönleri vurgulamak, sarsmak ya da değiştirmek amacıyla başvurulmuş görünen yeniden çerçeveleme yöntemleri izlenmiştir.

(ii) *Erek metinlerin içinde*; çalışmamızın ikinci bölümünde özetlediğimiz, ‘Milli Mücadele’ anlatısına ait kaynak metinde yer alan olay ve unsurların erek metinlerdeki çevirisi incelenmiştir. Bu olay ve unsurların çevirisinde, ‘Milli Mücadele’ anlatısına ait belli yönleri vurgulamak, sarsmak ya da değiştirmek amacıyla başvurulmuş yeniden çerçeveleme yöntemleri izlenmiştir. Her iki alanda yürütülen incelemede tespit edilen yöntemler ile Milli Mücadele’ye dair toplumsal ve siyasi gerçekliği oluşturmadaki işlevleri, çalışmamızın üç, dört ve beşinci bölümlerinde ortaya koyularak değerlendirilmiştir. Üç ayrı erek metnin çevresinde ve/veya içinde tespit ettiğimiz bu yeniden çerçeveleme yöntemleri, üç ayrı erek bağlamda Milli Mücadele’ye dair

toplumsal ve siyasi gerçekliği oluşturmadaki işlevleri bakımından çalışmamızın altıncı bölümünde birbirleriyle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Anlatı kuramını ele alırken belirttiğimiz üzere kaçınılmaz olarak herkes, bireysel olarak hemfikir olduğu ve davranışlarını yönlendiren anlatılar kümesi içerisinde yer alır. Bu sebeple, bakış açısından tamamıyla bağımsız hiçbir anlatı yoktur ve aynı şekilde hiç kimse ‘tarafsız’ olarak bir anlatıyı değerlendiremez. Bu noktadan hareketle, çalışmamızda erek metinlerin incelendiği üç, dört ve beşinci kısımlarında, metinlerin çevresinden ve içinden yapılan tüm alıntılar doğrudan yapılmış olup yalnızca dikkat çekmek istediğimiz yerler kalın yazı tipleri ile gösterilmiştir. Bunu yapmamızdaki amaç çalışmamızın okurlarının, içerisinde yer aldıkları kendi anlatılar kümesine göre, bir başka deyişle kendi ‘taraf’larından, çalışmamızda tespit edilen bulguları değerlendirmelerini mümkün kılmaktır. Öte yandan bu bulgular, Baker’ın yaklaşımından yola çıkarak elde ettiğimiz öngörüler olup kesin yargılarda bulunmamaktadır. Baker’ın yaklaşımını açıklarken belirttiğimiz üzere, çeviride anlatıları (yeniden) çerçevelemek amacıyla dilsel ve dil-dışı her türlü kaynaktan faydalanılabilir. Bu sebeple erek metinlerdeki mevcut çerçeveleme yöntemleri, çalışmamızda tespit edilen bulgular ile sınırlı olmak zorunda değildir.

Erek metinler içinde ve kaynak metinle karşılaştırmalı olarak yürütülen incelemede, *Ateşten Gömlek*’in kitap halindeki, Arap harfli 1923 tarihli baskısı yerine 1937 tarihli ilk Latin harfli baskısı kullanılmıştır.¹⁴ Çalışmamızda kaynak metinden yapılacak olan tüm alıntılar 1937 tarihli bu baskıya aittir. Esere ait Avusturya’da yayımlanan Almanca erek metin üzerinden yürütülen inceleme, erek metin çevresinde ve Türkçe çevirisi üzerinden yapılmıştır. Metin içinden ise çalışmamız açısından önem

¹⁴ Enginün, Halide Edib’in eserlerini incelerken, sonraki baskılarda olabilecek farklılıklardan dolayı eserlerin ilk baskılarını esas almayı tercih ettiğini ve bu sebeple “Ateşten Gömlek Romanının İngilizce Tercümeleleri” başlıklı incelemesinde kaynak metin olarak eserin 1923 tarihli Arap harfli baskısını kullandığını belirtmiştir (Enginün, e-posta mesajları, 21-22.01.2012). Bu sebeple kaynak metinde *Ateşten Gömlek*’te yer alan ve çalışmamızda incelediğimiz Milli Mücadele’ye ait olay ve unsurlar üzerine 1923 ve 1937 baskıları arasında karşılaştırmalı bir çalışma yürütülmüştür. İki baskı arasında büyük-küçük harf kullanımı, sözcüklerin eski Türkçedeki karşılıklarının kullanımı, uzun cümlelerin bölünmesi farklılıkları mevcut olmakla birlikte bu farklılıklar çalışmamız açısından sorun teşkil etmemektedir. Çalışmamızda kaynak metin olarak eserin 1937 baskısı esas alınmıştır.

taşıyan küçük bir kısım yine Türkçe çevirisi üzerinden incelenmiş olup ilgili kısımda bu inceleme gerekçelendirilmiştir.

BÖLÜM 2. MİLLİ MÜCADELE VE *ATEŞTEN GÖMLEK*

Bu bölümde, çalışmamızın kaynak metni olan Halide Edib'in *Ateşten Gömlek* romanı ile Milli Mücadele'ye ait romanda yer alan olay ve unsurlar hakkında bilgiler sunulmuştur. Bu doğrultuda öncelikle kaynak metne ilişkin bilgi verilerek romanın yapısı ve konusu açıklanmıştır. Ardından Halide Edib'in Milli Mücadele dönemine ait tecrübe ve izlenimlerinin romandaki yansımaları sunulmuştur. Daha önce de belirttiğimiz üzere Halide Edib, *Ateşten Gömlek*'te Milli Mücadele dönemine çok sayıda tecrübe ve izlenimine vermiştir. Bu tecrübe ve izlenimler, dönemin toplumsal ve siyasi gelişmelerini yansıtmaları nedeniyle 'Milli Mücadele' kamusal anlatısına ait olay ve unsurları oluşturur. Bu bölümde sunulan bilgiler, erek metinler çevresinde ve içinde yürütülecek olan incelemede kullanılmıştır.

2.1. *ATEŞTEN GÖMLEK*

İlk defa 1923 yılında kitap halinde basılan *Ateşten Gömlek, Sakarya Ordusuna* altbaşlığını taşır. Kitap, iç kapak sayfasının ardından gelen, "Yakup Kadriye'ye" başlıklı ve Halide Edib imzalı bir mektuptan oluşan önsöz ile başlar ve "Hâtime" başlıklı bir konuşma metnini içeren sonsözün ardından gelen içindekiler sayfası ile sonlanır. Bu sayfada gösterildiği üzere eser, önsöz ve sonsözün dışında toplam on iki bölümden oluşur: 1) Cemal-İhsan, 2) İzmir Kızı, 3) Ayşe Ayrı Eve Taşınıyor, 4) Anadoluya Doğru, 5) İhtilâl Günleri, 6) Mehmet Çavuş, 7) Kezban, 8) Kâbûs!, 9) Perde Arkası, 10) Sakarya Günleri, 11) Ateşten Gömlek, 12) Karadağ. Eserin Latin harfli ilk baskısı 1937 yılında yayımlanır. 1923 tarihli baskıda dördüncü bölüme dahil olan "Ayşenin Mektuplarından" başlıklı kısım, 1937 tarihli bu baskıda aynı başlıkla ayrı bir bölüm olarak verilmiştir. Bu nedenle, eserin 1937 tarihli baskısında toplam on üç bölüm yer alır: 1) Cemal-İhsan, 2) İzmir Kızı, 3) Ayşe Ayrı Eve Taşınıyor, 4) Anadoluya Doğru, 5) Ayşenin Mektuplarından, 6) İhtilâl Günleri, 7) Mehmet Çavuş, 8) Kezban, 9) Kâbûs!, 10) Perde Arkası, 11) Sakarya Günleri, 12) Ateşten Gömlek, 13) Karadağ.

Çalışmamızın yöntemini açıklarken belirttiğimiz üzere erek metinler içinde ve kaynak metinle karşılaştırmalı olarak yapılacak incelemede kaynak metin olarak eserin 1937 tarihli baskısı kullanılacak olup *Ateşten Gömlek*'ten yapılacak tüm alıntılar bu baskıya aittir. Ancak erek metinler çevresindeki yanmetinler olarak bölüm başlıkları üzerine yürütülen incelemede eserin 1923 tarihli baskısındaki yukarıda bahsedilen yapı kaynak alınmıştır.

Ateşten Gömlek, bir hatırat şeklinde olup Peyami'nin 3 Kasım ile 17 Aralık 1921 tarihleri arasında kaleme aldığı hatıralarından ve Ayşe'nin kendisine yazdığı mektuplardan oluşur. Peyami, başına saplanıp kaldığı varsayılan bir kurşun sebebiyle yattığı hastanede ameliyat olacağı günü beklerken hatıralarını yazmakta olan eski bir hariciye memurudur. Ayşe ise Peyami'nin amcasının oğlu Cemal'in kız kardeşidir. İzmir'in işgali sırasında Yunanlılar tarafından kocasıyla küçük yaştaki oğlu öldürüldükten sonra İstanbul'a gelen Ayşe, kısa sürede Peyami, Cemal ve bir subay olan İhsan için Milli Mücadele'nin sembolü haline gelir. Hepsi Milli Mücadele'ye katılmak amacıyla Anadolu'ya geçer. Zaman içerisinde Peyami ve İhsan'ın Ayşe'ye karşı duymaya başladıkları ferdi aşk, Milli Mücadele'de milletçe içine düştükleri ateşle birleşir ve ikisi de sırtlarında birer “ateşten gömlek” taşır hale gelir. Katıldıkları Sakarya Meydan Muharebesi'nde Peyami hariç hepsi şehit düşer. Eseri sonlandıran ve iki doktor arasında geçen konuşmaya göre, geçirdiği ameliyatta hayatını kaybeden Peyami'nin hatıratında geçen isimlerden ne Ayşe ne de İhsan gerçekte var olmuştur.

2.2. MİLLİ MÜCADELE VE *ATEŞTEN GÖMLEK*

Halide Edib, Milli Mücadele'ye katılmış ve bu döneme ait hatıralarını günü gününe tuttuğu notlardan yola çıkarak *Türkün Ateşle İmtihanı* (1962)¹⁵ isimli hatıratında

¹⁵ Halide Edib'in hatıratı iki ciltten oluşmaktadır. İlk cildi olan *Memoirs of Halide Edib* (1926), yazarın çocukluğundan 1918 yılında Suriye'den dönüşüne kadar olan dönemi içerir. Bu eserin Türkçesi, *Halide Edib'in Çocukluğundan 1917'ye Kadar Hatıraları* (1955) ismiyle tefrika edilir ve daha sonra *Mor Salkımlı Ev* (1963) ismiyle kitap halinde basılır. Hatıratın ikinci cildi olan *The Turkish Ordeal* (1928), yazarın 1918 ile 1923 arasındaki hayatını içerir. Türkçesi, “Milli Mücadele Hatıralarından Parçalar” (1959-1960) başlığıyla tefrika edildikten sonra *Türkün Ateşle İmtihanı* ismiyle 1962'de kitap halinde basılır. Yapılan alıntılar bu baskıya aittir.

toplamıştır. *Ateşten Gömlek* ile *Türkün Ateşle İmtihanı* kıyaslandığında Halide Edib'in Milli Mücadele dönemine ait hatıralarının, bir Milli Mücadele romanı olan *Ateşten Gömlek*'e de büyük oranda yansıdığı görülmektedir. Halide Edib, romanın başında yer verdiği "Yakup Kadri'ye" başlıklı mektubundaki sözleriyle de eserde geçen olay ve kişilerde hakikatten esinlendiğini okura bizzat söyler:

"İhtilal ve isyan günlerinden beri, koza, kurt, kelebek tetkik edilen mahlukât gibi Sakarya silah arkadaşlarımın "Ateşten gömlek"de bir kaç solgun aksini İstanbul, ihtilal ve ordu günlerinden alıp kâğıt üstüne koymağa çalıştım. İstedğim gibi olmadığı için silâh arkadaşarımdan af dilemek isterdim. Bize onlar ilham ettiler. Daha doğrusu Karadağ muharebesinde dağın ortasında ismini hiçbir zaman bilemiyeceğim yağız atlı bir zabitin dumanlar içinde kaybolup meydana çıkışı bana kocaman bir kâlp hikâyesi tahayyül ettirdi. Eser Sakaryanıdır" (*Ateşten Gömlek*: 5).

Bu sebepten ötürü *Ateşten Gömlek*'te sözü geçen olay, yer ve kişiler ile Halide Edib'in *Türkün Ateşle İmtihanı* hatıratında söz ettiği olay, yer ve kişiler kimi zaman birebir örtüşmekte kimi zamansa büyük benzerlikler taşımaktadır. Bu örtüşme ve benzerlikler, Murat Koç tarafından "Halide Edib Adıvar'ın Milli Mücadele Dönemi Hatıralarının Edebi Eserlerine Aksi" (Koç 2000: 227-238) başlıklı makalesinde ortaya koyulmuştur. Koç tarafından tespit edilen bu örtüşme ve benzerlikler, çalışmamızda daha rahat incelenebilmesi açısından Halide Edib'in romandaki Ayşe karakterine olan yansımaları ve Mücadele'ye ait diğer olay ve unsurların romana yansımaları olmak üzere iki ayrı grupta ve maddeler halinde verilmiştir. Gerekli görülen noktalarda, Enginün'ün eserlerinde yer verdiği, söz konusu tespitleri destekleyen veya bunlara ilave yapan görüşleri de tarafımcı eklenmiştir.

İlk grup olarak, Koç tarafından tespit edildiği üzere Halide Edib'in şahsi tecrübe ve izlenimlerinin, *Ateşten Gömlek*'in en güçlü karakteri Ayşe üzerindeki yansımaları aşağıda sıralanmıştır:

1- Halide Edib'in "o dönemde yaşadığı korku, heyecan, ümit, ümitsizlik, kaçış psikolojisini Ayşe de yaşar. İkisi de aynı ideali taşır. Vatanın düşmanlardan temizlenmesi, İzmir'e zafer alayıyla giriş ve yeşil İzmir'in bağlarının üzerine çöken

siyah örtülerin kaldırılması” (a.g.e.: 233). Bu sebeple ikisi de o dönemki hayatını zafere adar. Ayşe, kadınsı kimliğini milli meseleler uğruna bir kenara iter ve kendisini İzmir yoluna adar. Halide Edib’in de o dönemde benzer duygular içerisinde olduğu şu sözlerinden anlaşılır: “Artık şahıs olarak yaşamıyordum. Bu millî mukaddes cinnetin bir parçasından ibarettim. 1922’de İzmir’i aldığımız güne kadar benim için hayatta başka hiçbir şeyin ehemmiyeti kalmamıştı” (Adıvar 1962: 24).

2- Halide Edib, o dönemde Şişli ve civarındaki evlerde verilen ve İstanbul’daki muhabirler ile işgal güçleri askerlerine Türk halkının öfkesini ve haklı yönünü açıklamayı amaçlayan toplantılardan bir netice çıkmayacağına inanır. Romanda da Ayşe bu toplantılardan hazzetmez.

3- Hem Halide Edib hem de Ayşe, Türklere yaptıkları zulüm nedeniyle işgalcilerden nefret etmektedir. İzmir’in işgali sırasında kocası ve oğlu Yunanlılar tarafından vahşice öldürülen Ayşe, Peyami’nin annesinin evinde gerçekleşen davette bir İngiliz muhabiri olan Mr.Cook ile şiddetli bir tartışmaya girer. Ayşe ile Mr. Cook arasında geçen konuşmalarda yazar, “İngilizler hakkındaki duygu ve düşüncelerini Ayşe’ye söyler” (Koç 2000: 234). Zira Halide Edib, “yıllardan beri savunduğu İngiliz medeniyet ve terbiyesinin zalim ve insanlıktan uzak cephesini” gördüğü İzmir’in işgalinde “bu işe vasıta edilen Yunanlılardan çok İngiltere’ye ve daha sonra, bütün Batı’ya karşı, düşmanlık duygusunu yöneltir” (Enginün 1995: 226).

4- Halide Edib’in konuşmacı olarak katıldığı Sultanahmet mitingine romanda Ayşe, Cemal, İhsan ve Peyami dinleyici olarak katılır. Halide Edib’in romanda tasvir ettiği o günkü insan manzaraları, o güne kadar katıldığı Fatih, Üsküdar ve Kadıköy mitinglerindeki ortak izlenimlerinden oluşmaktadır. Halide Edib’in bu mitingde söylediği ve “millet arasında vecize yerini aldı” şeklinde ifade ettiği “Milletler dostumuz, hükûmetler düşmanımız” (Adıvar 1962: 33) cümlesi romanda da aynı şekilde yer almıştır.

5- Halide Edib, Milli Mücadele döneminde ulusal hareket lehine giriştiği faaliyetler nedeniyle İstanbul Hükümeti tarafından idama mahkum edilir ve Anadolu'ya geçmek üzere Üsküdar'daki Özbekler Tekkesi'ne sığınır. Romanda da Ayşe İngilizler aleyhine propaganda yaptığı gerekçesiyle idama mahkum edilir ve Anadolu'ya Üsküdar üzerinden geçer. Her ikisi de yol üzerinde Samandıra, İzmit, Adapazarı ve Eskişehir güzergahını izler.

6- Halide Edib, Bebek'te oturduğu zamanlarda vapurla İstanbul tarafına geçerken Boğaz'daki işgal kuvvetlerinin donanmalarını üzüntüyle izler. Yine böyle bir günde, yanında oturan bir kadın elini tutarak onu teselli etmeye çalışır. Romanda da çok benzer şekilde Ayşe, Üsküdar'a geçerken bir kadınla vapurda el ele oturur ve birlikte Boğaziçi'nden İstanbul'a çevrilen toplara bakarlar. Ayrıca Peyami, Cemal ve İhsan da Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan birkaç gün sonra Dolmabahçe Sarayı'nın önünde demirlemiş olan bu gemileri büyük bir acıyla seyrederek.

7- Halide Edib hatıratındaki şu sözleri ile düşmana karşı zaferin kazanılacağı güne kadar ağlamamaya karar verdiğini söyler: “Daha iyi günlere kavuşmadan önce, bir damla gözyaşı dökmemeğe karar vermişim” (Adıvar 1962: 61). Ayşe de İzmir yolunda mücadele ederken ağlamaz: “O hiç ağlamıyor, o muhitteki insanların en sâkin ve en kavîsi gözüküyordu” (*Ateşten Gömlek*: 62).

8- Halide Edib de tıpkı romandaki Ayşe gibi Milli Mücadele sırasında Eskişehir'deki Hilal-i Ahmer Hastanesi'nde hastabakıcı olarak çalışır ve bu görevi sırasında Madam Tadia'nın otelinde kalır. Her ikisi de yaralı askerlerin isteklerini bir kenara not eder ve bazılarının ailelerine mektup yazar. Enginün'e göre de Ayşe'nin Mektuplarında yer alan “savaş günlerinin en canlı hastane tasvirleri ... Halide Edib'in kendi şahsî tecrübelerini aksettirmektedir” (Enginün 1995: 231).

9- Silah kullanmak dışında savaş sırasında yapabileceği her şekilde yardımda bulunacağını belirten Halide Edib gibi Ayşe de romanda aynı şeyi söyler: “Hemen beni beraber götürünüz, dedim. Ben silah atan muharib bir insan olamam. Fakat İzmir

yolundakilerin yarasını sarar, ızdırabını hafifletir ve Allah isterse onlarla birlikte ölürüm” (*Ateşten Gömlek*: 136).

10- Hem Halide Edib hem de Ayşe Milli Mücadele döneminde sıtma geçirir.

İkinci grup olarak, Koç tarafından tespit edildiği üzere Halide Edib’in hatıratında sözü geçen ve romana yansıyan Milli Mücadele’ye ait diğer olay ve unsurları ise aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

1- Hatıratında da ismi geçen Mehmet Çavuş’un romandakiyle aynı kişi olduğu varsayılmaktadır. Ancak gerçekte de Anadolu’ya silah kaçıran ordu güçlerine destek olan Mehmet Çavuş, hatıratında Anadolulu iken romanda Makedonyalıdır. Halide Edib, Mehmet Çavuş’tan dinlediği ve hatıratında yer verdiği silah kaçırma hikayelerini, romanda Mehmet Çavuş’tan silah eğitimi alan Peyami’ye dinletir. Hatıratında ve romanda bu çavuş ile ilgili anlatılanlar hemen hemen aynıdır. Ancak hatıratında Milli Mücadele’ye sadık kalan Mehmet Çavuş, romanda düzenli ordu karşıtlarına katılır ve sonunda idam edilir.

2- Halide Edib’in, hatıratında Ankara’dayken katıldığı bir düğün sırasında duyduğunu belirttiği bir türküyü romanda Peyami şoförlerden dinler. Bu türküyü ait şu iki mısra romanda yer almaktadır: “Atımı bağladım aman, meşeye meşeye. Benden selâm söyle kara gözlü Ayşe’ye, Ayşe’ye” (*Ateşten Gömlek*: 144).

3- Halide Edib’in Yakup Kadri’ye yazdığı mektupta sözünü ettiği “Karadağ muharebesinde dağın ortasında ismini hiçbir zaman bilemeyeceğim yağız atlı bir zabitanın” (*Ateşten Gömlek*: 5) hatıratına göre romanda da yer alan İhsan olduğu anlaşılmaktadır.

4- Halide Edib gibi romandaki Peyami de, Sakarya Meydan Muharebesi sırasında Mustafa Kemal Atatürk’ün harita üzerinde çalışmasına tanıklık eder ve her ikisinin bu tanıklığı sırasında işittiği telgraf emri aynıdır.

5- Halide Edib, Mili Mücadele’de üstlendiği görevleri, romanda Ayşe ve Peyami karakterleri arasında bölüştürmüştür: “Peyami de savaşa ilgili notlar alır, raporlar tutar, Rumca tercüman ve fotoğrafçı olarak çalışır, gazeteye yazar, ajansa haber gönderir, daha çok kalem hizmeti görür. Peyami de Halide Edib gibi silah ve ata binme dersleri alır” (Koç 2000: 238).

6- “Romanda ve hatıratında Milli Mücadele, bir ‘ateşle imtihan, ateşten gömlek’ gibi görülür “ve “bu sözler bir motif olarak devam eder” (a.g.e.: 238). Romanda bu “ateşten gömlek”, milletçe içine düştükleri ateşe ilaveten aşkın yol açtığı ferdi ızdırabı da simgeler.

7- Hem hatıratında hem de romanda padişahın misyonunun artık sona erdiğine inanılır.

8- Düzenli ordunun oluşması sürecinde yaşanan sıkıntılar, romanda farklı sebeplerle olmakla birlikte dile getirilmiştir.

9- Halide Edib, hatıratında olduğu gibi romanda da Sakarya Meydan Muharebesi’ne çok canlı bir şekilde yer verir:

“ ... cephe ile ilgili kısımları, büyük ölçüde Halide Edib’in kendi gözlemlerinden alınmıştır. ... Eserde Halide Edib’in gözünden cephedeki herkes anlatılmıştır. Kendi aralarında eğlenen şoförlerden, erlere, yaralılara, doktor, subay ve başkumandan[a] kadar Millî Mücadele’de yer alanların hepsi bu eserde çok canlı tasvir edilmişlerdir” (Enginün 1989: 68).

Milli Mücadele’ye ait Koç tarafından tespit edilen bu olay ve unsurların yanı sıra romanda betimlenen İstanbul’un işgali ile Anadolu’ya yapılan yolculuk da büyük oranda Halide Edib’in kendi gözlemlerine dayanır (Enginün 1989: 68). Anadolu yolculuğuyla ilgili romanda betimlenen tecrübe ve izlenimler, yazar tarafından bizzat yaşanmış veya görülmüştür (Enginün 1995: 69). Bu yolculuğu sırasında Halide Edib, Anadolu’daki Türk halkı ve askerleriyle tanışır, onları oldukları gibi kabullenip sever. Köylünün ve askerinin Halide Edib’e gösterdiği alaka ve yakınlığın yanı sıra istiklal

uğruna verdikleri m¼cadele onu bu vatana biraz daha bağlar. İlaveten Mehmet avuş gibi çeteciler ile de bu yolculukta tanışır (a.g.e.: 69-70). Milli M¼cadele'ye ait bu olay ve unsurlar da romanda yer almaktadır.

Kaynak metin *Ateşten G¼mlek*'te yer alan ve iki ayrı grupta açıkladığımız M¼cadele'ye ait bu olay ve unsurlar, anlatı kuramını ele alırken belirttiğimiz üzere 'Halide Edib' kişisel ve kamusal anlatısına ait olduğu gibi M¼cadele dönemindeki toplumsal ve siyasi gelişmeleri yansıtmaları nedeniyle aynı zamanda 'Milli M¼cadele' kamusal anlatısına ait olay ve unsurlardır. Baker'ın kuramsal yaklaşımını kullanarak erek metinlerin içinde yürüttüğümüz incelemede, bu olay ve unsurların erek metinlerdeki çevirisi kaynak metinle karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve 'Milli M¼cadele' anlatısına ait belli yönleri vurgulamak, sarsmak ya da değiştirmek amacıyla başvurulmuş görünen yeniden çerçeveleme yöntemleri izlenmiştir. Her bir erek metnin çevresinde ve/veya içinde tespit edilen yöntemler ve işlevleri, ilerleyen dördüncü, beşinci ve altınca bölümlerde ortaya koyularak değerlendirilmiştir.

BÖLÜM 3. AVUSTURYA'DA ATEŞTEN GÖMLEK: DAS FLAMMENHEMD (1923)

Bu bölümde, *Ateşten Gömlek*'in Avusturya'da yayımlanan Almanca erek metni *Das Flammenhemd*, Baker'ın kuramsal yaklaşımı çerçevesinde incelenmiştir. Bu doğrultuda öncelikle *Das Flammenhemd*'in yayım yılı, çevirmeni ve kaynak metnine dair tespit edilen bilgiler verilmiş ve ardından incelemeye geçilmiştir. *Das Flammenhemd* üzerine yürüttüğümüz inceleme, erek metin içindeki küçük bir kısım haricinde yalnızca metin çevresinde yapılmıştır. Bu incelemede *Das Flammenhemd*'e ait yanmetinlerde oluşturulan anlatılar Baker'ın yaklaşımı kapsamında incelenmiş ve kaynak metin *Ateşten Gömlek*'te işlenen 'Milli Mücadele' anlatısına ait belli yönleri vurgulamak, sarsmak ya da değiştirmek amacıyla başvurulmuş görünen yeniden çerçeveleme yöntemleri izlenmiştir. Tespit edilen yöntemler, Milli Mücadele'ye dair toplumsal ve siyasi gerçekliği oluşturmadaki işlevleri bakımından sonuç kısmında değerlendirilmiştir.

3.1. DAS FLAMMENHEMD

Ateşten Gömlek, *Das Flammenhemd* ismiyle Heinrich Donn tarafından Almancaya çevrilmiş ve Viyana'da basılmıştır. Eserin yayın yılına dair *Das Flammenhemd*'de herhangi bir bilgi yer almamakta olup Enginün tarafından bu çevirinin yılı 1923 olarak belirtildiği için (Enginün 1972: 324) çalışmamızda da bu tarih kabul edilmiştir. Çevirmenle¹⁶ ilgili yapılan araştırmada kendisiyle ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Yalnızca, erek metne ait tanıtım yazısında ve iç kapak sayfalarından birinde yer alan şu bilgiye göre kendisinin mühendis olduğu bilinmektedir: "Mühendis

¹⁶ Heinrich Donn, erek metin çevresi olarak kapakta ve iç kapak sayılarında "çevirmen" adıyla gözükmüyor (bkz. Ek 1 ve 2). Erek metin içinde ise yalnızca parantez içinde verilen "Çevirmenin Notu" [Anmerk. des Übersetzers] ifadelerinde "çevirmen" adıyla geçer.

Heinrich Donn tarafından Türkçe'den yapılan Yetkili Çeviri"¹⁷ [Autorisierte Übersetzung aus dem Türkischen von Ing. Heinrich Donn] (*Das Flammenhemd*: iv, 260) (bkz. Ek 2). Bu bilgiden ve erek metnin yayın yılından da anlaşılmaktadır ki *Das Flammenhemd*'in kaynak metni 1923 tarihli Arap harflerle basılmış Türkçe *Ateşten Gömlek*'tir.

3.2. METİN ÇEVRESİNDE ÇERÇEVELEME

Erek metin başlığı olan *Das Flammenhemd*, “die flamme” (“alev”, *Langenscheidts Universal* 1993: 285) ve “das hemd” (“gömlek”, a.g.e.: 307) sözcüklerinin birleşiminden oluşmakta ve “alevli gömlek” ya da “ateşten gömlek” anlamına gelmektedir. Kaynak metnin altbaşlığı olan *Sakarya Ordusuna*, erek metnin hiçbir yerinde görülmemektedir. Erek metin, iç kapak sayfasında yer alan, Halide Edib'in masa başında çekilmiş bir resmi ile başlar ve çevirmen Heinrich Donn'un “Giriş” [Zur Einführung] başlıklı önsözü ile devam eder (bkz. Ek 1). Bu önsözü Halide Edib (Chalide Edib) imzalı, “Önsöz (Yakup Kadri Bey'e)” [Vonwort (An Ja'kub Kadri Bey)] (*Das Flammenhemd*: 5) başlıklı önsöz izler. Erek metin, “Son” [Schluss] (a.g.e.: 258) başlıklı konuşma metni ile son bulur. Toplam on iki bölümden oluşan erek metindeki bölüm başlıkları kaynak metindekilerle aynıdır. Metin çevresinde herhangi bir dipnot bulunmamakla birlikte metin içinde bazıları “Çevirmenin Notu” [Anmerk. des Übersetzers] imzası taşıyan parantez içerisindeki açıklamalar yer alır.

Baker'ın yaklaşımını kullanarak erek metin çevresinde yürüttüğümüz incelemede, tanıtım yazısı ve önsöz olmak üzere iki ayrı çerçeveleme alanı tespit edilmiştir. Bu alanlarda başvurulmuş görünen yeniden çerçeveleme yöntemleri bu iki başlık altında ele alınmıştır.

¹⁷ Bu bölümde erek metin çevresinden yapılan tüm alıntıların Türkçe çevirisi, Felicitas Hörmann'a aittir. Hörmann, İstanbul Üniversitesi Almanca Mütercim Tercümanlık Bölümü mezunu olup şu anda serbest çevirmenlik yapmaktadır.

3.2.1. Tanıtım Yazısı

Das Flammenhemd'in tanıtım yazısı (a.g.e.: 260), aynı yayınevinden çıkan eserlere ait tanıtım yazılarının bulunduğu erek metnin son sayfalarında yer alır. Bu yazı, çevirmen Heinrich Donn'a ait önsözün bir iki değişiklik yapılmış haliyle ilk üç paragrafından oluşur. Buradan erek metne ait tanıtım yazısının da çevirmene ait olduğu sonucuna varmak mümkündür. Çevirmen, tanıtım yazısının girişinde erek metni, "Türk bir kadınının aşkının gizleri"nin [Mysterien der Liebe einer türkischen Frau] anlatıldığı "bir tutku romanı" [ein Roman der Leidenschaft] olarak erek okura sunar (a.g.e.: 260). Ardından Halide Edib ve Milli Mücadele'den söz eder:

"Aynı zamanda **yıkılmış** bir halkın ihtiraslı özgürlük güdüsü ve savaşı da başka hiç kimse tarafından **ulusal özgürlüğün öncüsünün, kadın hareketinin liderinin** yaptığı kadar sürükleyici bir şekilde anlatılamazdı ki yazarın ulusal özgürlük konusundaki bu öncülüğü beraberinde, Konstantinopolis'i işgal eden **İngilizler**'in, hakkındaki **idam hükmünü** getirmiştir ki bu hükmün infazından sadece Küçük Asya'ya gerçekleştirdiği maceralarla dolu bir **kaçış** ile kurtulabildi. Hiç kimse bu kaçışın **zorluklarını, Kemal Paşa**'nın ordusunun hiçlikten ortaya çıkışını ve yine bu ordunun zafer alayını, "**Anadolu'nun Jan Darkı**" Halide Edib kadar dokunaklı bir şekilde tasvir edemezdi.

Ve bütün bunların üzerinde, günümüzde Türkiye'nin düşünsel ve siyasi yaşamında önemli bir rol oynayan, anlayışlı bir kadının zarif, sonsuz şefkati dalgalanmaktadır" (*Das Flammenhemd*: 260).

[Auch der leidenschaftliche Freiheitstrieb und -kämpf eines **niedergezwungenen** Volkes könnte von niemandem packender geschildert werden als von **der Führerin der Frauenbewegung, der Vorkämpferin für nationale Freiheit**, der diese Tätigkeit **das Todesurteil** durch die **englischen** Usurpatoren Konstantinopels eintrug, dem sie nur durch eine abenteuerliche Flucht nach Kleinasien entgehen konnte. Niemand könnte **die Beschwerlichkeit** dieser Flucht und die ganze Entwicklung der Armee **Kemal Paschas** aus dem Nichts und ihren Siegeszug ergreifender darstellen als Chalide Edib, die „**Anatolische Jeanne d'Arc**".

Und über all dem liegt die zarte, unendliche Güte einer verstehenden Frau, die heute eine führende Rolle im geistigen und politischen Leben der Türkei spielt.]

Anlatı kuramına göre çevirmen, tanıtım metnine ‘Halide Edib’ kişisel anlatısını işleyerek başlamıştır. Bu anlatıyı işlerken anlatı özellikleri arasında yer alan seçici sahiplenmeye başvurmuş, Mücadele’nin yazarı olan Halide Edib’e dair burada verdiği bilgileri ona ait bilgiler arasından seçerek sahiplenmiştir. Sahiplendiği bu unsurlar arasında onu “ulusal özgürlüğün öncüsü” ve “kadın hareketinin lideri” olarak tanımlayarak ilk satırlardan itibaren yazarın ‘öncü’ yönünü ön plana çıkarmıştır. Tanıtım yazısının sonuna doğru ise Halide Edib’i “Anadolu’nun Jan Darkı” olarak tanımladığı görülmektedir. Bu ifade karakterler arasında gördüğümüz boşlukların kasti yapılıp yapılmadığına dair kesin bir şey söylemek güçtür fakat bu boşlukların sözü edilen ifadeye dikkat çektiği kesindir. Halide Edib’in Milli Mücadele dönemindeki faaliyetleri özellikle Amerikalıların ilgisini çekmiş ve Amerikan basınında yazar hakkında pek çok yazı kaleme alınmıştır (Enginün 1995: 71). Yazara yönelik ‘Jeanne d’Arc’ benzetmesi, 10 Eylül 1922 tarihli *The New York Times*’da yayımlanan “Türk Jandarkı” [The Turkish Jeanne D’arc] başlıklı baş yazıdan (Koloğlu 1998: 57) sonra pek çok yerde tekrarlanmıştır. Bu benzetmede adı geçen Jeanne d’Arc, ülkesi Fransa’yı İngiliz işgaline kurtardıktan sonra genç yaşta kilise tarafından yakılarak öldürülen Fransız kadın kahramanıdır (Yılmaz 2010: 129). Çevirmen, yazara dair dile getirdiği bu benzetmeyle anlatı özellikleri arasında yer alan ilişkisellik özelliğinden faydalanmış ve ‘Jeanne d’Arc’ kamusal anlatısına başvurmuştur. Bu sayede erek okuru, Fransız kadın kahraman Jeanne d’Arc ile Halide Edib arasında bağlantı(lar) kurmaya teşvik ederek yazarın ilk satırlarda ön plana çıkardığı öncü yönünü vurgulamıştır. Çerçeveleme yöntemleri arasında yer alan katılımcıların yeniden konumlandırılması yöntemini açıklarken belirttiğimiz üzere erek metinlere ait yanmetinlerde çevirmenler, aracılık ettikleri anlatıyla ilişkili olarak erek okuru yeniden konumlandırabilir. Buradan hareketle çevirmen, Halide Edib’e ilişkin tanıtım yazısında verdiği bu bilgiler aracılığıyla erek okuru Milli Mücadele’nin yazarı Halide Edib’e göre yeniden konumlandırmıştır.

Tanıtım yazısında çevirmen, ‘Halide Edib’ kişisel anlatısının yanı sıra kaynak metinde işlenen ve erek bağlama aracılık ettiği ‘Milli Mücadele’ kamusal anlatısını da

işlemiştir. Bu anlatıyı işlerken, yukarıda bahsettiğimiz üzere yazarın ön plana çıkardığı öncü yönünü, yine anlatının ilişkisellik özelliğinden faydalanarak, Milli Mücadele ile ilişkilendirmiştir. İşlediği bu anlatıda Mücadele’ye ait tüm olay ve unsurlar arasından şu olay ve unsurları seçerek sahiplenmiş ve tanıtım yazısında erek okura sunmuştur: Halide Edib’in idama mahkum edilmesi, Anadolu’ya yaptığı yolculuk, düzenli ordunun oluşması ve Kemal Paşa’nın ordusu ile kazanılan mücadele. Tanıtım yazısında dile getirdiği bu bilgiler aracılığıyla çevirmen, kaynak metinde işlenen ‘Milli Mücadele’ anlatısına ait söz konusu olay ve unsurları metin öncesinde vurgulamıştır.

Erek metne ait bir yanmetin olan tanıtım yazısında Halide Edib’e ve Mücadele’ye dair verdiği bu bilgilerde çevirmen, seçerek sahiplendiği olay ve unsurlar aracılığıyla erek okuru, hem Mücadele’ye ait bir unsur hem de Mücadele’nin yazarı olan Halide Edib’le ilişkili olarak yeniden konumlandırma sürecini başlatmış görünmektedir. Ayrıca Mücadele’ye ait söz ettiğimiz diğer olay ve unsurları dile getirerek metin çevresinde vurgulamıştır.

3.1.1. Önsöz

Çevirmen Heinrich Donn imzalı “Giriş” [Zur Einführung] (*Das Flammenhemd*: v-xv) başlıklı yaklaşık on sayfalık önsöz, iki yerde yapılan değişikliğin¹⁸ dışında yukarıda incelediğimiz tanıtım yazısıyla başlar. Bu sebeple tanıtım yazısında tespit ettiğimiz yeniden çerçeveleme yöntemleri önsözde de mevcuttur. Çevirmen, önsözde de ‘Halide Edib’ kişisel anlatısını işlemiş ve yazara ait biyografi niteliği taşıyan bilgiler sunmuştur. Halide Edib’in o dönemde erek bağlam olan Avusturya’da tanındığı ve dolayısıyla söz konusu bilgilerin erek bağlamdaki kişilerce de paylaşılıp işlendikleri yönünde bir bilgiye sahip değiliz. Bu sebeple çevirmen tarafından Halide Edib’in hayatına yönelik

¹⁸ İki paragraftan oluşan tanıtım yazısı, önsözde üç paragraf halinde verilmiş olup yazara yönelik “kadın hareketinin lideri” ifadesi çıkarılmış, bu bilgi önsözün başka bir yerinde geçen “Türk kadın hareketinde önemli bir rol oynar” [Spielt eine führende Rolle in der türkischen Frauenbewegung] (*Das Flammenhemd*: vi) ifadesiyle verilmiştir. İlaveten, yazarın kaçış yönü bu defa Anadolu olarak belirtilmiş, “Küçük Asya” açıklaması parantez içinde verilmiştir: “Anadolu’ya (Küçük Asya’ya) gerçekleştirdiği maceralarla dolu bir kaçış” [eine abenteuerliche Flucht nach Anatolien (Kleinasien)] (*Das Flammenhemd*: v).

sunulan bu bilgilerin, aynı zamanda erek bağlamdaki kamusal bir anlatıyı oluşturup oluşturmadığına dair kesin bir şey söylememiz mümkün değildir. İşlediği bu ‘Halide Edib’ kişisel anlatısında çevirmen, Milli Mücadele’nin yazarına dair bazı yanlış bilgiler sunmuş olup bunlardan biri çalışmamız açısından önem taşımaktadır. Bu bilgiye göre Halide Edib, Türk tarihinde önemli bir yere sahip olan Genç Türk Devrimi ile yakinen ilgilidir: “O sıralar devrimci hareketin başları ile yakın temasa geçmiş olan o, Genç Türk Devrimi tarafından 1908 yılında ulaşılan anayasadan sonra, ilk önce kısa hikayeleriyle öne çıktı” [Nach der, durch die jungtürkische Revolution im Jahre 1908 erlangten Konstitution, trat sie, die mittlerweile mit den Häuptern der revolutionären Bewegung in enge Berührung gekommen war, vorerst mit kleineren Erzählungen hervor] (a.g.e.: vi). Gerçeğin aksine sunduğu bu yanlış bilgiyle¹⁹ çevirmen, ‘Genç Türk Devrimi’ kamusal anlatısına başvurmuş ve anlatının ilişkisellik özelliğinden faydalanarak Milli Mücadele’nin yazarını bu ‘devrim’ ile yakinen ilişkilendirmiştir. Bu sayede yazar, ‘öncü’ yönünün beraberinde genç yaşlarından itibaren açığa çıkan ‘devrimci’ bir yöne de sahip olmuştur. Önsöz boyunca Halide Edib’e ilişkin dile getirdiği aşağıdaki bilgiler aracılığıyla yazarın bu ‘devrimci’ yönünü vurgulamış ve bir başka “devrim” olan Milli Mücadele ile ilişkilendirmiştir:

“... vatanına karşı beslediği sonsuz sevgisi ve vatanının çekmek zorunda olduğu bu rezalete karşı hissettiği içten hiddeti, onu zalim işgalcilere karşı **ateşli bir propaganda** yapmaya iter. ... Bir **kıvılcım gibi olan** konuşmaları Konstantinopolis’in gençlerini özgürlük savaşına iter, öyle ki her birini alevli bir coşku sarar ... ikinci kocası Dr. Adnan Bey ... ve **devrimin**, haklarında idam hükmü verilen başka başları ile Anadolu’ya ... **Tutku dolu** olan ve **vatan sevgisi ile yanıp tutuşan** konuşmaları ile Anadolu çiftçilerini harekete geçirmeyi **başardı**. ... ‘Büyük Paşa’nın maiyetinde, Genelkurmay Başkanlığı’nın **propaganda** bölümünde çalıştı. ... **basit** bir asker olarak cephede savaşmaya **gönüllü** oldu. ... ‘**Halide Onbaşı**’ aç, soluk soluğa, paramparça ve neredeyse silahsız olan Anadolu çiftçilerinin son derece

¹⁹ Halide Edib hatıratında “1908 ihtilâlinin beklenmedik bir şekilde geldiğini ... [ve] kendisinin bu haberi aldığı zaman çok şaşırıldığını söyler” (Adıvar’dan akt. Enginün 1995: 44). Enginün’e göre “Amerikalı yazarların 1908 ihtilâlinin hazırlayıcıları arasında Halide Edib’in ismini ısrarla zikretmeleri”nin sebebi, belki de Halide Edib’in yakınlarından Peyker Hala ve Hamdi Efendi ile Avrupa’daki Genç Türkler’e katılan oğulları arasındaki iletişime yazarın Amerikalı dostlarının aracılık etmiş olmasıdır (Enginün 1995: 44).

donanımlı bir ordu üzerindeki galibiyetine sebep olan o **sihirli kelimeydi**. ... Bu kitap, **en genç Türk Devrimi**'ni keskin ve sürükleyici bir şekilde resmeden tek romandır. ... ülkenin o zamanki, **devrimin** gelişmesine sebep olan durumlarını ... Erzurum Kongresi'nde ayrıca, Sivas'ta, İstanbul ve Anadolu **devrimcilerinin** katılımı ile gerçekleşecek ve **devrimin** merkezileştirilmesi amacıyla hizmet edecek bir kongre daha yapılacağı kararı verildi. ... **Devrim** merkezlerinin her birinde kapsamı önemsiz birlikler bulunmaktaydı.... **Halide Edip** ve başka **olağanüstü** zihinlerin **propaganda** faaliyetleri ... Halife Vahdettin'in, Kemal Paşa, **Halide Edip** ve diğer beş '**isyancı**' hakkında idam fermanı içeren ve onları kanun dışı ilan eden fetvası ile yaklaşık olarak bir yıl sürecektir **karşı devrim** başladı. ... Ancak halkın da bir bölümü padişaha olan sevgisinden dolayı '**devrimci**', '**inançsız kafir**'e karşı savaşa girmişti. ... Nihayet Kemal Paşa'nın ordusu **karşı devrimi** bastırmayı ve **devrimi** merkezileştirmeyi başardı" (*Das Flammenhemd*: vi-xiii).

[... treibt sie grenzenlose Liebe zu ihrem mißachteten geknechteten Vaterlande, und innerste Empörung über die Schmach, die es erdulden mußte, zu **einer flammenden Propaganda** gegen die grausamen Bedrücker. ... Ihre **zündenden** Reden treiben die Jugend Konstantinopels in den Freiheitskampf, daß jeden einzelnen, flammende Begeisterung einhüllt ... ihrem zweiten Gemahl, Dr. Adnan Bey ... und einigen anderen Häuptern **der Revolution**, die ebenfalls zum Tode verurteilt worden waren, nach Anatolien ... Durch ihre **leidenschaftlichen**, von **Vaterlandsliebe durchglühten** Reden **gelang es** ihr, die anatolischen Bauern aufzurütteln ... arbeitete Chalide Edib im Gefolge des ‚großen Paschasin‘ der **Propaganda**abteilung des Generalstabes. ... **meldete** sie **sich** als **einfacher** Soldat zum Frontdienst. ... ‚**Chalide Onbaschi**‘ war das **Zauberwort**, das dem hungrigen, abgehetzten, zerfetzten, beinahe waffenlosen anatolischen Bauern, zum Siege über ein glänzend ausgerüstetes Heer verhalf. Es ist der einzige Roman, der ein treffendes, packendes Bild **der jüngsten türkischen Revolution** gibt. ... die damalige Situation im Lande zu geben, aus der sich **die Revolution** entwickelte ... Auf dem Erzurum-Kongresse wurde gleichzeitig beschlossen, einen zweiten Kongreß in Siwas abzuhalten, der von **den Revolutionären** Stambuls und Anatoliens beschickt werden und eine Zentralisation **der Revolution** bezwecken sollte. ... In den einzelnen **Revolutions**-Zentren standen nur geringfügige Truppen. **Die Propagandatätigkeit Chalide Edibs** und anderer **hervorragender** Geister ... Doch gleichzeitig mit der Fetwa des Kalifen Vahdettin, in der Kemal Pascha, **Chalide Edib** und noch fünf andere ‚**Rebellen**‘ zum Tode verurteilt und für vogelfrei erklärt wurden, setzte **die Kontrerevolution** ein, die ungefähr ein Jahr dauerte. Allerdings war auch ein Teil des Volkes aus angestammter Liebe zum Herrscherhaus in den Kampf gegen den ‚**Revolutionär**‘ und ‚**gottlosen Ketzler**‘ gezogen. Endlich gelang es den Truppen Kemal Paschas, **die Kontrerevolution** niederzuwerfen und **die Revolution** zu zentralisieren.]

Çevirmen, tanıtım yazısını içeren önsözünün girişinde dile getirdiği ve Mücadele ile ilişkilendirdiği yazarın ‘öncü’ yönünü, yine Mücadele’de yaptıklarını dile getirdiği bilgiler ve kullandığı, kalın yazı tipleri ile dikkat çektiğimiz ifadeler aracılığıyla önsöz boyunca vurgulamıştır. Ayrıca Halide Edib’i, Genç Türk Devrimi ile gerçeğin aksine yakinen ilişkilendirerek, ‘öncü’ yönünün beraberinde ‘devrimci’ bir yöne de sahip kılmıştır. Halide Edib’e ait seçerek sahiplendiği ve dile getirdiği bu olay ve unsurlar aracılığıyla tanıtım yazısında başlattığı, erek okuru Milli Mücadele’nin yazarına göre yeniden konumlandırma sürecini önsöz boyunca sürdürmüştür. ‘Halide Edib’ kişisel anlatısına paralel olarak işlediği ‘Milli Mücadele’ kamusal anlatısı dahilinde ise yazara kazandırdığı ‘devrimci’ yönü, kalın yazı tipleri ile dikkat çektiğimiz üzere önsözünün farklı yerlerinde birikmeli şekilde bir “devrim” olarak tanımladığı Milli Mücadele ile ilişkilendirmiştir. Tercih ettiği bu tanımlama ile çerçeveleme yöntemleri arasından etiketleyerek çerçeveleme yöntemine başvurmuş, siyasi ve silahlı ‘çatışma’ içeren Milli Mücadele’yi bir “devrim” olarak etiketleyerek yeniden çerçevelemiştir. Bu yöntemi açıklarken belirttiğimiz gibi etiketler, kişilerin bir anlatıya yönelik tepkisini yönlendiren ve kısıtlayan yorumlayıcı bir çerçeve oluşturur. Buradan hareketle söylenebilir ki çevirmen, başvurduğu bu yöntem aracılığıyla erek okurun, kaynak metinde işlenen Milli Mücadele çatışmasına yönelik oluşturacağı anlam ve yorumu metin öncesinde yönetmeye başlamıştır.

Çevirmen, “romanın arka planını oluşturan karmaşık olayların daha iyi idrak edilebilmesi üzere ülkenin o zamanki, devrimin gelişmesine sebep olan durumlarını içeren kısa bir özet yapmayı uygun görüyor” [um die verwickelten Verhältnisse, die den Hintergrund des Romanes bilden, besser übersehen zu können, halte ich es für angebracht, einen kurzen Überblick über die damalige Situation im Lande zu geben, aus der sich die Revolution entwickelte] (a.g.e.: viii) olması nedeniyle önsözünde detaylı olarak işlediği ‘Milli Mücadele’ kamusal anlatısı dahilinde yazar Halide Edib’in yanı sıra şu diğer olay ve unsurları dile getirmiştir:

“Dünya Savaşı’ndan sonra, Türkiye, **namusunu lekeleyen o ‘barış antlaşmasının’** zincirleri içerisinde kıvranıp, **hoşgörülü ve cömert olmaktan**

başka her tür özelliği gösteren galibin tamamen **keyfi** davranışına teslim olmuş iken, **hor görülmüş** ve **esaret altında olan vatanına** karşı beslediği sonsuz sevgisi ve vatanının çekmek zorunda olduğu **bu rezalete** karşı hissettiği içten **hiddeti**, Halide Edib'i **zalim işgalcilere** karşı ... Anadolu'ya, **iç ve dış düşmanlara** karşı silahlı bir **direnış** organize etmek için hazırlanan **Kemal Paşa'nın** ... **aç, soluk soluğa, paramparça** ve neredeyse silahsız olan **Anadolu çiftçilerinin** ... Türkiye **parçalanmış** bir şekilde yerlerde yatıyordu. Her geçen gün beraberinde **coşkun galiplerce** gerçekleştirilen yeni **aşağılamalar** getiriyordu. ... Halk arasında gittikçe çoğalan bir **kızgınlık**, mevcudiyetini belli ediyordu, ki bu kızgınlığın birincil hedefi, **Almanya'nın** yanı başında savaşa giren **İttihatçılar** (Genç Türkler) idi. ... doğal olarak **Müttefikler, Alman-dostu İttihatçılar'a** karşı gelişen bu harekete son derece destek oluyordu. Ancak **savaşçı tarafın** da ülkede hala birçok taraftarı vardı.

Savaşta **önemsiz** bir rol üstlenmiş, **İtilaf dostu olan muhalefet**, yani **İtilafçılar**, kamusal bir fikir değişiminin gerçekleşmiş olduğu ve halkın **savaşı başlatanları** savaşın kötü sonuçlanmasından sorumlu tuttıkları bu zamanlarda, güç faktörü haline geldiler. ... Ferit Paşa'nın önderliğinde olan ve yeni hükümeti oluşturan **İtilafçılar, İngiliz entrikalarının aracı** olmaktan başka bir şey değildi. ... **Fransızların** himayesi altındaki **Ermeni** askerleri Adana'ya, **İngiliz** gemilerinin egemenlik alanındaki **Yunanlılar** da İzmir'e girdi.

Osmanlı İmparatorluğu'nda yüzyıllardır **en kapsamlı** haklara sahip olan, **en yüksek** devlet makamlarına sahip olan ve ticaretin hemen hemen tamamını ellerinde bulunduran, ancak savaş sırasında **ağır hıyanet** ve **düşmanlarla entrika çevirme** sebepleriyle ağır bir şekilde cezalandırılmış **Ermeniler** ve **Yunanlılar** 'ele geçirdikleri' alanlarda **öç alma hırslarını**, silahsız halka, kadın ve çocuklara zarar vererek **korkunç bir şekilde** serbest bıraktılar. Ve bütün bunlar **Fransız** süngüleri ile **İngiliz** donanmasının himayesi altında gerçekleşti.

İngilizlerin Konstantinopolis'deki saldırıları da her geçen gün daha da **çekilmez** bir hal alıyordu. Türkler **kendi** başkentlerinde **her türlü güç ve haktan yoksun** bırakılmıştı. Kendilerini **İtilaf Devletleri'nin** süngülerinin korumasında güvende hissederek **Yunanlıların** ve **Ermenilerin** elinde bir **oyuncak** gibilerdi. ... **Hiçbir şeyden korkmayan** ve ilgili Türk hükümetine **zorluklar** yaratan, atılğan genç erkeklerin sığınağı. Hükümet, ülkeyi **güvensiz** hale getiren, ancak **cesaretleri** ve ilginç **dürüstlükleri** (fakir halktan hiçbir şey almazlardı) sayesinde halk tarafından **korkulan**, fakat bir o kadar da **saygı gösterilen** bu **çetelerle** sürekli bir şekilde **çatışma** içerisinde bulunuyordu. ... Anadolu'nun **otorite tanımaz**, ama vatanını kendince seven bu **haşarı, itaatsiz** oğulları **gavurların** egemenliğine karşı direnen ilk kişiler oldu. **Özgürlükçü** düşünme tarzları, vatanları başka bir gücün **zincirleri** altında olsun istemiyordu. ... Türk gençliği, özellikle de Konstantinopolis'deki Türk gençliği, yani öğrenciler ve daha önceleri subay olanlar da ... Küçük Asya'ya kaçtılar.

Subaylar **çetelerin** başına geçip **bağımsızlık** hareketini organize etmeye başladılar.

Büyük bir zaman **büyük** zihinler doğurur.

Türk özgürlük hareketi merkezini **Mustafa Kemal Paşa**'da buldu. ... **İngilizler** Konstantinopolis'i işgal edip (16 Mart 1919), **padişahı** meclisi dağıtıp kapatmaya **zorladıklarında Mustafa Kemal**, halkı yabancı egemenliğe karşı **savunmaya** geçmeye ... Çünkü **Padişah ve hükümeti, İngilizlerin** elindeydi ve özgür iradesi yoktu. ... 23 Nisan'da "Büyük Millet Meclisi"nin açılışını yaptı ve 'Yeni Ulusal Hükümeti' kurdu. ... **Halife Vahdettin**'in, **Kemal Paşa, Halide Edip** ve diğer beş '**isyancı**' hakkında idam fermanı içeren ve onları kanun dışı ilan eden fetvası ile ... **İngiliz** poundları yardımıyla **padişah 'Halife Ordusu**'nu, '**Milli Kuvvetler**'e karşı **savaşması** için Anadolu'ya gönderebildi. ... Ancak özgürlüğe alışmış **düzensizler** her türlü disipline karşı direndiler, öyle ki **Kemal Paşa** aldırılmaz bir sertlik ile **çetelerle** mücadele etmeye başlamak zorunda kaldı. ... **büyük organizatör** başlarda kaydedilen başarısızlıklar sonucunda İnönü Savaşı'nda **Yunanlılara** karşı **zafer** kazanmasını başarınca eski subaylardan olan Ethem'in yönetimi altında kendisine karşı **savaşmak** üzere birleşmiş **düzensiz çetelerin** de büyük bir **yenilgiye** uğramalarını sağladı.

Ethem **Yunanlılara** kaçtı.

Bu **akıl almaz ihanet**, devrimci birlikleri bir çırpıda **Kemal Paşa'nın** yanına geri götürdü.

Çünkü **ezeli düşmanla birlik** olmak, **hırsız çetelerinin** özgürcü anlayışında **bile** mümkün olmayan bir şeydi. ... **büyük İngiltere**'nin **adi** temsilcilerinin, Halide Edip'in o çok sevdiği vatanına yaptıkları **haksızlıklara** ve gerçekleştirdikleri binlerce **aşağılamalara** karşı hissettiği ... Halide Edip, **düşmanın** da iyi yönlerini görmesini ve kıymetini bilmesini bilen biridir.

Sadece **çürük** bir sistemin saldırılarını kaleme almak istegindeydi" (*Das Flammenhemd*: vi-xiv).

[Als nach dem Weltkrieg die Türkei in den Fesseln eines **schmachvollen ‚Friedensvertrages‘** sich windet und vollständig der **Willkür** der, **alles nur nicht großmütigen Sieger ausgeliefert ist**, treibt sie grenzenlose Liebe zu ihrem **mißachteten geknechteten Vaterlande**, und innerste **Empörung** über **die Schmach**, ... gegen **die grausamen Bedrücker**. ... nach Anatolien zu **Kemal Pascha**, der nun daran ging, den bewaffneten Widerstand gegen **die äußeren und inneren Feinde** zu organisieren. ... das **dem hungrigen, abgehetzten, zerfetzten**, beinahe waffenlosen **anatolischen Bauern** ... Die Türkei lag **zerschlagen** am Boden. Jeder Tag brachte neue **Demütigungen** durch **die übermütigen Sieger**. ... Im Volke machte sich eine stets wachsende **Erbitterung** geltend, die sich in erster Linie gegen **die Ittihadjis** (Jungtürken)

kehrte, die an **Deutschlands** Seite in den Krieg eingetreten waren. ... naturgemäß **die Alliierten** diese gegen **die deutschfreundlichen Ittihadjis**, gerichtete Bewegung atifs eifrigste unterstützten. Doch zählte **die Kriegspartei** immerhin noch zahlreiche Anhänger im Lande. **Die ententefreundliche Opposition, die I'tilafdjis**, die im Kriege eine **unbedeutende** Rolle gespielt hatte, war nun, da der öffentliche Meinungsumschwung eingetreten war und das Volk **die Beginner des Krieges** für dessen unglückliches Ende verantwortlich machten, zu einem Machtfaktor geworden. ... **Die I'tilafdjis**, die nun, mit Ferid Pascha an der Spitze, die neue Regierung bildeten, waren nichts anderes als ein **Werkzeug der englischen Intriguen**. ... Im Schutze **französischer** Truppen drangen die **armenische** Legion in Adana, im Machtbereich **englischer** Schiffe, die **Griechen** in Smyrna ein.

Armenier und **Griechen**, die seit Jahrhunderten die **weitgehendste** Freiheit im türkischen Reiche genossen, die nicht selten die **höchsten** Staatswürden bekleidet und auch beinahe den gesamten Handel in Händen hatten, die allerdings während des Krieges wegen ihrer **hochverräterischen Umtriebe und Konspirationen mit dem Feinde** strenge bestraft worden waren, ließen nun in den ‚eroberten‘ Gebieten ihren **Rachegelüsten in grausamster Weise**, an dem waffenlosen Volke, an Frauen und Kindern freien Lauf. Und all dies unter dem Schutze **französischer** Bajonette und der **britischen** Flotte.

Auch die Übergriffe **der Engländer** in Konstantinopel wurden mit jedem Tage **unerträglicher**. Der Türke war in seiner **eigenen** Hauptstadt **macht- und rechtlos** geworden. Ein **Spielzeug der Griechen** und **Armenier**, die sich im Schutze **der Entente-Bajonette** sicher fühlten. ... Verwegene junge Burschen, **die vor nichts zurückschreckten** und die der jeweiligen türkischen Regierung gar **manche harte** Nuß zum Knacken gegeben hatten. Ständig lag die Regierung im **Kampfe** mit diesen Banden, die das Land **unsicher** machten, aber doch infolge ihrer **Tapferkeit** und eigenartigen **Ehrlichkeit** (sie nahmen vom Armen nichts) vom Volke **gefürchtet** aber auch förmlich **verehrt wurden**. ... Und diese **wilden, ungehorsamen** Söhne Anatoliens, **die keine Autorität anerkannten** und doch auf ihre Art ihr Vaterland liebten, waren die ersten, die sich gegen die Herrschaft der **Gjauren** erhoben. Ihr **Freiheitsgewohnter** Sinn wollte das Vaterland nicht in **den Fesseln** einer anderen Macht wissen. ... Auch die türkische Jugend, insbesondere die Konstantinopels, Studenten und ehemalige Offiziere ... flüchteten nach Kleinasien. Die Offiziere stellten sich an die Spitze der **Banden**. Begannen **die Unabhängigkeitsbewegung** zu organisieren.

Eine **große** Zeit gebiert auch **große** Geister.

Die türkische Freiheitsbewegung fand ihren Mittelpunkt in **Mustafa Kemal Pascha**. ... Als **die Engländer** Konstantinopels besetzten (16 März 1919) und den **Padischah** zwangen, das Parlament aufzulösen und zu schließen, veröffentlichte **Mustafa Kemal** eine Proklamation, in der er das

Volk aufforderte, sich gegen die Fremdherrschaft zu **verteidigen** ... Denn **der Padischah und seine Regierung** wären in Händen **Engländer** und hätten keinen freien Willen. ... Er ergriff die Initiative und eröffnete am 23. Nissan die „Große Nationalversammlung“ und gründete die ‚Neue Nationale Regierung‘ ... Doch gleichzeitig mit der Fetwah des **Kalifen Wahdettin**, in der **Kemal Pascha**, Chalide Edib und noch fünf andere ‚**Rebellen**‘ zum Tode verurteilt und für vogelfrei erklärt wurden ... Mit Hilfe **englischer** Pfunde gelang es dem **Padischah** eine ‚**Kalifenarmee**‘ zum **Kampfe** gegen die ‚**Nationalen Streitkräfte**‘ nach Anatolien zu senden. ... Doch die freiheitsgewohnten **Irregulären** empörten sich gegen jede Disziplin, so daß **Kemal Pascha** mit rücksichtsloser Strenge den Kampf gegen die **Banden** aufnehmen mußte. ... es nach anfänglichem Mißerfolg dem **großen Organisator** gelang, die **Griechen** bei In Öni entscheidend zu **schlagen**, vermochte er auch den **irregulären Banden**, die sich unter Führung Edhems, eines ehemaligen Offiziers, zum **Kampfe** gegen ihn zusammen geschlossen hatten, eine ausgiebige **Niederlage** beizubringen.

Edhem flüchtete zu **den Griechen**.

Dieser **bodenlose Verrat** führte mit einem Schlage die revoltierenden Truppen ins Lager **Kemal Paschas** zurück.

Denn **die Verbindung mit dem Erzfeinde**, ging **selbst** über die Begriffe der freiheitsdurstigen **Räuberbanden**. ... über **die Ungerechtigkeit** und **Überhebung**, die sich **minderwertige** Vertreter des **großen Englands**, Chalide Edibs geliebtem Vaterlande gegenüber ... Chalide Edib ... weiß auch die Vorzüge des **Feindes** zu erkennen und zu schätzen.

Nur die Übergriffe eines **morschen** Systems wollte sie festnageln.]

Çevirmen, detaylı olarak işlediği ‘Milli Mücadele’ anlatısı dahilinde sunduğu bu bilgileri, anlatı özellikleri arasında yer alan seçici sahiplenmeye başvurarak Mücadele’ye ait tüm olay ve unsurlar arasından seçerek sahiplenmiştir. Halide Edib’in yanı sıra Mustafa Kemal Paşa, İttihatçılar, İtilafçılar, çeteler, padişah ve işgal kuvvetleri olarak İngilizler, Fransızlar ve Yunanlıları da içeren Mücadele’ye ait çok sayıda önemli unsuru bu anlatı dahilinde dile getirmiştir. Bu olay ve unsurlar arasında İstanbul’un işgali, Halide Edib’in idama mahkum edilmesi, Anadolu’ya yaptığı yolculuk, bu yolculukta tanıdığı köy halkı ve düzenli ordunun oluşması gibi kaynak metinde yer alan, çalışmamızın ikinci bölümünde açıkladığımız Mücadele’ye ait olay ve unsurlar da bulunur. İşgal kuvvetlerine yönelik önsözünün farklı yerlerinde birikmeli olarak tercih ettiği, kalın yazı tipleri ile gösterdiğimiz “düşman” tanımlamasıyla çerçeveleme

yöntemleri arasından etiketleyerek çerçeveleme yöntemine başvurarak Mücadele'ye ait bu unsurları metin çevresinde etiketlemiştir. Türklerin içinde bulunduğu durumu anlatırken ise birikmeli olarak “hor görülmüş”, “esaret altında” ve “parçalanmış” gibi ifadeleri kullanmayı tercih etmiştir. “Düşman” tanımlamasının yanı sıra bu ifadeler aracılığıyla, erek bağlama aktardığı ‘Milli Mücadele’ anlatısına ilişkin kendi anlatı konumunu okura ima etmiştir. Bu konuma göre çevirmen, ‘çatışmaya’ ait iki taraftan biri olan işgal kuvvetlerinin karşısında ve diğer taraf olan Türklerin yanında görünmektedir. Kendisine ait bu anlatı konumuna uygun olarak erek okuru da Mücadele'ye ait söz konusu unsurlar ile ilişkili olarak metin öncesinde yeniden konumlandırmıştır. Bu sayede okurun, çatışmaya ait bu iki taraf ile ilgili metin içinde yer alan her bilgiyi, önsözde oluşturduğu bu bakış açısıyla okumasını sağlamıştır.

Çevirmen, Milli Mücadele'ye ilişkin önsöz boyunca ima ettiği bu anlatı konumunu, önsözünün sonunda yer verdiği aşağıdaki sözleriyle sarsıyor gibi gözükse de aslında bu sözler aracılığıyla ‘Milli Mücadele’ anlatısına ait bazı önemli olay ve unsurları metin öncesinde çerçevelemiştir:

“Romanın kendisi ne bir eğilim göstermekte ne de tarihi açıdan çok detaylı olduğunu iddia etmektedir. ... Güç ve beceri ile karakterize edilmiş ... karakterlerin her biri kendi kendini açıklamaktadır.

Sadece, görünüşe göre nefret dolu bir şekilde karakterize edilmiş Mister Cook konusunda, Halide Edip’i böylesi bir tasvire itenin, ölümünü isteyen düşmana karşı hissedilen sinsice bir nefretin olmadığı belirtilebilir. Keskin ve sert tavrının arkasında, önemli bir miktarda, büyük İngiltere’nin **adi** temsilcilerinin, Halide Edip’in o çok sevdiği vatanına yaptıkları **haksızlıklara ve** gerçekleştirdikleri **binlerce aşağılamalara** karşı hissettiği **alevli bir hiddet** yatmaktadır.

Kendi de İngiliz eğitimi görmüş, diğer insanların hata ve zaafı karşısında yürekli bir kadının gülümsemesine sahip olan Halide Edip, **düşmanın** da iyi yönlerini görmesini ve kıymetini bilmesini bilen biridir.

Sadece **çürük** bir sistemin saldırılarını kaleme almak istegindeydi. Bu sebepten dolayı ‘İzmir Kızı’ bölümünü anlamına uygun olarak kısaltmayı takdirime bıraktı.

Ancak bana verilen bu izni gerçekten kullanma ihtiyacı hissetmedim.

Çeviriyi yaparken, yazarın bana sunmuş olduğu özgün metin doğrultusunda hareket ederek Türk düşünce tarzının ve deyimlerinin anlamına ve **kelimelere sadık kalarak** aktarmaya çalıştım” (*Das Flammenhemd*: xiv-xv).

[Der Roman selbst verfolgt weder eine Tendenz, noch erhebt er Anspruch auf historische Genauigkeit. ... Die einzelnen, mit Kraft und Geschicklichkeit charakterisierten Gestalten ... sprechen für sich selbst.

Nur zu der scheinbar von Haß triefenden Charakterisierung des Mister Cook wäre zu bemerken, daß nicht etwa kleinlicher Haß gegen den Feind, der ihr nach dem Leben trachtete, sie dazu führte. In all der beißenden Schärfe, steckt ein gut Teil **flammender Empörung** über **die Ungerechtigkeit** und Überhebung, über **die tausenderlei niedrigen Demütigungen**, die sich **minderwertige** Vertreter des großen Englands, Chalide Edibs geliebtem Vaterlande gegenüber zu Schulden kommen ließen.

Chalide Edib, die selbst englische Erziehung genossen, die den Fehlern und Schwächen ihrer Mitmenschen gegenüber das verstehende, gütige Lächeln einer seelenvollen Frau hat, weiß auch die Vorzüge des **Feindes** zu erkennen und zu schätzen.

Nur die Übergriffe eines **morschen** Systems wollte sie festnageln. Aus diesen Gründen stellte sie es mir anheim, das Kapitel ‚Das Mädchen aus Smyrna‘ sinngemäß zu kürzen.

Ich sah aber keine Notwendigkeit ein, von dieser Erlaubnis Gebrauch zu machen.

Bei der Übersetzung hielt ich mich genau an das Original, das mir von der Verfasserin zur Verfügung gestellt wurde und bemühte mich, türkische Gedanken und Redewendungen sinn- und **wortgetreu** wiederzugeben.]

Bu sözleriyle çevirmen, kaynak metnin ve dolayısıyla yazarın bir “eğilim” taşımadığını, bir başka deyişle ‘tarafsız’ olduğunu belirtmiştir. Oysaki çalışmamızın ikinci bölümünde belirttiğimiz üzere Halide Edib, Türklere yaptıkları zulüm nedeniyle Yunanlılar ve İngilizlerden nefret etmiş olup bu durum özellikle Ayşe karakterinde *Ateşten Gömlek*’e de yansımıştır. Enginün’ün ifadesiyle de Halide Edib’in *Ateşten Gömlek*’te “Batı hayranlığı, tarihî zaruret karşısında Batılılara karşı mutlak bir nefrete dönüşmüştür” (Enginün 1995: 219). Çevirmenin söz ettiği, kaynak metindeki “İzmir Kızı” başlıklı bölümde yer alan ve Mr. Cook isimli İngiliz muhabir ile Ayşe arasındaki tartışmayı içeren kısımda Halide Edib, Ayşe’nin ağzından, İngilizler ile bu işe vasıta ettiği Yunanlıların İzmir işgali süresince Türklere yaptıklarını ve İngilizlere yönelik sert

eleştirisini dile getirmiştir. Bu açıdan söz konusu bölüm, Mücadele'ye ait önemli olay ve unsurları içerir. Ayşe Atalay'a göre bu kısımda, "Atatürk'ün başını çektiği tam bağımsızlık görüşüyle, kurtuluşu bir büyük devletin himayesinde gören işbirlikçi zihniyetin sergilenmek istenmesi" söz konusu olup "tam bağımsızlık görüşü Ayşe'nin ağzından verilmek istenmiş, körü körüne Batı hayranlığı da Salime Hanım'ın ağzından iletilmiştir" (Atalay 1991: 163). Çevirmen ise Halide Edib'in bu kısımdaki "keskin ve sert tavrının" nedenini, İngilizlere karşı hissettiği "sinsice bir nefret" in yerine vatanının başına gelenlerin yol açtığı "alevli bir hiddet" olarak açıklamış ve bu sebepten dolayı Halide Edib'in, kendisine ilgili bölümü "anlamına uygun olarak kısaltma" yetkisi verdiğini belirtmiştir. Bu sözleri ilk bakışta, önsöz boyunca ima ettiği, işgal kuvvetlerinin karşısında ve Türklerin yanındaki anlatı konumuna ilişkin bir kararsızlığın sonucu olarak değerlendirilebilir. Ancak, Halide Edib'in bu tavrının nedenini açıklarken İngilizlere yönelik tercih ettiği ifadelerle bakıldığında çevirmenin aynı anlatı konumunu burada da sürdürdüğü görülmektedir. Bu durumda önsözünün sonunda bu sözlere yer vermesiyle ilgili nasıl bir yorum yapılabilir? Çerçeveleme kavramını açıklarken belirttiğimiz üzere çevirmenler, başvurdukları çerçeveleme süreçlerinde kendilerine tahsis edilmiş olan bir çerçeve uzamında hareket eder. Sahip oldukları gücü ve buldukları konumu belirleyen bu uzam nedeniyle dilsel davranışları dikkatlice incelenen çevirmenler, çeşitli yöntemlere başvurarak kendilerini kısıtlayan bu uzama meydan okuyabilir veya ondan temelli kurtulabilirler. Bu yöntemlerden biri olarak, erek metinlere yazdıkları önsözlerde, bir yandan kendilerine tanınan çerçeve uzamı içerisinde kalmaya dair sözde niyetlerini gösterirken, öte yandan kaynak metne yaptıkları müdahaleler ile erek metinlerde anlatıları çerçeveleyebilirler. Buradan hareketle söylenebilir ki *Das Flammenhemd*'in önsözünde çevirmen, kendisine verilen 'müdahale' yetkisini kullanmaya "ihtiyaç" duymadığını ve kaynak metne "sadık" kaldığını belirterek erek bağlamda kendisine tahsis edilen çerçeve uzamında kaldığını öne sürmüştür. Çevirmen tarafından kaynak metne yapılan bir müdahale olup olmadığını tespit etmek amacıyla, erek metindeki ilgili bölümde yer alan ve Mr. Cook ile Ayşe arasındaki tartışmayı içeren kısım incelenmiş fakat önsözde başlatılan bu sürecin sürdürüldüğü bir yeniden çerçeveleme yöntemi bu kısımda tespit edilmemiştir.

Ancak, Baker'ın yaklaşımından yola çıkarak söylenilebilir ki çevirmen, erek metne ait önsözde işlediği 'Halide Edib' ve 'Milli Mücadele' anlatıları aracılığıyla kaynak metin ile erek okur arasındaki etkileşime zaten 'müdahale' etmiş olup bu sayede kaynak metne 'doğrudan' bir müdahale "ihtiyacı" "duymamıştır. Zira yanmetinsel alanda yer verdiği söz konusu bilgiler aracılığıyla Halide Edib'in, İngilizlere yönelik sert eleştirisini de içeren ilgili bölümdeki anlatı konumunu metin öncesinde zaten sarsmış görünmektedir. Böylelikle okuru yeniden konumlandırarak, çatışmaya ait önemli olay ve unsurların işlendiği erek metindeki ilgili bölümün, kendi sunduğu bakış açısıyla okunmasını sağlamak istediği söylenebilir.

Erek metin içinden yalnızca, yukarıda belirttiğimiz üzere "İzmir Kızı" başlıklı bölümde yer alan, Ayşe ile Mr. Cook arasındaki tartışmayı içeren kısım incelenmiş ve bu kısımda Milli Mücadele'ye yönelik çevirmen tarafından başvuru olan bir yeniden çerçeveleme yöntemi tespit edilmemiştir.

3.2. SONUÇ

Çevirmen Heinrich Donn, Almancaya çevirdiği ve 1923 yılında Avusturya’da yayımlanan *Das Flammenhemd* ile ‘Milli Mücadele’ kamusal anlatısını ulusal sınırların ötesine taşıyarak bu erek bağlama aktarmıştır. Baker’ın yaklaşımını kullanarak yürüttüğümüz incelemeye göre çevirmen, anlatı özelliklerinin yanı sıra dilsel araçlardan faydalanarak, aracılık ettiği ‘Mili Mücadele’ anlatısına ait belli yönleri vurgulamak ve sarsmak amacıyla bazı yeniden çerçeveleme yöntemlerine başvurmuş görünmektedir. Erek metne ait yanmetinler olarak kendisine ait tanıtım yazısı ve bu yazıyı da içeren önsözü olarak metin çevresinde tespit edilen bu yöntemleri, Milli Mücadele’nin yazarına ve ‘Milli Mücadele’ anlatısına ait diğer olay ve unsurlara göre olmak üzere iki ayrı başlık altında ele almak mümkündür.

(i) *Milli Mücadele’nin yazarına göre:* Çevirmen, kendisine ait tanıtım yazısı ve bu yazıyı da içeren önsözünde Halide Edib’e dair seçerek sahiplendiği bilgiler aracılığıyla yazarın, Mücadele’de yaptıklarıyla sahip olduğu ‘öncü’ yönünü birikmeli olarak vurgulamış ve ilk defa *New York Times*’da Amerikalılar tarafından yapılmış “Anadolu’nun Jan Darkı” benzetmesiyle desteklemiştir. İlâveten yazarı, Türk tarihinde önemli bir ‘devrim’ olan Genç Türk Devrimi ile yakinen ilişkilendirerek ona ‘devrimci’ bir yön kazandırmış ve bu yönünü bir başka “devrim” olan Milli Mücadele ile ilişkilendirerek önsöz boyunca vurgulamıştır. Sunduğu bu bilgiler aracılığıyla erek okuru, hem Milli Mücadele çatışmasına ait bir unsur hem de bu çatışmanın yazarı olan Halide Edib’e göre yeniden konumlandırmış ve bu iki katılımcı arasındaki ilişkiyi tanıtım yazısında başlattığı ve önsözde sürdürdüğü metin çevresinde yeniden yapılandırmıştır.

(ii) *Milli Mücadele’ye ait diğer olay ve unsurlara göre:* Çevirmen, Mücadele’ye dair önsözünde sunduğu detaylı bilgilerde işgal kuvvetleri olarak İngilizler, Fransızlar, Yunanlılar başta olmak üzere İttihatçılar, İtilafçılar, çeteler, padişah ve Mustafa Kemal gibi Mücadele’ye ait çok sayıda unsuru seçerek sahiplenmiş ve dile getirmiştir. İşgal

kuvvetlerini, önsöz boyunca birikmeli olarak kullandığı “düşman” tanımlamasıyla etiketleyerek metin öncesinde yeniden çerçevelemiştir. Dile getirdiği unsurlara ilişkin tercih ettiği diğer ifadelerde, aracılık ettiği ‘Milli Mücadele’ anlatısına ilişkin kendi anlatı konumunu erek okura ima etmiştir. Bu konuma göre çevirmen, çatışmaya ait iki taraftan biri olan işgal kuvvetlerinin karşısında ve diğer taraf olan Türklerin yanında görünmektedir. Bu konuma uygun olarak erek okuru da çatışmaya ait bu iki taraf ile ilişkili olarak metin öncesinde yeniden konumlandırmıştır. Öte yandan, kaynak metnin bir “eğilim” taşımadığını belirterek gerçeğin aksine yazarın ‘tarafsız’ olduğunu belirttiği önsöz sonundaki bilgilerde kendisine ait bu konumu sürdürmüş ve fakat yazarını sarsmıştır. Halide Edib’in, İngilizler ile bu işe vasıta ettiği Yunanlıların İzmir işgali sürecinde Türklere yaptıklarını ve İngilizlere yönelik sert eleştirisini dile getirdiği “İzmir Kızı” bölümündeki “keskin ve sert tavrının” nedenini, yazarın İngilizlere karşı hissettiği “sinsice bir nefret”in yerine vatanının başına gelenlerin yol açtığı “alevli bir hiddet” olarak açıklamış ve bu sebepten dolayı Halide Edib’in, kendisine ilgili bölüme ‘müdahale’ etme yetkisi verdiğini belirtmiştir. Ancak çevirmen, bu yetkiyi kullanmaya ‘gerek’ görmediğini ve kaynak metne ‘sadık’ kaldığını öne sürmüştür. Bu sayede bir yandan erek bağlamda kendisine tahsis edilen çerçeve uzamında kaldığını göstermiş, öte yandan metin içindeki ilgili bölüme herhangi bir ‘müdahalede’ bulunmadan yazarın bu bölümdeki anlatı konumunu metin çevresinde sarsmıştır. Bu sayede okuru, Mücadele’ye ait sözü edilen önemli olay ve unsurların işlendiği erek metindeki bu bölümle ilişkili olarak metin öncesinde yeniden konumlandırmıştır. Başvurmuş görüldüğü bu yöntemler aracılığıyla Mücadele’ye ait dile getirdiği tüm bu olay ve unsurlarla ilişkili olarak metin çevresinde bir bakış açısı oluşturmuş ve okurun metin içinde yer alan ilgili kısımları bu bakış açısıyla okumasını sağlamıştır. İlaveten önsöz boyunca birikmeli olarak tercih ettiği tanımlama aracılığıyla Mücadele’yi bir “devrim” olarak etiketleyerek yeniden çerçevelemiştir. Böylece, aracılık ettiği Milli Mücadele çatışmasına yönelik erek okurun oluşturacağı anlam ve yorumu metin öncesinde yönetmeye başlamıştır.

Çalışmamız “İzmir Kızı” bölümündeki bir kısım haricinde metin içinde yürütülen bir incelemeyi içermediği için Mücadele’ye ait kaynak metinde yer alan olay ve

unsurların erek metindeki çevirisine dair bir şey söylemek mümkün değildir. Ancak çevirmen, yanmetinsel alanlarda oluşturduğu ve bu bölümde söz ettiğimiz çerçeveleme yöntemlerine başvurarak işlediği ‘Halide Edib’ ve ‘Milli Mücadele’ anlatıları aracılığıyla Mücadele’ye ait belli olay ve unsurları metin çevresinde vurgulamış ve sarsmıştır. Böylelikle Avusturya’ya aracılık ettiği bu çatışmayı yeniden çerçeveleyerek ilgili bağlamda Mücadele’ye dair toplumsal ve siyasi gerçekliğin oluşturulmasında etkin rol oynamıştır.

4. AMERİKA'DA ATEŞTEN GÖMLEK: *THE SHIRT OF FLAME* (1924)

Bu bölümde, *Ateşten Gömlek*'in Amerika'da yayımlanan İngilizce erek metni *The Shirt of Flame*, Baker'ın kuramsal yaklaşımı çerçevesinde incelenmiştir. Bu doğrultuda öncelikle *The Shirt of Flame*'in yayım yılı, çevirmeni ve kaynak metnine dair bilgiler verilmiş ve ardından incelemeye geçilmiştir. *The Shirt of Flame* üzerine yürüttüğümüz inceleme, erek metin çevresinde ve içinde olmak üzere iki ayrı alanda yapılmıştır. Metin çevresinde yürütülen incelemede *The Shirt of Flame*'e ait yanmetinlerde oluşturulan anlatılar Baker'ın yaklaşımı kapsamında incelenmiş ve kaynak metin *Ateşten Gömlek*'te işlenen 'Milli Mücadele' anlatısına ait belli yönleri vurgulamak, sarsmak ya da değiştirmek amacıyla başvurulmuş görünen yeniden çerçeveleme yöntemleri izlenmiştir. Metin içinde yürütülen incelemede ise herhangi bir yeniden çerçeveleme yöntemi tespit edilmemiş olup bu sebeple çalışmamızda metin içi için ayrı başlık oluşturulmamıştır. Erek metin çevresinde tespit edilen yöntemler, Milli Mücadele'ye dair toplumsal ve siyasi gerçekliği oluşturmadaki işlevleri bakımından sonuç kısmında değerlendirilmiştir.

4.1. *THE SHIRT OF FLAME*

Ateşten Gömlek, *The Shirt of Flame* ismiyle Halide Edib tarafından İngilizceye çevrilmiş²⁰ ve 1924'de New York'ta basılmıştır. Yayın yılından anlaşılmaktadır ki *The Shirt of Flame*'in kaynak metni 1923 tarihli Arap harflerle basılmış Türkçe *Ateşten Gömlek*'tir. *The Shirt of Flame*, iç kapağında yer alan "Florence Billings'in önsözüyle"²¹ [with an introduction by Florence Billings] (*The Shirt of Flame*: iii) bilgisiyle okura sunulmuştur (bkz. Ek 3). Florence Billings, yardımcısı olduğu Annie T. Allen ile birlikte, "Amerika'nın Yakın-Doğu Yardım Heyeti mümessillerinden olan ve [Halide Edib'in] Anadolu'da dolaşan Amerikalı misyoner dostları" olup "Türk-Yunan

²⁰ Halide Edib, bu erek metnin 'çevirmeni' değil, 'yazarı' olarak gözükmektedir (bkz. Ek 3).

²¹ Bu bölümde erek metin çevresinden yapılan tüm alıntıların çevirisi tarafıma aittir.

savaşını baştan sona kadar Türklerin arasında takip eden iki yabancıdır” (Enginün 1995: 77). O dönemde Miss Billings ile Miss Allen’ın Ankara’daki evleri “padişahlar da dahil herkesin katıldığı bir toplantı merkezi olur. Halide Edib, Milli Mücadele’de sadece onların Anadolu’daki seyahat intibalarını dinlemez, onlarla birlikte seyahate de çıkar (Adıvar’dan akt. Enginün 1972: 325).

4.2. METİN ÇEVRESİNDE ÇERÇEVELEME

Erek metin başlığı olan *The Shirt of Flame*, Türkçe’de “ateşten gömlek” anlamına gelmektedir. Kaynak metnin altbaşlığı *Sakarya Ordusuna*, erek metnin hiçbir yerinde görülmemektedir. Erek metin, iç kapak sayfasında yer alan, *Ateşten Gömlek* filminden alınmış, romandaki Ayşe karakterine ait bir resim ile başlar ve içindekiler sayfası ile devam eder (bkz. Ek 3). Ardından Miss Billings’e ait “Giriş” [Introduction] başlıklı önsöz gelir. Bu önsözü, “Önsöz (Yakup Kadriye’ye Bir Mektup)” [Preface (A letter to Yacoub Kadri)] (*The Shirt of Flame*: xix) başlıklı Halide Edib’e ait önsöz izler. Erek metin, kaynak metindeki “Hâtıme” başlıklı konuşma metni ile son bulur ancak bu başlık erek metinde kaldırılmıştır. Toplam on iki bölümden oluşan erek metindeki bölüm başlıkları kaynak metinle aynı olmakla birlikte üç ana bölüm dahiline yerleştirilmiştir: “İstanbul’daki Günler” [The Days in İstanbul], “Devrim” [Revolution] ve “Askeriye Günleri” [Army Days] (a.g.e.: ix). Bu ana bölümlerin her birinde dört bölüm yer alır. İlaveten kaynak metninden farklı olarak erek metnin çeşitli yerlerinde 1923, Kemal Film yapımlı *Ateşten Gömlek* filminden alınmış altı fotoğraf ile Miss Billings tarafından çekilmiş iki fotoğraf karesi yer alır. Metin çevresinde yer alan dipnotların tamamı imzasız olmakla birlikte Halide Edib’in kişisel tecrübelerinin açıklandığı dipnotlarda birinci tekil şahıs yerine “Halide Edib” isminin kullanılmış olması dipnotların yazara ait olmadığına dair bir işarettir. Erek metne ait dipnotları incelediğimiz kısımda açıklayacağımız üzere bu dipnotların Billings’e ait olduğunu söylemek mümkün görünmektedir (bkz 4.2.2, dipnotlar).

Baker'ın yaklaşımını kullanarak erek metin çevresinde yürüttüğümüz incelemede, önsöz ve dipnotlar olmak üzere iki ayrı çerçeveleme alanı tespit edilmiştir. Bu alanlarda başvurulmuş görünen yeniden çerçeveleme yöntemleri bu iki başlık altında ele alınmıştır.

4.2.1. Önsöz

Florence Billings, “Giriş” [Introduction] (a.g.e.: ix-xvii) başlığı taşıyan yaklaşık sekiz sayfalık önsözünde ağırlıklı olarak Milli Mücadele'nin yazarı Halide Edib'e ait biyografi niteliği taşıyan bilgiler sunmuştur. Anlatı kuramına göre bu bilgiler, bireye odaklanmaları nedeniyle ‘Halide Edib’ kişisel anlatısına ait olay ve unsurlardır. Halide Edib'in o dönemde erek bağlam olan Amerika'da tanındığını ve söz konusu bilgilerin bu bağlamdaki kişilerce de paylaşılıp işlendiğini söylemek mümkündür. Zira Billings, önsözünün ilk cümlesinde Halide Edib'in “Türkiye ile ilgili olan herkes ve hepsinden öte Amerikalılar tarafından tanınmakta” [Halidé Edib Hanum ... is well-known to all who are interested in Turkey and above all to Americans]²² (a.g.e.: ix) olduğunu belirtmiştir. Halide Edib, Milli Mücadele döneminde Avrupa ve Amerika basınının dikkatle takip ettiği ve özellikle Amerika'da gördüğü ilgi nedeniyle hakkında pek çok yazının çıktığı bir isimdir (Enginün 1995: 71). “Mili Mücadele'ye katılmasından önce de batı neşriyatında” adı geçen yazar, bu yazılarda “daha ziyade Amerikan Koleji'nden yetişmiş bir Türk feministi olarak tanıtılır” (Enginün 1972: 326). Bu bilgilerden hareketle söylenebilir ki Billings'in yazara dair önsözünde verdiği bilgilerin çoğu, o dönemde erek bağlamdaki pek çok kişi tarafından paylaşılıp işlenmeleri nedeniyle ‘Halide Edib’ kişisel ve kamusal anlatısına ait olay ve unsurları oluşturur. Önsözünü başlatan bu ilk cümleyle Billings, erek bağlamda dolaşımda olan ve Halide Edib'in daha çok ‘feminist’ yönüyle tanındığı bu yaygın kamusal anlatıya başvurmuş ve aşağıda görüldüğü üzere, anlatı özellikleri arasında yer alan seçici sahiplenmeye başvurarak verdiği bilgiler aracılığıyla bu anlatıyı desteklemiştir. İlaveten Halide Edib, erek

²² Enginün, “Ateşten Gömlek Romanının İngilizce Tercümeleleri” başlıklı makalesinde, erek metne ait önsözün bir kısmını kendi çevirisiyle sunmuştur (Enginün 1972: 325-328). Çalışmamızda erek metne ait önsözün tamamı tarafımca tekrar çevrilmiştir.

bağlamdaki bu yaygın anlatıda Milli Eğitim Bakanı olarak bilinmektedir. Billings, bu yanlış bilgiyi²³ dile getirerek erek bağlamdaki yaygın ‘Halide Edib’ kamusal anlatısına ait bu unsuru da önsözünde desteklemiştir:

“Türk kadınları, daha evvelki bu kısa hikayelerin eğitimli genç Türk kadınlarının modern fikirlere olan tepkisini gerçeğe uygun bir şekilde yansıttığını söyler. ... ‘Halide Hanım’ın romanları tam anlamıyla bizim duygularımızı yansıtıyor.’ ... Kadınların özgürleşmesi için çalıştı. ... Avrupa ve İngiltere’de kalarak önde gelen kadın oy hakkı savunucularının birçoğu ile tanıştı. ... İlk başka Hükümet’te yer aldı fakat liderler kadınlara erkekler ile eşit haklar vermek için görünürde hazır oldukları halde bir bütün olarak Anadolu’nun böyle bir yenilik için henüz çok muhafazakar olduğu hissedildi ve o da kısa bir süre sonra Hükümet’ten ayrıldı. ... Yunanlıların geri çekilmesinin ardından ... ülkeyi bir uçtan ötekine dolaştı, kadınlar için büyük veya küçük çapta yapabileceği her şeyi yapmak için kendisine her yerde iş edindi. Demin kimsesiz yaşlı bir kadınla birkaç tavuk veya bir kuzu getirmişti; şimdiyse... ya da eşinin yıllardır görmediği bir Anadolu askerine birkaç gün izin vermesi için Başkomutan’a yalvarıyordu. Bu ufak tefek şeyler, resmi kayıtlar için doğru şahsiyet ve raporları bir araya getirme gibi büyük bir işle beraber yürütülüyordu” (*The Shirt of Flame*: x-xiv).

[Turkish women say that these earlier stories present truthfully the reaction of educated young Turkish women to modern ideas ... ‘Halide Hanum's novels represent our feelings exactly.’ ... She stayed in Europe and England meeting many of the most prominent women suffragists ... At first she had a place in the Government, but, though the leaders were ready apparently to give women equal rights with men, yet it was felt that Anatolia as a whole was as yet too conservative for such an innovation, and so she soon withdrew. ... After the Greek retreat ...she travelled from one end of the country to the other, making it her business everywhere, to do what she could for the women; both in big ways and in little. Here she brought a few" chickens or a sheep to a desolate old woman; there ... or begged the Commander-in-Chief to give a few days leave to some Anatolian soldier whose wife had not seen him for years. These little things went hand in hand with the big business of getting correct figures and reports for the official records.]

Billings, detaylı olarak işlediği ‘Halide Edib’ kişisel ve kamusal anlatı dahilinde sunduğu bilgilerde, yazarın bir Türk kadını olarak ‘öncülük’ ettiği ve başardığı olaylar

²³ Önce bir İstanbul gazetesinde çıkan bu bilgiyi Halide Edib yalanlamış fakat sonrasında yazar hakkında Batı’da çıkan yayınlarda bu yalan bilgi tekrarlanmaya devam etmiştir (Enginün 1972: 326-327).

ile çocuk yaşlardan itibaren Batı'ya, onun düşünce ve yaşam biçimine olan yakınlığına ağırlık vermiştir:

“Sultan’ın memurlarından biri olan babası, dört kızını Konstantinopolis’deki **Kız Amerikan Okulu**’na yazdırarak alışılmışın dışında olarak **ileri görüşlü** birisi olduğunu gösterdi ... Halide Hanım okulun **ilk Türk mezunuydu** ve onu iyi tanıyan **Amerikalılar Türkün yaşamında** etkili olacağını **o zaman bile** belirtmişti. ... iki oğlu şimdi **Amerika’da** kolejde okuyor. İkinci eşi Üniversite’de Tıp Profesörü idi ve şu anda da yeni Türkiye’nin liderlerinden biridir. **İlk romanı** ile meşhur oldu. Kendi çapında başarılı olmasa da **Türk edebiyatında bilinmeyen** bir edebi tür olarak roman türünde tam anlamıyla yazılmış **ilk Türk romanıydı** bu. Bunu diğer roman ve kısa hikayeleri izledi ve bunların birkaçı **Avrupa** dillerine çevrildi. ... Bunu diğer roman ve kısa hikayeleri izledi ve bunların birkaçı **Avrupa** dillerine çevrildi. Türk kadınları, daha evvelki bu kısa hikayelerin **eğitilmiş** genç **Türk kadınlarının modern** fikirlere olan tepkisini gerçeğe uygun bir şekilde yansıttığını söyler. Örneğin poligami konusunda, orada bulunan herkesin hemfikir olduğu genç bir kadın şöyle der: ‘İnanın bana, **her** genç **Türk kadını**, yaşayan ikinci bir eş düşüncesinde **tıpkı her** Amerikalı kadın gibi hisseder. Bizler de, **tıpkı Amerikalıların** yapacağı gibi, eski poligami sisteminin ... **Halide Hanım’ın romanları** tam anlamıyla bizim duygularımızı yansıtıyor.’

Halide Hanım, yalnızca **ilk Türk romancısı** değil, **siyaset ile etkin bir şekilde ilgilenen ilk Türk kadınıdır**. ... **Avrupa** ve **İngiltere**’de kalarak önde gelen kadın oy hakkı savunucularının bir çoğu ile tanıştı. Sanıyorum ki Konstantinopolis’deki **Amerikan Kız Koleji**’nin mezuniyet töreninde konuşma yapması bu olaydan sonraydı. **İlk kez bir Türk kadını** erkekli kadınlı bir dinleyiciye hitap etmişti. ... kararlı olduğu anda her düşünce ve duygu tek bir kesinlikte birleşti ki o da **bir Türk kadınının** kendi olan hakimiyetini ve kadınlığını kaybetmeden halkın önünde konuşabileceğiydi. O zamandan beri çok kez ve **hatta** büyük Sultanahmet Meydanı’nda dahi halkın önünde konuştu ... ve bu konuşmanın ardından ondan çoğu kez **‘Türkiye’nin Jandark’ı**’ olarak bahsedildi. ... **şüphesiz ki** Anadolu’da ticaret ve üretimin **modern gelişmelerini** arzu etmekte iken ...1923’te Konstantinopolis’deki **Amerikan Kız Koleji**’nin mezuniyet töreninde tekrar konuşma yaptı. ... Türk geleneklerinin yok olmaması şartıyla Türkiye’nin de **Batı’nın ilerleme ve eğitime** sahip olmasını istiyor” (*The Shirt of Flame*: ix-xvii).

[Her father, one of the Sultan's officials, showed himself unusually **progressive** by putting his four daughters in **the American School for Girls** at Constantinople ... Halidé Hanum was the school's **first Turkish graduate** and the **Americans** who knew her best declared **even then** that she would become an influence in **Turkish life**. ... their two sons are now at college in **America**.

Her second wife was Professor of Medicine in the University and is now one of the leaders of New Turkey. She became famous with her **first novel** which was not only successful in itself but was literally **the first Turkish novel** ever written, the novel as a literary form being **unknown to Turkish literature**. Other novels and short stories followed and several of them have been translated into the **Continental** languages ... Turkish women say that these earlier stories present truthfully the reaction of **educated** young Turkish women to **modern** ideas, for instance, in the matter of polygamy. I heard a young woman, with whom all who were present agreed, say, 'Believe me, **any** young **Turkish woman** feels exactly the same at the thought of a second living wife as would **any American**, and we ... the old system of polygamy **just as Americans** would. Halidé Hanum's novels represent our feelings exactly.'

Halidé Hanum is not only **the first Turkish novelist**, but also **the first Turkish woman to take an active interest in politics**. ... She stayed in **Europe** and **England** meeting many of the most prominent women suffragists ... It was after this, I believe, that she delivered the Commencement Oration at the **American College for Girls** in Constantinople, **the first time a Turkish woman** had formally addressed a mixed audience. ... but at the decisive moment every thought and emotion was fused in the one determination to show that **a Turkish woman** could speak in public without losing either her self control or her womanliness. Since then she has often spoken in public **even** in the great public Square of Ahmed. ... and after that, she was often called '**The Joan of Arc of Turkey**'. ... while **of course**, she hopes for **modern developments** of commerce and manufacture in Anatolia ... She again gave the Commencement Address in 1923 at the **American College for Girls** in Constantinople ... She wants Turkey to have **Western progress and education**, but not at the expense of Turkish tradition.]

Billings, önsözünde detaylı olarak işlediği 'Halide Edib' kişisel ve kamusal anlatısı dahilinde seçerek sahiplendiği olay ve unsurlarda, kalın yazı tipleriyle dikkat çektiğimiz üzere, yazarın Mücadele'de yaptıklarından ziyade bir kadın olarak Türk düşünce ve siyasi hayatında imza attığı çok sayıda "ilk"i ve diğer başarılarını dile getirerek 'öncü' yönünü birikmeli olarak vurgulamıştır. Billings'in sunduğu bilgilerden bazıları yine yanlış olup bunlardan biri çalışmamız açısından önem taşımaktadır. Bu bilgiye göre Halide Edib, ilk Türk romancısıdır.²⁴ Enginün bu yanlış bilgiyi şöyle açıklar:

²⁴ İlk Türk kadın romancısı, 1892'de *Muhazerat* isimli ilk romanını yayımlayan Fatma Aliye Hanım'dır (Enginün 1983: 95).

“Bilhassa Amerikalı yazarlar, Halide Edib’in Amerikan Kız Koleji’nden mezun ilk Türk kızı olmasına büyük önem verir ve onu zaman zaman hayalî vasıflarla tavsif ederler. Florence Billings de bu umumî temayülden sıyrılmayarak, Halide Edib’i İngilizce tercümenin okuyucularına ‘ilk Türk romanının yazarı’ olarak takdim eder” (Enginün 1972: 325).

Gerçeğin aksine dile getirdiği bu yanlış bilgiyle Billings, başardığı çok sayıda “ilk”e bir yenisini daha ekleyerek yazarın ‘öncü’ yönünü vurgulamıştır. Öte yandan, çalışmamızın üçüncü bölümünde değindiğimiz üzere, Halide Edib’in Milli Mücadele dönemindeki faaliyetleri üzerine Amerikan basınında pek çok yazı kaleme alınmış olup yazar için yapılan “Türk Jandarkı” benzetmesi, 10 Eylül 1922 tarihli *The New York Times*’da çıkan “Türk Jandarkı” başlıklı baş yazıdan sonra pek çok yerde tekrarlanmıştır. Jeanne d’Arc’, ülkesini İngiliz işgalinden kurtarmış Fransız kadın kahramanıdır. Baş yazıya göre Halide Edib, yazarlığının yanı sıra “iyi bir konuşmacı ve modern Türk kadınının lideri” [a good speaker and was the leader of modern Turkish women] olup Sultanahmet mitinginde yaptığı konuşmasıyla o dönemki Türk ruhunu açığa vuran öncü kişidir (*The New York Times* 1922). Billings, Halide Edib’e dair dile getirdiği bu benzetmeyle bir kez daha erek bağlamdaki yazara ait yaygın kamusal anlatıya başvurarak yazarın ‘öncü’ yönünü vurgulamıştır. Sunduğu bilgilerde Halide Edib’in çocuk yaşlarından itibaren Batı’ya, onun düşünce ve yaşam biçimine olan yakınlığını da dile getiren Billings, bir başka anlatı özelliği olan nedensel olay örgülemesine başvurmuş ve birtakım olay ve unsurları belli nedensel bağlantılar oluşturacak düzende örgülemiştir. Bu düzene göre, Halide Edib’in Türklerin hayatında etkili olacak bir kişi olmasını Kız Amerikan Koleji’nde okuması sağlamıştır. Bir başka örnekte ise Halide Edib’in halka açık bir konuşma yapması Batı’daki kadın hakları savunucuları ile tanışmasının ardından gerçekleşmiştir. Bu yöntemle Billings, Halide Edib’in Batı’yla olan münasebetinin Türklerin hayatında etkili bir kişi haline gelmesinde önemli bir yeri olduğunu ima etmiş ve böylece ‘Batılı’ yönünü vurguladığı yazar ile ‘Batılı’ olan erek okur arasında bir yakınlık yaratmayı amaçlamış görünmektedir.

Yukarıda açıkladığımız, Halide Edib’e ilişkin seçerek sahiplendiği ve belli nedensel bağlantılar oluşturacak düzende örgülediği bu bilgiler aracılığıyla Billings,

Milli Mücadele'nin yazarının 'feminist', çok sayıda "ilk"e imza atan 'öncü' ve 'Batılı' yönlerini önsöz boyunca birikmeli olarak vurgulamıştır. Böylece, çerçeveleme yöntemleri arasında yer alan katılımcıların yeniden konumlandırılması yöntemine başvurmuş görünmektedir. Bu yöntem sayesinde, kaynak metin ile erek okur arasındaki etkileşime müdahale eden tüm kılıçlar, erek metinlere ait yanmetinlerde, aracılık ettikleri anlatıyla ilişkili olarak okuru yeniden konumlandırabilir. Buradan hareketle Billings, önsözünde yer vererek kaynak metin ile erek okur arasındaki etkileşime müdahale ettiği söz konusu bilgiler aracılığıyla okuru, Mücadele'ye ait bir unsur ve Mücadele'nin yazarı olan Halide Edib'e göre yeniden konumlandırarak bu iki katılımcı arasında metin öncesinde bir yakınlık yaratmak istemiş görünmektedir.

Billings, işlediği bu 'Halide Edib' kişisel ve kamusal anlatısına paralel olarak 'Milli Mücadele' kamusal anlatısını da önsözünde işlemiş olup bu anlatı dahilinde Halide Edib'in yanı sıra şu diğer olay ve unsurları dile getirmiştir:

“**Sultan**’ın memurlarından biri olan babası, dört kızını Konstantinopolis’deki Kız Amerikan Okulu’na (şu anki Konstantinopolis Koleji) yazdırarak **alışılmışın dışında ileri görüşlü** birisi olduğunu gösterdi ve bu **ileri düzeydeki her türlü eğitime bir hayli şüpheyle bakan Abdülhamid** zamanında oldu. ... Halide Hanım ... siyaset ile etkin bir şekilde ilgilenen ilk Türk kadınıdır. Kadınların **özgürleşmesi** için çalıştı ve bu siyasette **özgürlükçü** partiyle, yani **zorba Abdülhamid**’i devirmek için kumpas kuranlar ile **müttefik** olması anlamına geliyordu. 1908’de **başardılar** fakat Abdülhamid 1909’da geçici bir süre için tekrar güç kazanınca **canını kurtarmak için** kaçmak zorunda kaldı. **Avrupa** ve **İngiltere**’de kalarak ..., ta ki **Abdülhamid** son defa olarak devrilene kadar. ... İlk kez bir Türk kadını **erkekli kadınlı** bir kitleye hitap etmişti. Bunun kendisi ve Kolej için **tatsız** bir durum olma ihtimali **yüksekti** ancak bununla yüzleşmeye **istekliydiler**. ... Burada, bir Türk kadını tarafından tarihindeki en kritik noktalardan birinde, kendi cemiyetinin ilk elden tasvirini görüyoruz. ... Mart 1920’de **müttefik kuvvetler** Konstantinopolis’in askeri yönetimini ele geçirdiler, **Sultan**, Halide Hanım ve eşi Adnan Bey’in ... isimlerinin yer aldığı **yeni bir ölüm** listesi neşretti ve onlar da Anadolu’ya **kaçtı**. Halide Hanım, Konstantinopolis’de aramaları ile **kaçışlarına** dair binlerce olaydan ve **Anadolu’ya yaptıkları yolculuğun zorluklarından sıkça** söz ederdi. Bunların pek çoğunu ‘Ateşten Gömlek’te toplamıştır. Özellikle de muhafızları olan **Düzensiz birliklerden** söz ederdi ki bu birlikler ilk defa Makedonya’da, o zamanlar gerçekten ulusal özgürlük için savaşıyan Enver Paşa ile birlikte savaşıyordu. Ayrıca bu yolculukta,

kendisinde o zamandan beri **kuvvetli bir etki bırakan Türk köylüsünün** sevgi ve saygısını kazandı. Şimdiyse kendi hayatı, **köylülerin sadakatine** ve asla unutmadığı **sadelik, nezaket ve dürüstlüklerine** bağlıydı. ... 1921 senesinin yazında **Yunanlılar** Ankara'ya büyük saldırılarını gerçekleştirdiğinde o da ordu ile birlikteydi. Ayşe gibi, hastanelerde çalıştı; Ayşe gibi, **Düzensiz birliklerin Düzenli orduya geçişini** gördü ve **şüphesiz ki** hikayede geçen olayların çoğunu ilk elden tecrübe etti.

1921'de **Yunanlıların** geri çekilmesinin ardından (**Sakarya Meydan Muharebesi**), Türk köylerinde meydana gelen yıkım ile kötü muamele görmüş kadın ve çocukların bildirilmesi için kurulan **Komisyonun** başıydı. Bu sebeple ülkeyi bir uçtan ötekine dolaştı, kadınlar için büyük veya küçük çapta yapabileceği her şeyi yapmak için kendisine her yerde iş edindi. ... Bu ufak tefek şeyler, resmi kayıtlar için doğru şahsiyet ve raporları bir araya getirme gibi büyük bir işle beraber yürütülüyordu. Bu iş aylar boyunca sürdü ve Halide Hanım onbaşı rütbesiyle **Türk ordusunun** düzenli bir askeri yapıldı. ... saldırının başında orduya katıldı ve **Mustafa Kemal Paşa**'yla yakalanan **Yunan** generallerinin buluşmasıyla ilgili eserde yazılanların çoğunda orada bulundu. İzmir'den sonra, eşi Konstantinopolis'deki (o sıralar halen **müttetik kuvvetlerin işgali** altında) Türk Dış İşleri Temsilcisi yapıldı ve o da eşiyile birlikte gitti. ... Anadolu Devrimi'nin **gerçek** bir destanı olan 'Ateşten Gömlek' ..." (*The Shirt of Flame*: ix-xv).

[Her father, one of the **Sultan's** officials, showed himself **unusually progressive** by putting his four daughters in the American School for Girls at Constantinople (now Constantinople College) and this in the time of **Abdul Hamid** who looked **very much askance at advanced education of any kind**. ... Halidé Hanum is ... the first Turkish woman to take an **active** interest in politics. She worked for the **emancipation** of women and this meant that she **allied** herself with the **liberal party** in politics — that is, with those who plotted to overthrow the **despot Abdul Hamid**. They **succeeded** in 1908, but he regained power temporarily in 1909 and she had to fly **for her life**. She stayed in **Europe and England** ..., until the final overthrow of **Abdul Hamid**. ... the first time a **Turkish woman** had formally addressed a **mixed** audience. There was **considerable** chance for **unpleasantness** in this, both for herself and the College, but they were **willing** to face it. ... Here we have at first hand a description by a Turkish woman of her **own** Society at one of the most critical moments in its history. ... In March, 1920, **the allied forces** took over the military occupation of Constantinople, **the Sultan** issued a **new death** list on which were the names of Halidé Hanum and her husband, Adnan Bey ... and they **fled** to Anatolia. She spoke often of a thousand incidents of the search for them in Constantinople of **their escape** and **the difficulties of their Anatolian journey**. Much of this she has embodied in 'The Shirt of Flame.' She spoke especially of their escort, those **Irregulars** who fought first with

Enver Pasha in Macedonia when he was fighting really for national liberty. Moreover, on this journey Halide Hanum gained that love and respect for the **Turkish peasantry** which ever since has **influenced her so strongly**. ... Now that her very life depended upon the **loyalty of the peasants and their simplicity, kindness and honesty** she never forgets. ... In the summer of 1921, when the **Greeks** made their great attack on Angora, she was with the army. Like Ayesha, she worked in the hospitals, like Ayesha, she saw the replacement of **the Irregulars** by **the Regular army** and **certainly** many of the events in the story she experienced at first hand.

After the **Greek** retreat of 1921 (**Battle of Sakaria**) she was head of the **Commission** to report on the destruction of Turkish villages and ill treated women and children. For this she travelled from one end of the country to the other, making it her business everywhere, to do what she could for the women; both in big ways and in little. ... These little things went hand in hand with the big business of getting correct figures and reports for the official records. This work occupied months and she was made a regular soldier of **the Turkish army** with the rank of corporal. ... She joined the army at the beginning of the attack and was present at the much written about meeting of **Mustafa Kemal Pasha** and captured **Greek** generals. After Smyrna, her husband was made Turkish High Commissioner at Constantinople (then still occupied by **the allied forces**) and she went with him. ... The ‘Shirt of Flame,’ a **real** epic of the Anatolian Revolution ...]

Billings, işlediği bu ‘Milli Mücadele’ kamusal anlatısı dahilinde Mücadele’ye ait seçerek sahiplendiği olay ve unsurların tamamını Halide Edib’in hayatındaki etkileri üzerinden dile getirmiştir: Dönemin padişahı II. Abdülhamid tarafından çıkarılan ölüm fermanı üzerine Halide Edib’in Anadolu’ya yaptığı “kaçış” ile bu kaçışın zorlukları, yolculuğu sırasında Halide Edib’e eşlik eden Düzensiz birlikler ile yakından tanıma imkanı bulduğu Türk köylüsü, Yunanlıların geri çekilmesinin ardından Halide Edib’in Tetkik-i Mezalim Komisyonu²⁵ bünyesinde yaptıkları, Halide Edib’in Büyük Taarruz’da Mustafa Kemal ile birlikte orduda savaşması. Bu olay ve unsurlar arasından, Halide Edib’in Tetkik-i Mezalim Komisyonu’ndaki faaliyetleri ve Büyük Taarruz’da savaşması haricinde diğerleri, kaynak metinde de yer alan, çalışmamızın ikinci

²⁵ Sakarya Meydan Muharebesi döneminde (Ağustos - Eylül 1921) kurulan Tetkik-i Mezalim Komisyonu’nun çalışma esaslarını Halide Edib İsmet Paşa ile birlikte tespit eder ve araştırmayı bizzat kendisi yürütür. Muharebenin ardından Ağustos 1922’ye kadar olan dönemde Yunanlılarca zulüm gören yerlere koşar, bu yerlerdeki duruma dair rapor hazırlar ve bu raporların baskılarıyla meşgul olur (Enginün 1995: 82-84).

bölümünde açıkladığımız olay ve unsurlardandır. İşlediği ‘Milli Mücadele’ anlatısı dahilinde padişah II. Abdülhamid’e yönelik kullanmayı tercih ettiği ifadelere bakıldığında görünüyor ki Billings, hem Mücadele’ye ait bir unsur hem de Mücadele’nin yazarı olan Halide Edib’i, II. Abdülhamid ile ilişkili olarak önsözünde yeniden konumlandırmıştır. Bu konuma göre yazar, “ileri düzeydeki her türlü eğitime bir hayli şüpheyile bakan” ve kadınların özgürlüğü için tahttan indirilmesi gereken “zorba” padişah Abdülhamid’in karşısında ve “ileri görüşlü” olan babası gibi “eğitilmiş”, “modern” Türk kadınlarının yanındadır. Aynı doğrultuda, Genç Türk Devrimi’nin ardından 1909’da “canını kurtarmak için” padişah’tan kaçmak zorunda kalmış ve Batı’ya, Avrupa ve İngiltere’ye sığınmıştır. Billings, Abdülhamid’e ilişkin dile getirdiği bu bilgiler ve ifadeler aracılığıyla Mücadele’nin bu unsuruna ilişkin kendi anlatı konumunu da okura ima etmiştir. Bu konuma göre o da yazar gibi Abdülhamid’in karşısında ve modern Türk insanının yanındadır. Kendisine ait bu anlatı konumuna uygun olarak erek okuru da Mücadele’ye ait bu unsurla ilişkili olarak yeniden konumlandırmıştır. Böylece okurun, söz konusu unsurla ilişkili metin içinde yer alan bilgileri, metin öncesinde oluşturduğu bu bakış açısıyla okumasını sağlamıştır. Billings tarafından önsözde başlatılan bu yeniden çerçeveleme süreci, erek metin çevresinde verilen bir dipnot aracılığıyla da devam ettirilmiştir (bkz. 4.2.2, dipnotlar).

Billings’in önsözünün farklı yerlerinde belirttiği üzere *Ateşten Gömlek*, “şüphesiz ki hikayede geçen olayların çoğunu **ilk elden** tecrübe” etmiş olan yazarın “kendi cemiyetinin **ilk elden** tasviri” olup “**gerçek** bir destan”ı yazmaktadır. İlâveten eserdeki Ayşe karakterinin, Halide Edib ile taşıdığı bazı benzerliklere de değinmiştir: “Ayşe gibi, hastanelerde çalıştı; Ayşe gibi, Düzensiz birliklerin Düzenli orduya geçişini gördü” [Like Ayesha, she worked in the hospitals, like Ayesha, she saw the replacement of the Irregulars by the Regular army] (*The Shirt of Flame*: xiv). İşlediği ‘Halide Edib’ kişisel ve kamusal anlatısı dahilinde verdiği bu bilgiler aracılığıyla Billings, erek bağlama aktarılan ‘Milli Mücadele’ anlatısının doğruluğunu ve güvenilirliğini de önsöz boyunca birikmeli olarak vurgulamıştır. Bu süreç, erek metin çevresinde verilen bir dipnotta da sürdürülmüştür (bkz. 4.2.2, dipnotlar).

Billings, önsözü boyunca Milli Mücadele’yle ilişkili olarak tercih ettiği birtakım tanımlamalar aracılığıyla bu çatışmayı metin çevresinde çerçevelemiştir: “İkinci eşi ... şu anda **Yeni Türkiye**’nin liderleri arasındadır. ... Milletinin **yeniden doğuşunu** yaşamış olduğunu hissetti. ... **Anadolu Devrimi**’nin gerçek bir destanı olan ‘Ateşten Gömlek’ ...” [Her second husband ... is now one of the leaders of the **New Turkey**. ... She felt that she had lived through the **rebirth** of her nation ... The ‘Shirt of Flame,’ a real epic of the **Anatolian Revolution** ...] (a.g.e.: ix-xvi). Kalın yazı tipleriyle dikkat çektiğimiz bu tanımlamalarda Billings, çerçeveleme yöntemleri arasında yer alan etiketleyerek çerçeveleme yöntemine başvurmuş ve dil-ötesi araçlarından da faydalanarak büyük harf kullanımıyla vurguladığı üzere Mücadele’yi “Yeni Türkiye”yi doğuran ve bir “Anadolu Devrimi” olarak etiketleyerek yeniden çerçevelemiştir. Bu yöntemi açıklarken belirttiğimiz gibi etiketler, kişilerin bir anlatıya yönelik tepkisini yönlendiren ve kısıtlayan yorumlayıcı bir çerçeve oluşturur. Buradan hareketle Billings, başvurduğu bu yöntem aracılığıyla erek okurun, kaynak metinde işlenen ve uluslararası boyutta gerçekleşmiş bir çatışmayı içeren Milli Mücadele’ye yönelik oluşturacağı anlam ve yorumu metin öncesinde yönetmiştir.

4.2.2. Dipnotlar

Erek metne ait yanmetinleri incelerken belirttiğimiz üzere metin çevresinde yer alan dipnotların tamamı imzasız olup bunlarda birinci tekil şahıs yerine “Halide Edib” isminin kullanılmış olması dipnotların yazara ait olmadığına dair bir işarettir. Bu kısımda açıklayacağımız üzere yeniden çerçeveleme yöntemlerinin görüldüğü her iki dipnotun da önsözde başlatılan bazı çerçeveleme süreçlerini sürdürdüğü görülmüştür. Buradan hareketle metin çevresinde yer alan dipnotların da önsöz yazarı Billings’e ait olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Erek metne ait önsözü incelerken belirttiğimiz üzere Billings, Milli Mücadele’ye ait bir unsur olan padişah Abdülhamid’e yönelik seçerek sahiplendiği bilgiler ve birikmeli olarak kullandığı ifadeler aracılığıyla erek okuru Mücadele’ye ait bu unsurla

ilişkili olarak yeniden konumlandırmıştı. Billings tarafından metin öncesinde başlatılan bu çerçeveleme sürecinin, metin çevresinde yer alan ‘açıklayıcı’ nitelikteki şu dipnotta da devam ettiği tespit edilmiştir: “... Abdülhamid ki bugünün Türkleri onu başlarına gelen bütün belanın kaynağı olarak nitelendirir” [Abdul Hamid—whom the Turks of today regard as the source of all their ills] (a.g.e.: 119). Bu dipnotta da Billings tarafından önsözde ima edilen ve padişahın karşısında yer alan anlatı konumu ima edilmiş olup okur bu konuma uygun olarak yeniden konumlandırılmıştır. Bu sayede okurun Mücadele’ye ait bu unsura ilişkin oluşturacağı anlam ve yorumu yönetme süreci, metin çevresindeki bu dipnotta desteklenerek sürdürülmüştür.

Yine erek metne ait önsözü incelerken belirttiğimiz üzere Billings, kaynak metinde yer alan olayların büyük ölçüde yazarın şahsi tecrübelerini içerdiğini ve bunların Ayşe karakterine olan yansımalarını dile getirmişti. Aynı davranış, Ayşe’nin İstanbul’dan Anadolu’ya yaptığı kaçışın anlatıldığı dördüncü bölümde yer alan şu dipnotta da görülmektedir: “Halide Edib’in İstanbul’dan gerçekleştirdiği kendi kaçışı, Ayşe’ninkine çok benzemiştir” [Halide Edib’s own escape from İstanbul resembled very much that of Ayesha] (a.g.e.: 81). Erek metin çevresi olarak önsöz ve söz konusu dipnotta dile getirilen bu bilgiler aracılığıyla, bizzat yazar tarafından erek bağlama aktarılan ‘Milli Mücadele’ anlatısının doğruluğu ve güvenilirliği tekrarlı olarak vurgulanmıştır. Bu sayede Billings, erek bağlama aracılık ettiği ‘Milli Mücadele’ anlatısının doğruluğu ve güvenilirliği konusunda okurun şüphe duymamasını sağlamak istemiş görünmektedir.

Erek metin içinde yürütülen incelemede ‘Milli Mücadele’ anlatısına ait kaynak metinde yer alan olay ve unsurların erek metindeki çevirisi incelenmiş olup elde edilen sonuç şu yöndedir: Halide Edib tarafından, az sayıda da olsa kaynak metne eklenen, metinden çıkarılan ve erek metinde yeniden düzenlenen bazı kısımlar mevcut olmakla birlikte bu kısımlarda Mücadele’ye ait belli yönleri vurgulamak, sarsmak ya da değiştirmek amacıyla başvurulmuş görünen bir yeniden çerçeveleme yöntemi tespit

edilmemiştir. Enginün, “Ateşten Gömlek Romanının İngilizce Tercümesi” başlıklı çalışmasında *The Shirt of Flame* çevirisi için şöyle söyler:

“Halide Edib’in bizzat İngilizceye aktardığı bu roman, Türkçesinin sadık bir çevirisidir. Sadece yabancı okuyucunun bazı durumları anlamasını sağlayacak, açıklayıcı mahiyette bir iki ufak ilave yapılmıştır. Birkaç kelimeyi geçmeyen bu ilaveler, metnin aslında herhangi bir değişiklik meydana getirmez” (Enginün 1972: 328).

Baker’ın yaklaşımını kullanarak yürüttüğümüz incelemede görünüyor ki kaynak metin, metnin içinde başvurulan ve “aslında herhangi bir değişiklik” yaratan bir müdahaleyi içermiyor görünse de işlediği ‘Milli Mücadele’ anlatısı yanmetinsel alanlarda yeniden çerçevelenmiştir. Billings, önsöz ve dipnotlarda oluşturduğu anlatılarda, bu kısımda söz ettiğimiz çerçeveleme yöntemlerine başvurarak Mücadele’ye ait belli olay ve unsurları metin çevresinde vurgulamış ve sarsmıştır. Dolayısıyla bu anlatılar, okurun metinde işlenen ‘Milli Mücadele’ anlatısına ilişkin oluşturacağı anlam ve yorumu yönetmekte olup bu açıdan, “sadık” bir çeviri olarak değerlendirilmesi mümkün görünen erek metnin alımlanması ve anlamlandırılması üzerindeki etkisi göz ardı edilemez.

4.3. SONUÇ

Halide Edib, İngilizceye çevirdiği ve 1924'te Amerika'da yayımlanan *The Shirt of Flame* ile 'Milli Mücadele' kamusal anlatısını bu erek bağlama bizzat aktarmış olup Florence Billings, erek metne yazdığı önsözle kaynak metin ile erek okur arasındaki etkileşime ortak olmuştur. Baker'ın yaklaşımını kullanarak yürüttüğümüz incelemeye göre Billings, anlatı özelliklerinin yanı sıra dilsel ve dil-ötesi araçlardan faydalanarak, aracılık ettiği 'Milli Mücadele' anlatısına ait belli yönleri vurgulamak ve sarsmak amacıyla bazı yeniden çerçeveleme yöntemlerine başvurmuş görünmektedir. Erek metne ait yanmetinler olarak önsöz ve yine Billings'e ait görünen dipnotlarda tespit edilen bu yöntemleri, Milli Mücadele'nin yazarına ve 'Milli Mücadele' anlatısına ait diğer olay ve unsurlara göre olmak üzere iki ayrı başlık altında ele almak mümkündür.

(i) *Milli Mücadele'nin yazarına göre*: Önsözünde Billings, Halide Edib'e dair seçerek sahiplendiği bilgilerde, hakkında bazı yanlış bilgileri de içeren olay ve unsurları dile getirerek Mücadele'nin yazarının 'feminist' yönünü önsöz boyunca vurgulamıştır. Ayrıca, imza attığı çok sayıda "ilk" ve başarısını dile getirerek 'öncü' yönünü de birikmeli olarak vurgulamış ve yine ilk defa Amerikalılar tarafından yapılmış "Anadolu'nun Jan Darkı" benzetmesiyle desteklemiştir. Halide Edib'in küçük yaşlardan itibaren Batı'nın düşünce ve yaşam biçimine olan yakınlığını da dile getiren Billings, hem yazarın 'Batılı' yönünü birikmeli olarak vurgulamış hem de Batı'yla olan münasebetinin Türklerin hayatında etkili bir kişi haline gelmesinde önemli bir yeri olduğunu ima etmiştir. Böylece Mücadele'nin yazarı ile erek okur arasında bir yakınlık yaratmayı amaçlamış görünmektedir. Sunduğu bu bilgiler aracılığıyla erek okuru, hem Milli Mücadele çatışmasına ait bir unsur hem de bu çatışmanın yazarı olan Halide Edib'e göre yeniden konumlandırmış ve bu iki katılımcı arasındaki ilişkiyi metin çevresinde yeniden yapılandırmıştır. Öte yandan, kaynak metnin büyük ölçüde Halide Edib'in şahsi tecrübelerini içerdiğini ve bunların Ayşe karakterine olan yansımalarını erek metin çevresindeki alanlar olarak önsöz ve yine kendisine ait görünen dipnotta tekrarlı olarak dile getirmiştir. Böylece erek bağlama aracılık ettiği 'Milli Mücadele'

anlatısının doğruluğu ve güvenilirliği konusunda okurun şüphe duymamasını sağlamak istemiş görünmektedir.

(ii) *'Milli Mücadele' anlatısına ait diğer olay ve unsurlara göre:* Billings, Milli Mücadele'ye dair önsözünde sunduğu bilgilerde tercih ettiği ve dil-ötesi araçlardan faydalanarak vurguladığı tanımlamalar ile Mücadele'yi "Yeni Türkiye"yi doğuran bir "Anadolu Devrimi" olarak etiketleyerek yeniden çerçevelemiştir. Bu sayede, Milli Mücadele çatışmasına yönelik okurun oluşturacağı anlam ve yorumu metin öncesinde yönetmeye başlamıştır. Yine Mücadele'ye yönelik sunduğu bilgilerde, seçerek sahiplendiği az sayıda olay ve unsurun tamamını Halide Edib'in hayatındaki etkileri üzerinden dile getirmiştir. Dönemin padişahı II. Abdülhamid, yazarın Anadolu'ya yaptığı yolculuk, Türk köylüsü, Düzensiz birlikler, yazarın Tetkik-i Mezalim Komisyonu çalışmaları ve Mustafa Kemal ile birlikte Büyük Taarruz'da orduda savaşması bu olay ve unsurları oluşturur. II. Abdülhamid'e yönelik kullandığı ifadeler aracılığıyla Mücadele'ye ait bu unsurla ilişkili olarak hem kendisini hem 'Batılı' yönünü vurguladığı yazarı hem de erek okuru, padişahın karşısında ve modern Türk insanının yanında yeniden konumlandırmıştır. Önsözünde başlattığı bu yeniden çerçeveleme sürecini, kendisine ait görünen bir dipnotta da sürdürerek desteklemiştir. Böylece okurun, Mücadele'nin bu unsuruyla ilişkili metin içinde yer alan bilgileri, metin çevresindeki söz konusu iki alanda oluşturduğu bu bakış açısıyla okumasını sağlamıştır.

Erek metin içinde yürüttüğümüz incelemede Halide Edib tarafından Milli Mücadele'ye ilişkin belli yönleri vurgulamak, sarsmak ya da değiştirmek amacıyla başvurulmuş görünen bir yeniden çerçeveleme yöntemi tespit edilmemiştir. Ancak Billings, yazarın erek bağlamda dolaşımda olan yaygın kamusal anlatısından yararlanarak ve bu bölümde söz ettiğimiz çerçeveleme yöntemlerine başvurarak oluşturduğu yanmetinsel anlatılar aracılığıyla Mücadele'ye ait belli olay ve unsurları metin çevresinde vurgulamış ve sarsmıştır. Böylelikle Amerika'ya aracılık ettiği bu

çatışmayı yeniden çerçeveleyerek ilgili bağlamda Mücadele'ye dair toplumsal ve siyasi gerçekliğin oluşturulmasında etkin rol oynamıştır.

5. HİNDİSTAN'DA ATEŞTEN GÖMLEK: THE DAUGHTER OF SMYRNA (1932)

Bu bölümde, *Ateşten Gömlek*'in Hindistan'da yayımlanan İngilizce erek metni *The Daughter of Smyrna*, Baker'ın kuramsal yaklaşımı çerçevesinde incelenmiştir. Bu doğrultuda öncelikle *The Daughter of Smyrna*'nın yayım yılı, çevirmeni ve kaynak metnine dair bilgiler verilmiş ve ardından incelemeye geçilmiştir. *The Daughter of Smyrna* üzerine yürüttüğümüz inceleme, erek metin çevresinde ve içinde olmak üzere iki ayrı alanda yapılmıştır. Metin çevresinde yürütülen incelemede *The Daughter of Smyrna*'ya ait yanmetinlerde oluşturulan anlatılar Baker'ın yaklaşımı kapsamında incelenmiş ve kaynak metin *Ateşten Gömlek*'te işlenen 'Milli Mücadele' anlatısına ait belli yönleri vurgulamak, sarsmak ya da değiştirmek amacıyla başvurulmuş görünen yeniden çerçeveleme yöntemleri izlenmiştir. Metin içinde yürütülen incelemede ise Baker'ın yaklaşımına göre başvurulmuş görünen dört temel çerçeveleme yöntemi de tespit edilmiş olup bu sebeple her bir yöntem için ayrı bir başlık oluşturularak elde edilen bulgular ilgili başlık altında açıklanmıştır. Erek metin çevresinde ve içinde tespit edilen yöntemler, Milli Mücadele'ye dair toplumsal ve siyasi gerçekliği oluşturmadaki işlevleri bakımından sonuç kısmında değerlendirilmiştir.

5.1. THE DAUGHTER OF SMYRNA

Ateşten Gömlek, *The Daughter of Smyrna* ismiyle Maulvi Muhammad Yakub Khan tarafından İngilizceye çevrilmiş ve Lahor'da basılmıştır. Erek metne ait ilk baskı görülememiş olup çalışmamızda kaynak metin olarak kullanılan ikinci baskısında yayın tarihine dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. Enginün, "Ateşten Gömlek Romanının İngilizce Tercümeleleri" başlıklı makalesinde *The Daughter of Smyrna*'nın yayın yılını 1932 olarak belirtmiştir (Enginün 1972: 324). Kendisi bu tarihi, 1932 yılında *The Muslim Revival*'da çıkan bir tanıtma yazısından²⁶ yola çıkıp eserin aynı tarihlerde basılmış olabileceğini düşünerek tespit ettiğini ve bu tarihin muhtemelen ilk baskıya ait

²⁶ *The Muslim Revival* (1932), c.1. nr. 3, 312.

olduğunu belirtmiştir (Enginün, e-posta mesajları, 14.10.2012). Esere ait ikinci baskının yayın tarihi ise Türkiye'deki Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi'nde "194-"²⁷ olarak gösterilip belirsiz bırakılırken Almanya'daki Bavreya Devlet Kütüphanesi'nde (Bavarian State Library) "1938"²⁸ olarak gösterilmiştir. Bu sebeplerle, *The Daughter of Smyrna*'nın çalışmamızda incelenen ikinci baskısının yayın tarihine dair kesin bir bilgi vermek mümkün değildir.

Çevirmen Muhammad Yakub Khan²⁹ ile ilgili yapılan araştırmada herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Yalnızca, her iki iç kapak sayfasında da yer alan "Editor, The 'Light', Lahore (India)" bilgisine göre kendisinin *The Light* gazetesinin editörü olduğu bilinmektedir (bkz. Ek 4 ve 5). *The Daughter of Smyrna*'nın kaynak metni belirtilmemekle birlikte *The Shirt of Flame* olmadığını söylemek mümkündür. Zira bu erek metni incelerken belirttiğimiz üzere *The Shirt of Flame*'de kaynak metin *Ateşten Gömlek*'e eklenen, metin içinden çıkarılan ve yeniden düzenlenen bazı kısımlar mevcuttur. Aynı kısımların *The Daughter of Smyrna*'da da olup olmadığına bakılmış fakat varlığına rastlanmamıştır. Öte yandan, metin içinde yürütülen karşılaştırmalı incelemeye göre *The Daughter of Smyrna*'nın kaynak metninin 1923 tarihli *Ateşten Gömlek* olma ihtimalinin yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Bu bilgilere rağmen erek metnin kaynağına yönelik kesin bir tespit bulunabilmesi için *Ateşten Gömlek*'in 1932 yılından önce yapılan tüm diğer çevirileri üzerine erek metinle karşılaştırmalı bir inceleme yürütmek gerekir. Çalışmamızda ise *The Daughter of Smyrna*'nın kaynak metni, yukarıda belirtilen bulgulara dayanarak 1923 tarihli *Ateşten Gömlek* olarak kabul edilmiştir.

²⁷ <http://seyhan.library.boun.edu.tr/search/t?SEARCH=daughter+of+smyrna&sortdropdown=-&searchscope=5>

²⁸ https://opacplus.bsbmuenchen.de/metaopac/singleHit.do?methodToCall=showHit&curPos=1&identifier=100_SOLR_SERVER_609970891

²⁹ Muhammad Yakub Khan, "Çevirmenin Önsözü" [Translator's Foreword] (*The Daughter of Smyrna*: v) başlığında "çevirmen" adıyla gözükmekte olup ve fakat çeviriden her iki iç kapak sayfasında da "Rendered into English by Muhammad Yakub Khan" [Türkçeleştirmek] (a.g.e.: i-ii, çeviri benim) olarak bahsedilmiştir (bkz. Ek 3 ve 4).

5.2. METİN ÇEVRESİNDE ÇERÇEVELEME

Erek metin başlığı olan *The Daughter of Smyrna*, Türkçe’de “İzmir Kızı”³⁰ anlamına gelmektedir. Kaynak metnin altbaşlığı *Sakarya Ordusuna*, erek metnin hiçbir yerinde görülmemektedir. Erek metin, iç kapak sayfalarında yer alan, yazara, esere ve yukarıda bahsettiğimiz çevirmen Muhammad Yakub Khan’a ait bazı bilgiler ile başlar (bkz. Ek 4 ve 5). Ardından çevirmene ait “Çevirmenin Önsözü” [Translator’s Foreword] başlıklı önsöz gelir. Kaynak metinde yer alan Halide Edib’e ait önsöz ve “Hâtime” başlıklı sonsöz bu erek metinde yer almaz. Toplam on yedi bölümden oluşan erek metinde bölüm başlıkları bulunmamaktadır. Metin çevresinde herhangi bir dipnot mevcut değildir.

Baker’ın yaklaşımını kullanarak erek metin çevresinde yürüttüğümüz incelemede, erek metin başlığı, iç kapak sayfaları ve önsöz olmak üzere üç ayrı çerçeveleme alanı tespit edilmiştir. Bu alanlarda başvurulmuş görünen yeniden çerçeveleme yöntemleri bu üç başlık altında ele alınmıştır.

5.2.1. Metin Başlığı

Kaynak metin başlığının *Ateşten Gömlek* olduğu çevirmen tarafından önsözde belirtilmiş olmakla birlikte erek metne başlık olarak “İzmir Kızı” anlamına gelen *The Daughter of Smyrna* tercih edilmiştir: “*İzmir Kızı* veya Türkçesindeki asıl adıyla *Ateşten Gömlek*, Türk milletinin bu yeniden doğuşunun hikayesidir ...” [*The Daughter of Smyrna or the Fiery Shirt*, as it is called in the original Turkish, is a story of this re-birth of the Turkish nation] (*The Daughter of Smyrna*: vi). Önceden belirttiğimiz üzere “İzmir Kızı”, kaynak metinde ikinci bölüm başlığını oluşturup bu bölümde yer alan ve Mr. Cook ismindeki İngiliz muhabiri ile Ayşe arasında geçen tartışmanın sonunda Mr. Cook tarafından Ayşe’ye verilen lakaptır: “Bugün bana İzmir kızını dinlettiniz ...” (*Ateşten Gömlek*: 40). Çalışmamızın üçüncü bölümünde değindiğimiz üzere kaynak metindeki

³⁰ Bu bölümde erek metin çevresinden ve içinden yapılan tüm alıntıların çevirisi tarafıma aittir.

bu kısım, işgal süresince İngilizler ile bu işe vasıta ettiği Yunanlıların Türklere yaptıklarına ilaveten Halide Edib'in Ayşe'nin ağzından İngilizlere yönelik sert eleştirisini içermesi bakımından Milli Mücadele'ye ait önemli olay ve unsurları içerir. Buradan hareketle, önsözde verilen bilgiye rağmen erek metin başlığına yönelik yapılan bu tercih ile kaynak metne konu olan 'Milli Mücadele' anlatısına ait olay ve unsurlar ön plana çıkarılmış, diğer olay ve unsurlar ise sarsılmıştır. Zira *Ateşten Gömlek*'in konusunu açıklarken belirttiğimiz gibi kaynak metin başlığı olan "ateşten gömlek", yalnızca Mücadele'de Türk milletinin içine düştüğü ateşi değil, Peyami ve İhsan'ın Ayşe'ye duydukları aşk ve bu uğurda çektikleri ızdırabı da temsil eder. Erek metin başlığına ilişkin bu tercihin kime ait olduğuna dair kesin bir bilginiz olmamakla birlikte bu başlık aracılığıyla başlatılan ve kaynak metindeki 'Mili Mücadele' anlatısına ait olay ve unsurları vurgulayan bu sürece, ilerleyen bölümlerde açıklayacağımız üzere çevirmen tarafından önsöz ve metin içinde de başvurulduğu görülmüştür. Buradan hareketle erek metin başlığına yönelik bu tercihin çevirmene olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

5.2.2. İç Kapak Sayfaları

Erek metnin her iki iç kapak sayfasında da yazar Halide Edib Hanım (Halida Edib Khanum), "Meşhur Türk romancısı ve Ankara hükümetinin İlk Milli Eğitim Bakanı" [Famous Turkish Novelist and First Education Minister, Angora] olarak erek okura sunulmuştur (bkz. Ek 4 ve 5). Çalışmamızın dördüncü bölümünde değindiğimiz üzere Halide Edib'in ilk Milli Eğitim Bakanı olduğuna dair verilen bu bilgi yanlıştır. Anlatı özellikleri arasında yer alan seçici sahiplenmeye başvurularak yazara dair iç kapak sayfalarında verilen bu bilgiler aracılığıyla Milli Mücadele'nin yazarının 'meşhur' ve ilk Milli Eğitim Bakanı olduğu bilgisiyle yansıtılan 'aydın' yönü ön plana çıkarılmıştır.

Erek metin, ikinci iç kapak sayfasında yer alan bilgiyle okura şu şekilde sunulmuştur: "Modern Türkiye'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun küllerinden doğuşunun hikayesi — Türkün Batı hakimiyetine karşı isyanı, milli şeref ve bağımsızlık uğruna

heyecan verici maceraları, ızdırapları ve fedakarlıkları” [A story of the rise of modern Turkey on the ashes of the Ottoman Empire — the Turk’s revolt against Western domination, his trilling adventures, sufferings and sacrifices in the cause of national honour and independence] (bkz. Ek 5). Kaynak metinde işlenen ‘hikaye’, yani anlatıya yönelik seçerek sahiplenilen bu bilgiler aracılığıyla Milli Mücadele’ye ait “bağımsızlık” ve “şeref” ile ilgili olay ve unsurlar iç kapak sayfasından itibaren ön plana çıkarılmıştır.

Kaynak metne ve yazarına yönelik seçerek sahiplenilen ve iç kapak sayfalarında dile getirilen bu bilgilerin kime ait olduğuna dair kesin bir bilgimiz olmamakla birlikte bu bilgilerde başlatılan çerçeveleme süreçlerine, ilerleyen kısımlarda açıkladığımız üzere çevirmen tarafından önsöz ve metin içinde de başvurulmuş görünmektedir. Buradan hareketle iç kapak sayfalarında yer alan bu bilgilerin de çevirmene olduğu söylenebilir. Metin çevresinde sunulan bu bilgilerde, çerçeveleme yöntemleri arasında yer alan katılımcıların yeniden konumlandırılması yöntemine başvurulmuştur. Bu yöntem ile kaynak metin ile erek okur arasındaki etkileşime müdahale eden tüm kılıçlar, aracılık ettikleri anlatıyla ilişkili olarak erek metinlere ait yanmetinlerde erek okuru yeniden konumlandırabilir. Bu doğrultuda, iç kapak sayfalarında dile getirilen bu bilgiler aracılığıyla okur, erek bağlama aktarılan ‘Milli Mücadele’ anlatısının yanı sıra hem Mücadele’ye ait bir unsur hem de Mücadele’nin yazarı olan Halide Edib ile ilişkili olarak yeniden konumlandırılmaya başlamıştır.

5.2.3. Önsöz

Çevirmen imzalı “Çevirmenin Önsözü” [Translator’s Foreword] (*The Daughter of Smyrna*: v-viii) başlıklı yaklaşık üç sayfalık önsöz, Mevlana Muhammed Ali’nin (Maulana Mohammad Ali Jouar) olduğu tespit edilen Urdu³¹ dilinde bir sözü ile başlar.

³¹ Urdu dili veya Urduca; Türkler ile Hintliler arasındaki etkileşimin dile yansımaları sonucunda oluşmuş bir dildir: “Türklerin Hindistan’a yaptığı seferler, asırlar boyu devam edecek etkileşim sürecini başlatmıştır. Türkler burayı vatanları olarak benimsemiş ve yerel halkla kaynaşmışlardır. Yine bu topraklarda İslamiyet’in yayılmasını sağlamışlar ve bunu yaparken yörenin diline müdahil olmadan, Arapça ve Farsça’yı kullanarak bunu başarmışlar, siyasî meselelerde ise Türkçe’yi kullanarak otorite sağlamışlardır. Karşılıklı etkileşimin kaçınılmaz olduğu böyle bir ortamda ... iki toplumun kullandığı

Mevlana Muhammed Ali, Hintli bir Müslüman lider olup 1919 ile 1924 yılları arasında gerçekleşen Hindistan Hilafet Hareketi'nin öncülerindendir. “Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü ve Hilafet'in otoritesini savunmak üzere Hindistan'da oluşturulan ... [ve] Hint Müslümanları İngilizlere karşı Osmanlıları desteklemeye” davet eden Hindistan Hilafet Hareketi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından 1924'te halifeliğin kaldırılmasıyla son bulmuştur (Gültekin 2009: 162-169). Mevlana Muhammed Ali'ye ait, önsözün başında yer alan Urdu dilindeki bu söz, Halil Toker³² tarafından Latin alfabesine “İslâm hôtâ hey zinda har Karbalâ key baad” olarak çevrilmiş olup Türkçede “Her Kerbalâ'dan sonra İslâm tekrar canlanır” anlamına gelir (Toker, e-posta mesajı, 10.10.2012). Kerbela Olayı, Hicri 61'de, Hz. Hüseyin ile Yezid arasında Kerbela'da yaşanmış olup Hz. Hüseyin'in kendisini din yolunda feda ederek şehit edilmesiyle sonuçlanmıştır. İslam tarihinde çok önemli bir yere sahip olan bu olayın tarihi ve toplumsal etkileri hala sürmektedir (Çağlayan 1997: i). Önsözünün başında alıntıladığı bu söz ile çevirmen, anlatı özellikleri arasında yer alan ilişkisellik özelliğinden faydalanarak, sözün sahibi Mevlana Muhammed Ali'nin aracılığıyla erek bağlamdaki bir kamusal anlatı olan Hilafet Hareketi'ni, sözün anlamı aracılığıyla da bir üst anlatı olan Kerbela Olayı'nı erek okurun zihninde canlandırmış ve bu olaylara ait bir dizi yorumu tetiklemiştir. Böylece okuru, başvurduğu bu anlatılar ile kaynak metindeki ‘Milli Mücadele’ anlatısı arasında bağlantılar kurmaya teşvik etmiş ve Mücadele'ye ilişkin ‘dini’ bir çerçeve oluşturmuştur. Öte yandan, Mevlana Muhammed Ali'nin sözüyle tetiklediği ve yukarıda belirttiğimiz gibi Hintli Müslümanları, İngilizlere karşı Osmanlıları desteklemeye çağıran ‘Hindistan Hilafet Hareketi’ anlatısı aracılığıyla erek bağlama aracılık ettiği ‘Milli Mücadele’ anlatısına ilişkin kendi anlatı konumunu önsözünün en başında ima etmiştir. Bu konuma göre çevirmen, İngilizlerin karşısında ve ‘Müslüman’ Türklerin yanında görünmektedir.

dillerin de birbirinden etkilenmemiş olması imkânsızdır. Türkçe ve Hintçe'nin bir araya gelmesinden doğan Urdu dilinde Arapça, Farsça ve Türkçe'den pek çok kelime mevcuttur” (Uysal 2006: viii).

³² Halil Toker, İstanbul Üniversitesi Urdu Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanı'dır.

Çevirmen, önsözüne Milli Mücadele'nin öncesine dair bilgiler vererek başlamış olup bu bilgilerde Mevlana Muhammed Ali'nin sözü aracılığıyla oluşturduğu dini çerçeveyi sürdürmüştür³³:

“**Hristiyan** topraklarında hala nefes alabiliyorsa ... **Sultan** ve **İslam halifesi** Müttefiklerin elinde adeta bir mahkum idi ve **Şeyhülislam**, yabancıların buyurmasıyla, **Gazi** Mustafa Kemal ve takımını teşkil eden yiğit vatanperverleri ... **kafirler** olarak ilân eden fermanlar çıkarttı. ... Asırlar boyunca, **Haç ve Hilal** arasında yüzyıllar boyu süren çatışma artık sona ermişti. **Hilal** artık, **kutsal Hristiyan** bundan böyle 'kirletemeyecekti'. İngiliz Başbakanının **Kudüs**'ün düşüşünü ilan etmesiyle de **Haçlıların** önceden yapamadığını Müttefikler başarmış oldu.

Şu var ki **İnsan, ancak niyet edebilir, takdir edecek Tanrı'dır**. Son çivi tabutuna çakılırken Türk, **mucizevi** bir yaşam kıvılcımıyla can buldu ... yuvaların **kutsallığı** ihlal edildi. **Muhterem, beyaz sakallı** ihtiyarlar ... hunharca öldürüldü. ... **Fakat kötülükten iyilik doğdu**” (*The Daughter of Smyrna*: v-vi).

[If she still enjoyed a lease of life on the soil of **Christendom**,... **The Sultan and the Khalifat -ul-Muslimin** was a virtual prisoner in the hands of the Allies and **the Sheikh-ul-Islam** issued edicts ... declaring **Ghazi** Mustafa Kamal and his band of gallant patriots as... **kafirs** ... The centuries-long struggle between **the Cross and the Crescent** was now over. **The Crescent** was no longer to 'pollute' the **sacred** soil of **Christendom**. And as the British Prime Minister declared at the fall of **Jerusalem**, the Allies had accomplished what the **Crusaders** had failed to.

Man, however, can only propose ; it is for God to dispose. While the last nail was being driven into his coffin, the Turk, animated by a **miraculous** spark of life ... The **sanctity** of homes was violated. **Venerable grey-bearded men** ... were shot dead in cold blood. ... **But out of evil cometh good.**]

Anlatı kuramına göre çevirmen, 'Milli Mücadele' kamusal anlatısını işlemek amacıyla anlatı özellikleri arasında yer alan zamansallık ve onunla ilintili tarihsellik özelliğine başvurmuştur. Bu özelliği açıklarken belirttiğimiz gibi yazarlar veya çevirmenler, yeni

³³ *The Daughter of Smyrna*'ya ait önsözün çevirisi, başta yer alan Mevlana Muhammed Ali'nin Urduca sözü haricinde tarafıma aittir. Enginün, "Ateşten Gömlek Romanının İngilizce Tercümeleleri" başlıklı makalesinde, erek metnin ilk baskısına ait önsözünü kendi çevirisiyle vermiştir (Enginün 1972: 331-333). İlk baskı ile ikinci baskıya ait önsözler oldukça benzerlik gösterse de aralarında bazı değişiklikler mevcuttur. Çalışmamızda erek metnin ikinci baskısı kullanıldığı için Enginün'ün sözü edilen birinci baskıya ait önsöz çevirisi kullanılmamış, ikinci baskıya ait önsöz tarafıma tekrar çevrilmiştir.

bir anlatıyı zenginleştirmek ve güçlendirmek amacıyla yakın veya uzak geçmişten anlatılara başvurarak o yeni anlatıya kendi amaçları doğrultusunda tarih yükleyebilirler. Buradan hareketle çevirmen önsözüne, anlatı türlerine göre yerleşik bir üst-anlatı olan ‘Birinci Dünya Savaşı’ anlatısını işleyerek başlamıştır. Bu üst-anlatı dahilinde, diğer yerleşik üst-anlatılar olarak ‘Hristiyalık’a karşı İslam’ (ya da ‘Haç’a karşı Hilal’) ve ‘Haçlı Seferleri’ anlatılarını da dile getirmiştir. Böylece Mücadele’yi zenginleştirmek ve güçlendirmek amacıyla daha geniş anlatılar olarak yakın geçmişten ‘Birinci Dünya Savaşı’ ve Hristiyalık’a karşı İslam’, uzak geçmişten de ‘Haçlı Seferleri’ anlatılarına başvurmuştur. Öte yandan, işlediği bu anlatılara ilaveten kalın yazı tipleri ile dikkat çektiğimiz üzere bu anlatılar dahilinde kullandığı “kutsal” ve dil-ötesi araçlardan faydalanarak eğik yazı tipiyle vurguladığı “kafir” gibi tanımlamalar aracılığıyla da önsöz başında Mevlana Muhammed Ali’nin sözüyle oluşturduğu ‘dini’ çerçeveyi sürdürerek desteklemiştir. Böylece erek bağlama aracılık ettiği ‘Milli Mücadele’ anlatısını dini bir ‘çatışma’ olarak metin öncesinde yeniden çerçeveleyerek Mücadele’nin ‘Müslüman’ erek okur üzerindeki etkisini arttırmayı amaçlamış görünmektedir.

Çevirmen, işlediği ‘Milli Mücadele’ anlatısı ve bu anlatıyı dahil ettiği ‘Birinci Dünya Savaşı’ üst-anlatısında Mücadele’ye ait şu olay ve unsurları dile getirmiştir:

“... **Avrupa** Dış İşleri Bakanlıklarının **entrikaları** sayesinde, Türkiye'nin Avrupa'daki topraklarından şu veya bu kısım **kesilip alındı**. ... hala nefes alabiliyorsa sebebi, ganimeti nasıl dağıtacaklarına karar veremeyen **Avrupa Güçlerinin** karşılıklı **kıskançlığıydı**. ... **Sultan ve İslam halifesi**, Müttefiklerin elinde adeta bir mahkum idi ve **Şeyhülislam, Gazi Mustafa Kemal** ve yiğit vatanseverlerden oluşan takımını ... **kâfirler** olarak ilan ettiği **fermanlar** çıkarttı. ... Türkü **pılı pırtıyla** Avrupa'dan kovmakla **tatmin olamayan Müttefikler**, Asya topraklarındaki Türk yuvalarına ve kalplerine **Yunan belasını** saldı. Bu ‘**Avrupa'nın alçağı**’, Türklere yapmadık hakaret, barbarlık bırakmadı. Muhterem, beyaz sakallı ihtiyarlar, **masum** bebekler, **savunmasız** kadınlar **acimasızca** vurularak öldürüldü. ... **Tatlı, küçük bebeği**, İzmir'de **Yunanlılar** tarafından **acimasızca** vurularak öldürülür” (*The Daughter of Smyrna*: v-vi).

[... thanks to the **machinations** of the Foreign Offices of **Europe**, some slice or other **was cut off** from her European territories. If she still enjoyed a lease of life on the soil of Christendom, it was due to the mutual **jealousies** of the **European Powers** which could not agree upon the distribution of the booty. ... **The Sultan and the Khalifat -ul-Muslimin** was a virtual prisoner in the hands of the Allies and **the Sheikh-ul-Islam** issued **edicts** ... declaring **Ghazi** Mustafa Kamal and his band of gallant patriots as... **kafirs**. ... **Not content** with driving the Turks **bag and baggage** out of Europe, **the Allies** let loose the **Greek scourge** upon their homes and hearths on the Asiatic soil. This '**scum of Europe**' left no **indignity**, no **barbarity** which he did not inflict upon the Turk. Venerable grey-bearded men, **innocent** babes, **defenceless** women were shot dead in cold blood. ... In Smyrna, her **sweet little babe** is shot dead **in cold blood** by the **Greeks**.]

Çevirmen, işlediği 'Birinci Dünya Savaşı' ve 'Milli Mücadele' anlatıları dahilinde padişah, Mustafa Kemal, Müttefikler ve Yunanlılar olmak üzere Mücadele'ye ait az sayıda unsuru seçerek sahiplenmiştir. Müttefikler ve Yunanlıları dile getirirken tercih ettiği ve kalın yazı tipleri ile gösterdiğimiz ifadelerle bakıldığında görünüyor ki çevirmen, Mücadele'ye ait bu unsurlarla ilişkili olarak çerçeveleme yöntemleri arasında yer alan katılımcıların yeniden konumlandırılması yöntemine başvurmuştur. Özellikle Yunanlılara yönelik tercih ettiği "bela", "Avrupa'nın alçağı" ifadeleri aracılığıyla bir yandan önsöz başında Mevlana Muhammed Ali'nin sözüyle ima ettiği, İngilizlerin karşısındaki ve Türklerin yanındaki anlatı konumunu desteklemiş, öte yandan kendisine ait bu konuma uygun olarak erek okuru da Mücadele'ye ait iki unsurla ilişkili olarak yeniden konumlandırmıştır. Böylece okurun, bu unsurlara ait erek metin içinde yer alan bilgileri, metin öncesinde oluşturduğu bu bakış açısıyla okumasını sağlamıştır.

Erek metne ait iç kapak sayfalarını incelerken belirttiğimiz üzere Milli Mücadele'ye ait 'bağımsızlık' ve 'şeref' ile ilgili olay ve unsurlar bu yanmetinsel alanda ön plana çıkarılmıştı. Aynı şekilde çevirmen de önsözünde işlediği 'Milli Mücadele' anlatısında Mücadele'ye ait bu olay ve unsurları birikmeli olarak dile getirmiştir:

"Son çivi tabutuna çakılırken Türk **mucizevi** bir yaşam kıvılcımıyla can buldu, tabutundan dışarı fırladı ... ve **mertçe** dünyaya karşı koydu. Ölümün pençesinden çok daha **güçlü**, çok daha **heybetli** bir millet fırladı.

İzmir Kızı veya Türkçesindeki asıl adıyla *Ateşten Gömlek*, Türk milletinin bu **yeniden doğuşunun** hikayesidir. ... Bu milli **aşağılanma**, Türk'ü yeni bir hayata uyandırdı. Bir **gazap** dalgası ülkeyi baştanbaşa süpürdü, **tüm millet — erkek, kadın ve çocuklar — milli şerefi** temize çıkarmak için tutkuyla yanıyordu. ... Ayşe esas şahıs, hikayenin **kahramanıdır**. Tatlı, küçük bebeği, İzmir'de Yunanlılar tarafından acımasızca vurularak öldürülür. **Anavatanı** İzmir'in **bağımsızlığı** için **tutkuyla yanarak**, genç asker ve subayların göğsünde aynı kıvılcımı yakar. Onlar da Ayşe'nin yanında, **anavatanın savunmak** için kanlarının **son damlasını** dökeceklerine dair mukaddes **yemini** ederler. ... modern Türkiye'nin **bağımsızlığı** ve yaratılışından sorumlu vatanseverler takımında şüphesiz ki **şerefli** bir yere sahiptir. ... **milli bağımsızlık** ve **milli şeref** uğruna Türk kardeşlerimizin ve bacılarımızın **vatanseverlik** ateşi, ızdırıp ve fedakarlıklarının bu İngilizce versiyonunu ...” (*The Daughter of Smyrna*: vi-vii).

[While the last nail was being driven into his coffin, the Turk, animated by a **miraculous** spark of life, burst open the coffin ... and **manfully** faced the world. Out of the jaws of death, there sprang a nation far more **virile**, far more **formidable**.

The Daughter of Smyrna or the *Fiery Shirt*, as it is called in the original Turkish, is a story of this re-birth of the Turkish nation. ... This very national **humiliation** roused the Turk to a new life. A wave of **indignation** swept over the length and breadth of the land and **the whole nation—men, women and children—**was burning with the passion to vindicate **national honour**. ... Aysha is the central figure, the **heroine** of the story. In Smyrna, her sweet little babe is shot dead in cold blood by the Greeks. **Burning with a passion for the freedom of her motherland**, Smyrna, she kindles the same spark in the bosoms of young officers and soldiers who **take a solemn vow** at her hand that in **the defence of motherland**, they would shed **the last drop** of their blood. ... undoubtedly occupies a place of **honour** in the band of patriots who are responsible for the **liberation** and creation of modern Turkey. ... this English version of the **patriotic** fervour, sufferings and sacrifices of our Turkish brothers and sisters in the cause of **national freedom** and **national honour** ...]

Çevirmen, Milli Mücadele'nin yanı sıra kaynak metne dair seçerek sahiplendiği bilgiler ve kalın yazı tipleriyle dikkat çektiğimiz üzere kullandığı ifadeler aracılığıyla, Mücadele'ye ait iç kapak sayfasından itibaren ön plana çıkarılan 'bağımsızlık' ve 'şeref' ile ilgili olay ve unsurları önsöz boyunca da birikmeli olarak vurgulayarak desteklemiştir. Öte yandan, erek metin başlığını incelerken belirttiğimiz gibi başlık olarak *Ateşten Gömlek* yerine *İzmir Kızı* 'nın tercih edilmesiyle kaynak metne konu olan

‘Milli Mücadele’ anlatısı ön plana çıkarılmış, diğer olay ve unsurlar sarsılmıştı. Önsözde de çevirmen, kaynak metnin konusunu okura sunarken Ayşe’ye karşı duyulan aşk ve bu uğurda çekilen ızdıraptan hiç bahsetmemiş ve iç kapak sayfasında olduğu gibi yine Mücadele’nin ‘bağımsızlık’ ve ‘şeref’ ile ilgili olay ve unsurlarını dile getirmiştir. Böylece erek metin başlığı olarak Ayşe’yi temsilen *İzmir Kızı*’nın tercih edilmesiyle başlatılan yeniden çerçeveleme süreci, iç kapak sayfasında ön plana çıkarılan ‘bağımsızlık’ ve ‘şeref’ ile ilgili olay ve unsurların ardından önsözde Mücadele’ye ve kaynak metne dair dile getirilen bilgiler ve kullanılan ifadeler aracılığıyla birikmeli olarak sürdürülmüştür. Buradan hareketle önsözün yanı sıra metin başlığına yönelik tercihin ve iç kapak sayfasında sunulan bilgilerin de çevirmene ait olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Metin çevresinde yer alan bu üç alanda da çevirmen, erek bağlama aracılık ettiği ‘Milli Mücadele’ anlatısına ait ‘bağımsızlık’ ve ‘şeref’ ile ilgili olay ve unsurları birikmeli olarak vurgulamıştır.

Çevirmen, iç kapak sayfalarının ardından önsözünde sunduğu aşağıdaki bilgilerde kısaca da olsa Milli Mücadele’nin yazarı Halide Edib’i dile getirmiştir:

“Türk milletinin yeniden doğuşunun bu en heyecan verici hikayesinin yazarı Halide Edib Hanım’ın adını takdim etmeye hiç gerek yoktur. Modern Türkiye’nin en yetenekli romancısı olarak, modern Türkiye’nin bağımsızlığı ve yaratılışından sorumlu vatanseverler takımında şüphesiz ki şerefli bir yere sahiptir. Aslında Ayşe’nin kisvesi altında O, Türk-Yunan Savaşı sürecindeki kendi vatanseverlik ateşini ve kendi maceralarını anlatır. Anadolu’nun her karışının tehlikeyle dolu olduğu o kasvetli günlerde Halide Edib Hanım, bir savaş sahnesinden ötekine bizzat koşmuş ve tüm tehlikelere meydan okumuştur. Savaştan sonra, Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın Hükümetinde Eğitim bakanlığını elinde tutan ilk kişi olmuştur” (*The Daughter of Smyrna*: vii).

[The name of Halide Edib Khanum, the writer of this most thrilling story of the re-birth of the Turkish nation, stands in need of no introduction. The most gifted novelist of modern Turkey, she undoubtedly occupies a place of honour in the band of patriots who are responsible for the liberation and creation of modern Turkey. In fact, under the garb of Aysha, she depicts her own patriotic fervour and her own adventures during the Turco-Greek War. During those dreary days when every inch of Anatolia was infested with danger, Halida Edib

Khanum in person ran from one theatre of war to another and braved all dangers. After the war, she was the first person to hold the portfolio of Education in the Cabinet of Ghazi Mustafa Kamal.]

Çevirmen, bireye odaklanan bu bilgilerle anlatı kuramına göre ‘Halide Edib’ kişisel anlatısını işlemiştir. Halide Edib’in o dönemde erek bağlam olan Hindistan’da tanındığı tanındığını ve söz konusu bilgilerin bu bağlamdaki kişilerce de paylaşılıp işlendiğini söylemek mümkündür. Enginün’e göre “1932 yılında tamamiyle ihtilâlcı gayelerle Lahore Müslümanlarından Muhammed Yakup Han’ın bir hayli değişikliklerle çevirdiği *Ateşten Gömlek* romanından sonra, 1935 başlarında Halide Edib’in şöhreti artık Hindistan’da da yaygındır” (Enginün 1995: 93). Yazar, 10 Ocak 1935’te “Müslüman Üniversitesi ‘Jamia-ı Millia’nın temellerini atacak bir kampanyaya katılmak üzere” Hindistan’a gider ve bir seri konferanslar vererek bir süre burada kalır³⁴ (a.g.e.: 93). Bu bilgilerden hareketle, erek metnin çalışmamızda kullandığımız ikinci baskısının yayımlandığı 1930’lu yılların ikinci yarısında Halide Edib’in erek bağlamdaki çok sayıda kişi tarafından bilinmekte olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, yazar hakkında önsözde sunulan yukarıda alıntıladığımız bilgiler, erek bağlamdaki pek çok kişi tarafından paylaşılıp işlenmeleri nedeniyle ‘Halide Edib’ kişisel ve kamusal anlatısına ait olay ve unsurlardır. Belki de bu sebeptendir ki çevirmen, “herhangi bir takdimi gerektirmez” gerekçesiyle, Mücadele’nin yazarına dair önsözünde çok az sayıda bilgiyi dile getirmiştir. Halide Edib’e ait tüm bilgiler arasından seçerek sahiplendiği bu bilgilerde, iç kapak sayfalarını incelerken belirttiğimiz üzere yazarın öncesinde ön plana çıkarılan ‘meşhur’ ve ‘aydın’ yönlerini vurgulamıştır. Bu doğrultuda yazarın ilk Milli Eğitim Bakanı olduğuna dair iç kapak sayfasında verilen yanlış bilginin, çevirmen tarafından burada da tekrar edildiği görülür. Böylece iç kapak sayfasında Halide Edib’e ait belli yönlerin ön plana çıkarılmasıyla başlatılan yeniden çerçeveleme süreci, önsözde çevirmenin yazara dair dile getirdiği bilgiler aracılığıyla sürdürülerek desteklenmiştir. Ayrıca çevirmen, yazarın ‘meşhur’ ve ‘aydın’ yönlerinin yanı sıra “Türkiye’nin bağımsızlığı ve yaratılışından sorumlu” ve Mücadele döneminde “bir savaş sahnesinden

³⁴ Halide Edib, bu konferanslarını 1935’te yayımlanan *Conflict of East and West* isimli eserinde toplar.

ötekine bizzat koşmuş ve tüm tehlikelere meydan okumuş” biri olarak sahip olduğu ‘vatansever’ yönünü de burada dile getirmiş ve erek metin içinde yürüttüğümüz incelemede görüleceği üzere sonrasında birikmeli olarak vurgulamıştır. Dolayısıyla okur, iç kapak sayfası ve önsöz olmak üzere metin çevresinde yer alan iki yanmetinsel alanda da, hem Mücadele’ye ait bir unsur hem de Mücadele’nin yazarı olan Halide Edib ile ilişkili olarak yeniden konumlandırılmaya devam etmiştir. Öte yandan çevirmen, Halide Edib’in “Ayşe’nin kisvesi altında” aslında "kendi vatanseverlik ateşini ve kendi maceralarını” anlattığını belirterek yazarın kişisel tecrübelerinin Ayşe karakterine olan yansımalarına değinmiş ve böylece erek bağlama aracılık ettiği ‘Milli Mücadele’ anlatısının doğruluğunu ve güvenilirliğini metin öncesinde dile getirmiştir.

Çevirmenin önsözünün sonunda yer verdiği aşağıdaki sözleri, kaynak metni erek bağlama aracılık etmesindeki amacını açıkça belirtmesi bakımından büyük önem taşır:

“**Ekleme**ye gerek yoktur ki milli bağımsızlık ve milli şeref uğruna Türk kardeşlerimizin ve bacılarımızın vatanseverlik ateşi, ızdırap ve fedakarlıklarının bu İngilizce versiyonunu, **bir yeniden doğuşun sancılarını yaşamakta olan Hindistan’ın** oğulları ve kızlarının göğsünde bu asil kıvılcımdan bir şeyler yakması ümidiyle takdime girişiyorum” (*The Daughter of Smyrna*: viii).

[**Needless to add that** I venture to present to the public this English version of the patriotic fervour, sufferings and sacrifices of our Turkish brothers and sisters in the cause of national freedom and national honour in the hope that it may kindle something of that noble spark in the bosoms of the sons and daughters of **India which is just now passing through the travail of a re-birth.**]

Kaynak metni, dolayısıyla işlediği ‘Milli Mücadele’ anlatısını erek bağlama aracılık etmesindeki amacına ilişkin bu sözlerinde çevirmen, Hindistan’a yönelttiği “yeniden doğuşun sancılarını yaşamakta olan” ifadesi ile o dönem erek bağlamda yaygın olarak dolaşımda olan bir anlatıya başvurmuştur. ‘İngiliz yönetimindeki Hindistan’ olarak adlandırılabilir olan bu anlatı, aşağıda verilen bilgilere dayanarak, erek bağlamda yüzyıllardır varlığını sürdüren yerleşik bir kamusal anlatıdır:

“Dünyanın en eski uygarlıklarından biri olan Hindistan'ın tarihi, özellikle Türkler ile münasebetleri düşünüldüğünde, M.Ö 1000'li yıllara kadar götürülebilir. Ancak Hintlilerin ve Hindistan'ın Batı açısından önemli hale gelmesi, sömürge anlayışı ile birlikte, coğrafi keşifler sonrasındadır. İlk defa 1570'li yıllarda Hindistan'a ulaşan İngiliz tüccarlarını, önce misyonerler, sonra da askerler izlemiştir. 1698 yılında ... Doğu Hindistan Şirketi vasıtasıyla bu ülkenin ticari ve iktisadi ilişkilerini tamamen tekeline alan İngilizlerin hâkimiyeti artık hissedilebilir hale gelmiştir. Esasen bu şirketin görevi Hindistan'da İngiliz emperyalizminin yerleşmesini temin ile bu ülkenin İngilizler tarafından düzenli bir şekilde soyulmasını sağlamaktır. Bu fazlasıyla gerçekleştirilebildiği gibi şirket çalışanları da, yeni bir tür hayat biçiminin aktarılması görevini başarıyla yerine getirmiştir. Hukuk sistemi ve vakıf düzenini tamamen değiştiren İngilizler, Farsça ve Urduca'yı yasaklamak suretiyle bir de kültür asimilasyonunu başlatmıştır. Medreselere para verilmezken Hıristiyan misyonerlere geniş imkânlar tanınmış, siyasi sistem yeni baştan düzenlenirken Avrupa mimarisi, giyim tarzı ve düşüncesi hızla yayılmaya çalışılmış ve İngilizce toplum üzerindeki etkisini bütün ağırlığı ile göstermeye başlamıştır” (Yüksel 2010: 238).

Erek bağlamdaki bu yerleşik kamusal anlatı, 1900'lü yıllardan itibaren değişme sürecine girmiştir:

“1910 yılından itibaren Hindistan halkının zihninde yabancı hâkimiyetinden kurtulma isteği gelişmeye başlamıştır. Hindistan Ulusal Kongresi 1906 yılında çıkardığı kararname ile ‘diğer İngiliz müstemlekelerinde uygulandığı kadarıyla Hindistan'ın da kendi kendisini yönetmesi gerektiğini’ ilan etmiştir. Hintli Müslümanlar 30 Aralık 1906'da Dakka'da Hindistan Müslümanlar Birliği'ni kurmuştur. Bu teşkilat da yeni şartlara uyum göstererek Hindistan'da özerk bir yönetim kurulmasından yana tavır almıştır.

Hindistan'ın İngiliz işgalinden kurtulması için ... Gandhi'nin çabaları ve İngiliz hükümeti ile gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde yeni Hindistan anayasası 1935 yılında İngiltere kralı tarafından kabul edilmiş ve 1937'de yürürlüğe girmiştir. Hindistan yeni konumu ile hedeflenenin aksine bir dominyon statüsüne kavuşamamıştır ve merkezde başı kral naibi olan bir hükümet bulunmaktadır. Hindistan onun yönetimi altında bulunan İngilizlere tâbi illerle yine onlara bağlı yerli devletlerden mürekkep bir "federasyon" olmuştur. Bu anayasa 1939 yılına kadar yürürlükte kalmış[tır]” (Yüksel 2010: 238-239).

Bu bilgilere göre erek metnin ilk ve çalışmamızda kullandığımız ikinci baskısına ait yayın tarihleri olarak kabul ettiğimiz 1930'lu yıllarda, Hindistan'ın İngiliz hakimiyetinden kurtulması için başlatılan çalışmalar devam etmektedir. Ali Fuat Bilkan bu çalışmaları şöyle açıklar:

“1930'lu yıllarda hindularla Müslümanlar arasında başlayan çatışmalar, bağımsız bir müslüman devleti kurma fikrini hızlandırmış ve bu süreçte

özellikle Muhammed Ali Cinnah liderliğindeki ‘Hindistan Müslümanları Birliği’ ön plana çıkmıştır. Halide Edib’in Hindistan’ın ziyaret ettiği 1935 yılı, müslümanlarla hindular arasında oluşturulan birlik fikrinin zayıfladığı ve farklı müslüman grupları arasında Hindistan’ın bir bölümünde yeni bir müslüman devlet kurma fikrinin gittikçe kuvvet kazandığı bir döneme rastlamıştır” (Bilkan 2005: 120).

Bu bilgilerden hareketle çevirmen Muhammad Yakub Khan’ın, o dönemde Hindistan’da oluşturulan Hindistan Müslümanları Birliği’ne dahil olduğunu ve bağımsız bir Müslüman devleti kurma fikrinden yana olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Bu doğrultuda, İngiliz hakimiyetinden kurtulması için, önsözünde belirttiği üzere “bir yeniden doğuşun sancılarını yaşamakta olan” Hindistan’a, kaynak metinde işlenen ‘Milli Mücadele’ anlatısını aktarmış ve “Hindistan’ın oğulları ve kızlarının göğsünde bu asil kıvılcımdan bir şeyler yakması” sözleriyle açıkça dile getirdiği gibi bu anlatının erek okura örnek oluşturmasını amaçlamıştır. Bu amacı doğrultusunda da çerçeveleme yöntemleri arasında yer alan zamansal ve uzamsal çerçeveleme yöntemine başvurmuş görünmektedir. Anlatının zamansallık özelliğini açıklarken belirttiğimiz gibi her anlatı belli bir zaman ve uzam içerisine yerleşir ve bu zaman ve uzam içerisinde anlamlandırılır. Bu özellikten faydalanarak başvurduğu zamansal ve uzamsal çerçeveleme yönteminde çevirmen, seçmiş olduğu bir metni, metnin dile getirdiği anlatıyı vurgulayan zamansal ve uzamsal bir bağlama yerleştirir ve böylece kaynak metindeki anlatı ile o sırada etrafımızı sarmalayan anlatılar arasında bağlantı kurmamızı sağlar. Buradan hareketle çevirmen Muhammad Yakub Khan, Halide Edib’in *Ateşten Gömlek* eserini çevirme kararı olarak kaynak metni, işlediği ‘Milli Mücadele’ anlatısını vurgulayan bir zamansal ve uzamsal bağlama yerleştirmiştir. Bu zamansal ve uzamsal bağlam, 1930’ların başında ve İngiliz yönetimi altındaki Hindistan’dır. Böylece erek okuru, metinde işlenen ‘Milli Mücadele’ anlatısı ile ‘İngiliz yönetimindeki Hindistan’ da dahil olmak üzere, söz ettiği “yeniden doğuş” süreciyle ilgili o dönem erek bağlamda dolaşımda olan tüm anlatılar arasında bağlantı(lar) kurmaya teşvik etmiştir. Bu yöntem sayesinde, kaynak metin aracılığıyla erek okura seslenme imkanı bulmuş ve Türk milletinin “yeniden doğuşu” olarak tanımladığı Mücadele’yi, yine bir “yeniden doğuş” sürecinde olan okura örnek göstermiştir. Yine bu

yöntemi açıklarken belirttiğimiz üzere zamansal ve uzamsal çerçeveleme yöntemi, yalnızca erek metnin yerleştiği zamansal ve uzamsal bağlama güvenerek kaynak metne doğrudan bir müdahale yapmayı gerektirmemekle birlikte imkansız da kılmaz. Çevirmen Muhammad Yakub Khan, bu yönteme başvurarak erek metni yerleştiği zamansal ve uzamsal bağlam ile sınırlı kalmamış ve kaynak metne doğrudan müdahale ederek bir sonraki kısımda açıkladığımız metin içindeki yeniden çerçeveleme yöntemlerine başvurmuştur.

5.2. METİN İÇİNDE ÇERÇEVELEME

Erek metin içinde, Baker'ın yaklaşımında yer alan dört temel çerçeveleme yöntemine birden başvurulmuş görülmektedir. Bu sebeple çalışmamızın bu kısmında, her bir yöntem için ayrı bir başlık oluşturulmuş ve elde edilen bulgular ilgili başlık altında açıklanmıştır.

5.2.1. Zamansal ve Uzamsal Çerçeveleme

Metin çevresinde yürüttüğümüz incelemede belirttiğimiz üzere çevirmen, 'Milli Mücadele' anlatısını yalnızca içerisine yerleştiği zamansal ve uzamsal bağlam aracılığıyla vurgulamakla kalmamış, kaynak metne doğrudan müdahale etmiştir. Anlatı özellikleri arasında yer alan zamansallık özelliğini açıklarken belirttiğimiz üzere bir anlatıyı oluşturan olay ve unsurların zamansal ve uzamsal olarak yerleştirildiği sıra, o anlatının hedef kitle tarafından anlam kazanmasında ve yorumlanmasında belirleyicidir. Çevirmenler, zamansallığın bu işlevinden faydalanarak kaynak metinde dile getirilen anlatıyı erek metinde yeniden yapılandırabilir ve bu sayede o anlatının erek okur tarafından yorumlanmasını yönetebilir ve kısıtlayabilir. Çevirmen Muhammad Yakub Khan, anlatının bu özelliğinden faydalanarak başvurduğu zamansal ve uzamsal çerçeveleme yöntemiyle, kaynak metnin yapısını yeniden düzenleyerek, metinde dile getirilen 'Milli Mücadele' anlatısını oluşturan olay ve unsurları erek metinde yeniden yapılandırmıştır. Bu yeniden yapılandırmaya hem zamansal hem de uzamsal sıralamada başvurmuştur.

Çevirmen, aracılık ettiği ‘‘Milli Mücadele’ anlatısına ait olay ve unsurların zamansal sıralamasına ilişkin yeniden yapılandırmaya kaynak metnin biçeminde başvurmuştur. Çalışmamızın ikinci bölümünde belirttiğimiz üzere kaynak metin bir hatırat şeklinde olup Peyami’nin Mücadele dönemine ait hatıralarından ve Ayşe’nin kendisine yazdığı mektuplardan oluşur. Çevirmen, kaynak metnin biçimine yönelik bu bilgiyi metin çevresi olarak önsözünde yer verdiği şu sözleriyle belirtmiştir:

‘‘Hikaye, bir Türk askeri olan Peyami’nin ağzından anlatılır. Peyami, Sakarya çarpışmasında başına bir kurşun yemiş ve Ankara’daki askeri hapishanede durumu tehlikeli bir şekilde yatmaktadır. İki bacağı zaten kesilmiştir fakat başındaki kurşun hala çıkarılacaktır. Ölümün eşiğinde, Dünya Savaşı’nın sonundan itibaren o vakte kadar yaşadığı maceralarını kayda almak ister. Dolayısıyla bu kitap, bu yaralı askerin hatıratıdır’’ (*The Daughter of Smyrna*: vii-viii).

[The story is put in the mouth of a Turkish officer, Biyami, who has received a bullet in his head in the battle of Sakariya and lying in a precarious condition in the military hospital at Angora. Two of his thighs have already been amputated and the bullet is yet to be extracted. Being on the point of death, he wishes to record his own adventures from the end of the Great War up-to-date. This book is thus the memoirs of this wounded officer.]

Peyami’nin hatıratı, günü gününe tutulan notlar yerine sonradan hatırlanarak kaleme alınan yazılardan oluştuğu için kaynak metinde iki farklı zaman dilimi bulunur: Peyami’nin hastanede kaldığı ve hatıralarını kaleme aldığı yaklaşık bir buçuk aylık süre (3 Kasım - 17 Aralık 1921) olarak şimdiki zaman ile hatıraların yaşandığı Mondros Mütarekesi’yle Sakarya Meydan Muharebesi arasındaki süre olarak geçmiş zaman. Kaynak metnin bazı yerlerinde bu iki zaman dilimi arasında geçişler yer alır. Çevirmen, yukarıdaki sözleriyle kaynak metnin bir hatırat olduğunu önsözünde belirtmiş olmasına rağmen erek metinde bu biçemi korumamıştır. Hatıratın kaleme alındığı şimdiki zaman dilimine ait tarihlerin neredeyse tamamını erek metinden çıkarmış, yalnızca son bölüm olan on yedinci bölümdeki hatıraların yazıldığı iki tarihe yer vermiştir. Ancak bu

tarihler de kaynak metininden farklıdır.³⁵ Bu kararın taşıyabileceği herhangi bir işlev tespit edilememiş olup belki de erek metinde baskı hatası yapılmıştır. Tarihlerin yanı sıra çevirmen, kaynak metinde şimdiki ile geçmiş zamanlar arasında yapılan geçişlerin yine neredeyse tamamını erek metinden çıkarmıştır. Bu sebeplerle, kaynak metinden farklı olarak erek metinde şimdiki zaman neredeyse görünmez hale getirilmiş ve hatıraların yaşandığı geçmiş zaman şimdiki zaman gibi sunulmuştur. Çevirmenin erek metinde başvurduğu bu yeniden düzenlemeye Enginün de “Ateşten Gömlek Romanının İngilizce Tercümeleleri” başlıklı çalışmasında şu şekilde değinir: “Romanın kahramanı hastanede yatmaktadır ve maziye naklederken, arada bir yataktaki durumunu da hatırlar. Tercümede bu iki ayrı zaman kaldırılmış, mazi, şimdiki zaman şekline sokulmuştur. Hastanın günlüğündeki tarihler de kaldırılmıştır” (Enginün 1972: 335). Çevirmen, kaynak metnin biçimine yönelik erek metin içinde verdiği bu kararlar ile, aracılık ettiği ‘Milli Mücadele’ anlatısına ait olay ve unsurlara kaynak metininden farklı bir zamansal yapı yüklemiştir. Bu sayede metin çevresi olarak önsözde örnek gösterdiği Mücadele’yi, metin içinde zamandan bağımsız, bir başka deyişle her zaman gerçekleşebilecek bir mücadele olarak yeniden çerçevelemiştir.

Çevirmen, aracılık ettiği ‘Milli Mücadele’ anlatısına ait olay ve unsurların uzamsal sıralamasına ilişkin yeniden yapılandırmaya ise kaynak metinde yer alan bölümlerde başvurmuştur. Kaynak metni oluşturan on iki bölümü erek metinde on yedi bölüm halinde yeniden düzenleyerek Halide Edib’in ‘Milli Mücadele’ anlatısını işlerken tercih ettiği uzamsal sıralamayı değiştirmiştir. Bu yeniden düzenlemede kaynak metindeki pek çok bölümü erek metinde iki ayrı bölüme ayırmış ve kendisinden önceki veya sonraki bölümlerle birleştirerek yeniden yapılandırmıştır. Dolayısıyla erek metindeki tüm bölümler, kaynak metininden farklı şekilde sonlanmakta olup burada yalnızca çalışmamız açısından önem taşıyan örneklere yer verilecektir. Erek metindeki birinci bölüm, İngiliz uçaklarının bombardımanına maruz kaldıktan sonra etraftakilerin aksine “yüzleri zafer ile ışıldayan” asker Cemal ve İhsan’ın Meserret

³⁵ Kaynak metinde 15 ve 17 Aralık (*Ateşten Gömlek*: 179,197) olarak gözüken bu iki tarih, erek metinde 20 ve 27 Aralık (*The Daughter of Smyrna*: 147, 166) olarak verilmiştir.

kıraathanesindekiler tarafından “şaşkınlıkla” izlenmeleriyle biter [... looked with amazement ... their faces radiated with triumph] (*The Daughter of Smyrna*: 9). Kaynak metinde yer alan ve erek metnin başlığını da oluşturan “İzmir Kızı” başlıklı ikinci bölüm ise iki ayrı bölüme ayrılmıştır. Erek metindeki ikinci bölüm, “ulusun başına gelen felaketin bir sembolü” haline gelen Ayşe’den ve onun “kanlı rezaletin ve acı dolu işkencelerin daimi hatırlatıcısı” olan kırık kolundan [... a symbol of national calamity. Her broken arm was a constant reminder of the bloody ignominy and painful tortures ...] (a.g.e.: 18) bahsederek sonlanır. Üçüncü bölüm ise Peyami’nin, hastanede yattığı zaman olarak şimdiki zamana dönerek, “tüm uzuvlarım kopuncaya kadar rahat bilmeyeceğim” [... will know no rest until all my limbs have been amputated] (a.g.e.:28) sözleriyle nefes aldığı müddetçe Mücadele uğruna dövüleceğine dair Ayşe’ye verdiği sözle son bulur. Dördüncü bölüm ise benzer şekilde Ayşe’nin, milletçe duyulan “rahatsızlığı ateşe veren, ardından çekinmeden ve kahramanca bu ateşin devasa alevlerine atlayan” [... kindled the fire of disturbance, then recklessly and heroically jumped into its gigantic flames] (a.g.e.: 38) bir grup Anadolu insanından biri olduğunu söyleyerek biter. Erek metindeki yedinci bölüm ise “hakları olmadan topraklarına giren bir grup yabancı[ya karşı] vatanlarını savunurken savaş malzemesi bulmak için ne tür zorluklarla karşılaşabilecekleri önemli olmaksızın tüm risk ve tehlikelerle yüzleşmeye ve sonuna kadar savaşmaya kararlı” [a gang of foreigners ... unjustly entered their territory. They were determined to face any risks and perils in the defence of Fatherland and fight on to the bitter end, no matter what difficulties they might have to encounter in finding out munitions of war] (a.g.e.: 57) olan Türk köylüsünden bahsederek biter. On birinci bölümü sonlandıran cümleler ise şöyledir: “Tıpkı düşmanlarımız kendi topraklarında saltanatın efendileri olduğu gibi bizde kendi toprağımızın efendileri” olacak ve “hazırlıkları yapılan düzenli ordu insanları toprağın hakimi konumuna getirecektir” [... just as our enemies are masters of the rule in their own lands, so must we be masters in ours. ... the army we are preparing will install the people in the position of the rulers of the land] (a.g.e.: 96). On altıncı bölüm ise İhsan’ın, Sakarya Meydan Muharebesi’nde yer almak üzere kendisiyle birlikte farklı bir kolordu alayına geçmek isteyen Peyami’ye söylediği şu sözler ile son bulur: “Sen de benim gibi

üzerindeki ateşten gömlekten daha sıcak bir ateşe girmek için can atıyorsun gibi gözüküyor” [It seems, like myself, you are too anxious for a fire hotter than the fiery shirt you have on your body] (a.g.e.: 146). Erek metindeki son bölümü oluşturan on yedinci bölüm ise, bir sonraki kısımda ele alacağımız üzere, seçici sahiplenme yoluyla çerçeveleme yöntemi aracılığıyla kaynak metne yapılan en uzun eklemeyi oluşturup Mücadele’nin ‘bağımsızlık’ ve ‘şeref’ ile ilgili olay ve unsurlarını birikmeli olarak vurgular. Erek metindeki bölümleri sonlandıran tüm bu örneklerde çevirmen, kaynak metne konu olan diğer olay ve unsurları sarsmış, ‘Milli Mücadele’ anlatısının ‘bağımsızlık’ ve ‘şeref’ ile ilgili olay ve unsurlarını ön plana çıkararak metin boyunca vurgulamıştır. Böylece erek metin başlığı olarak Ayşe’yi temsilen *İzmir Kızı*’nın seçilmesiyle başlatılan, iç kapak sayfasında ve ardından önsözde sunulan bilgiler aracılığıyla sürdürülen süreç, metin içinde de Mücadele’ye ait olay ve unsurların uzamsal sıralamasının yeniden yapılandırılmasıyla desteklenmiştir.

Çevirmen, ‘Milli Mücadele’ anlatısına ait olay ve unsurların zamansal ve uzamsal sıralamasına yönelik verdiği bu kararlar ile erek bağlama aracılık ettiği anlatıya kaynak metindekinden farklı bir zamansal ve uzamsal yapı yüklemiştir. Bu doğrultuda, metin çevresinde başvurduğu zamansal ve uzamsal çerçeveleme yöntemini metin içinde de sürdürerek desteklemiştir. Bu sayede hem aracılık ettiği ‘Milli Mücadele’ anlatısını zamandan bağımsız bir mücadele olarak göstermiş hem de bu mücadeleye ait ‘bağımsızlık’ ve ‘şeref’ ile ilgili olay ve unsurları birikmeli olarak vurgulamıştır.

5.2.2. Seçici Sahiplenme Yoluyla Çerçeveleme

Metin çevresinde yürüttüğümüz incelemede belirttiğimiz gibi çevirmen, kendisine ait görünen erek metin başlığı ve iç kapak sayfasının ardından önsözde seçerek sahiplendiği olay ve unsurlar aracılığıyla ‘Mili Mücadele’ anlatısına ait belli yönleri vurgulamış ve sarsmıştı. Erek metin içinde de çevirmen, yine aynı anlatı özelliğinden faydalanarak seçici sahiplenme yoluyla çerçeveleme yöntemine başvurmuş görünmektedir. İlgili kısımda belirttiğimiz üzere bu yöntem, kaynak metinde dile

getirilen bir anlatıya veya bu anlatının erek bağlamda içerisine yerleşeceği daha geniş anlatılara ait belli açıları vurgulamak ya da baskılamak amacıyla kaynak metindeki malzemeye yönelik erek metinde yapılan ekleme veya çıkarmayı içerir. Buradan hareketle çevirmen Muhammad Yakub Khan, metin içinde bu yöneme başvurarak kaynak metindeki dilsel malzemenin bir kısmını erek metinden çıkarmış ve bir kısmının üzerine eklemeler yapmıştır.

Kaynak metindeki dilsel malzemeye ait erek metinden çıkarılan kısımlarla ilgili olarak çalışmamızda, Enginün'ün "Ateşten Gömlek Romanının İngilizce Tercümesi" başlıklı makalesinde ortaya koyduğu bilgilerden yararlanılacaktır. Bu çalışmada erek metinden çıkarılan kısımlar, "atlanan uzun ve manalı parçalar" (Enginün 1972: 333) olarak değerlendirilmiş olup iki grup altında toplanmıştır. "Ferdî ızdırıp ve çekişmeler" başlığı altında ele alınan ilk grup, "İhsan-Ayşe, Peyami-Ayşe, İhsan-Mehmet Çavuş, İhsan-Kezban arasındaki aşk, kıskançlık ve çatışmalardan bahseden" kısımlardan oluşmaktadır (a.g.e.: 333). Bunların yanı sıra, İhsan'ı seven Kezban'ın Ayşe'ye duyduğu kıskançlık ile Ayşe'nin mektuplarında yer alan ve Hilal-i Ahmer Hastanesi'ndeki yaralıların ferdi hayatları ve gönül yaralarından bahsettiği kısımlar da erek metinden çıkarılmıştır. Enginün'ün görüşüyle, çevirmen tarafından "aşk, kıskançlık ve özleyiş duyguları adeta lüzumsuz bulunarak mümkün olduğu kadar [çeviriden] atılmıştır" (a.g.e.: 334). Erek metinden çıkarılan bu unsurlar aracılığıyla metin başlığı olarak *İzmir Kızı*'nın seçilmesiyle başlatılan ve önsözde kaynak metne dair sunulan bilgilerle desteklenen yeniden çerçeveleme süreci metin içinde de sürdürülmüş ve 'Millî Mücadele' anlatısı ile ilgili olmayan söz konusu olay ve unsurlar erek metinden çıkarılmıştır. Bu sayede çevirmen, kaynak metni erek bağlama aracılık etmesine yönelik önsözünde açıkça belirttiği amacını metin çevresinde olduğu gibi metin içinde de izlemiş ve örnek gösterdiği Millî Mücadele'de Türklerin "vatanseverlik ateşi, ızdırıp ve fedakarlıklar"ını erek okura sunmuştur. Enginün'ün çalışmasına göre erek metinden çıkarılan dilsel malzemenin ikinci grubunu çeteler ile ilgili kısımlar oluşturur. Romandaki en belirgin çete üyesi olan ve başta İhsan olmak üzere subaylarla geçinemeyen Mehmet Çavuş'la ilgili pek çok kısım erek metinden çıkarılmıştır:

İhsan'ın halka zulüm yapılmayacağı konusunda Mehmet Çavuş'u uyardığı konuşmasının yanı sıra duyduğu düşmanlık nedeniyle bir köyün ayaklanmasını sağlayan Mehmet Çavuş'un İhsan'ı yakalattırmasını ve İhsan kurtarıldıktan sonra köyün cezalandırılmasını içeren “Kâbûs!” bölümünün tamamı erek metinden çıkarılmıştır (a.g.e.: 334). Oysa ki “Müstevliye karşı ilk mücadele, düzenli ordu ile değil çetelerle başlamış” (a.g.e.: 334) olup bu açıdan çeteler Mücadele'ye ait önemli bir unsuru oluşturur. Enginün, çeteler ile ilgili pek çok kısmı erek metinden çıkaran çevirmene dair şu görüşü belirtir: “Müstakbel Hint ihtilâlini düşünen çevirici, çetelerin, zamanla zararlı unsurlar hale geldiklerini ve ordu mensupları tarafından cezalandırıldıklarını anlatan parçaları atlamıştır. Bu atlamalar da tesadüfî değil şuurcludur” (a.g.e.: 334). Buradan hareketle çevirmen, önsözünde okura örnek gösterdiği Milli Mücadele'nin bu unsuruna ait pek çok kısmı erek metinden çıkarmış ve böylece Mücadele'ye ait bu unsuru erek bağlamda sarsmıştır.

İki grupta ele alınan bu unsurlara ilaveten çalışmamızın ikinci bölümünde açıkladığımız Mücadele'ye ait kaynak metinde yer alan olay ve unsurlardan bazıları da tamamen ya da kısmen erek metinden çıkarılmıştır. Peyami, Cemal ve İhsan'ın büyük bir acıyla seyrettikleri Boğaz'daki işgal kuvvetleri donanmaları, İstanbulluların Türklerin haklı yönünü açıklamak için giriştikleri propaganda, İstanbul'un işgali sırasında Türk ve yabancı basının durumu ve padişah hakkındaki kısımlar ile Halide Edib'in Sultanahmet mitinginde söylediği “Milletler dostumuz, hükûmetler düşmanımız” sözü erek metinden tamamen çıkarılmıştır. Dolayısıyla çevirmen Muhammad Yakup Khan, ‘Milli Mücadele’ anlatısına ait kaynak metinde yer alan bu olay ve unsurları erek bağlama aracılık etmeyerek sarsmıştır. İzmir ile İstanbul işgallerine ait tasvirlerin pek çoğu ve Sultanahmet mitinginden insan manzaraları ile Hilal-i Ahmer Hastanesi'ndeki savaş tasvirlerinin de bir kısmı erek metinden çıkarılmıştır. Enginün'ün görüşüyle İstanbul'un işgali sırasında İngilizlerin yaptıklarına yönelik erek metindeki “özetlemenin mânâlandırılması biraz güçtür. Belki, Yakup Khan, açıktan açığa İngiliz zulmünden bahsedilmesini, günün şartlarına uygun bulmamıştır” (a.g.e.: 335). Öte yandan “Hâtime” başlıklı sonsöz de erek metinden

tamamıyla çıkarılmıştır. Ayşe ve İhsan'ın gerçekte hiç yaşamadığını belirten bu sonsözü çıkararak çevirmen, Mücadele'nin kaynak metindeki kahramanlarının aslında hiç var olmadığını belirten bu kısmı erek bağlama aktarmamıştır.

Kaynak metindeki dilsel malzemeye ait bahsettiğimiz kısımları erek metinden çıkararak çevirmen, bir kısmının da üzerine eklemeler yapmıştır. Kaynak metinde dile getirilen 'Milli Mücadele' anlatısına ait olay ve unsurlara yapılan bu eklemelerin sayıca çok fazla olması nedeniyle burada yalnızca çalışmamız açısından önem taşıyan iki tane örneğe yer verilecektir. Kaynak metindeki "İzmir Kızı" başlıklı bölümde Ayşe'nin Yunanlılara ilişkin sarfettiği şu sözler vereceğimiz ilk örnektir³⁶:

"Sırf eğlence için beş yaşında bir çocuğa nişan alıyorlar. Zavallı yuvarlak küçük mahlûk! Siyah gözlerinde yaşlar kurumadan kalbinden vuruldu, nişan o kadar iyi alındı ki küçük dudaklarından "anne" diye bir şikâyet bile çıkmadı" (*Ateşten Gömlek*: 39).

Bu kısmın erek metindeki çevirisi, tarafıma ait Türkçe çevirisiyle birlikte aşağıda sunulmuştur:

"Peki ya benim çocuğumu katledenler. Göğsü bir kurşunun hedefi haline getirilen ve kara gözlerindeki yaşlar henüz kurumamışken son nefesini veren tatlı küçük sevgilim. Göğsüne bir kurşun sapladılar ve **masum** dudakları, **insanlık dışı barbarlıklarına karşı** bir şikâyet olarak, Anne! Anne! diyecek vakti **bile** bulamadı" (*The Daughter of Smyrna*: 26).

[**And what about those who have slain my child**—the sweet little darling whose chest was made the target of a bullet and who expired while tears in his black eyes had not yet dried up. They lodged a bullet into his chest and, as a complaint **against their inhuman barbarity**, his **innocent** lips had not **even** so much leisure as to utter Mum ! Mum !]

Erek metne ait başlığı incelerken belirttiğimiz gibi kaynak metindeki "İzmir Kızı" başlıklı bölümde yer alan ve Ayşe ile Mr. Cook arasındaki tartışmayı içeren kısım, İngilizler ile bu işe vasıta ettiği Yunanlıların İzmir işgalinde Türklere yaptıklarının yanı sıra Halide Edib'in Ayşe'nin ağzından İngilizlere yönelik sert eleştirisini içermesi

³⁶ Bu bölümde erek metin içinden yapılan tüm alıntıların çevirisi tarafıma aittir.

bakımından Mücadele'ye ait önemli olay ve unsurları içerir. Çevirmen, işgal sürecine yönelik Ayşe'nin bu tartışmada sarfettiği sözlerinden yalnızca yukarıda alıntılanan kısmı erek metne dahil etmiş olup kalın yazı tipleriyle dikkat çektiğimiz üzere burada Yunanlılara yönelik olarak “insanlık dışı barbarlıkları” nedeniyle Türk çocuklarını “katledenler” eklememesini yapmıştır. Seçici sahiplenme yoluyla çevreleme yöntemine başvurarak yaptığı bu ekleme aracılığıyla Mücadele'ye ait önemli olay ve unsurları içeren İzmir işgalini vurgulamış ve Müttefikler ile Yunanlılara ilişkin metin çevresi olarak önsözde oluşturduğu bakış açısını metin içinde de sürdürerek desteklemiştir.

Çalışmamızda vereceğimiz ikinci örnek, Peyami'nin kaleme aldığı son hatıra olup “Hâtıme” başlıklı sonsözden önce kaynak metne ait son paragraftır:

“Ayşeciğim, bak benim de kollarım hâlâ sağlam, her âzam parçalanıncıya kadar İzmir için döğüşeceğime yemin ettim. Gözündeki kanlı yaşları sil! İstersen İhsanı sev! O zavallı seni çok severdi. İki sene sırtında Ateşten Gömlek taşıdı. Nihayet, İzmir'e senin kollarının arasına düştü. Bir tek insana bu kadar saadet yetmez mi? Benim arkamdan bu ateş gömlek hiç çıkmıyacak, öldükten sonra da, ebediyen taşıyacağım. Fakat ben onu, o ateşi, o ıstırabı seviyorum Ayşe! Senin, sizin ayak ucunuzda bana el kadar yer verin, oracıkta sizi beklerim. Tek sana lâyük olayım Ayşe, istersen İhsanın ayağının altına yatayım. O senin sahibin değil mi? Ayşe dünya kuruldu kurulalı böyle azap olmamıştır!” (*Ateşten Gömlek*: 197).

Bu kısmın erek metindeki çevirisi, tarafıma ait Türkçe çevirisiyle birlikte aşağıda sunulmuştur:

“Ah ! Ayşe'ciğim ! Kesilmiş bedenimde kalan şu uyluklarımdaki bacaklara da bir bak! Lakin henüz iki sağlam kolum daha var ve bedenimde tek bir aza kalıncaya kadar İzmir yolunda döğüşmeye devam edeceğime yemin ettim. **Bundan emin ol! Yüzündeki kanlı yaşları sil! Senin gibi evlatlar dünyaya getiren bir ülke asla ve asla bir köleler ülkesi olamaz!**

Ayşe ! Milli şerefin canlı örneği, anavatanının kurtarıcısı, dua et, güzel yüzündeki kanlı yaşları sil? Bu toprağın bir tek evladı kalıncaya kadar İzmir için dövüşmeye devam edilecek. Ta ki milli şeref temizleninceye ve bu anavatanın kutsal toprakları yabancıların kirli ayaklarından arındırılıncaya kadar ! Ayşe ! Sen bize milli bağımsızlığın ve milli şerefin yolunu gösterdin. Hayattayken senin görkemli ayak izlerini takip ettiğim

gibi ölürken de seni takip edeceğim. Ayşe ! Ayakucunda bana ufacık bir dilim toprak ayır yeter ! Yalnızca on iki saat kadar kaldı. Yarın senin ayak izlerinden yürüyor olacağım. Kendi kanlarında yüzükoyun yatanların ayakucunda yatmak. Ki anavatanları bağımsız olabilsin, ki milletleri şeref ve haysiyet ile yaşayabilsin, ki evlerimiz ve ocaklarımız bundan böyle yabancılar tarafından ihlal edilemesin – ah, daha büyük bir zafer olabilir mi ! Bu, gözleri ve yüzü kana bulanmış Ayşe, *bu* benim yeryüzündeki tek dileğim” (*The Daughter of Smyrna*: 174-175).

[Ah ! Dear Aysha ! Just behold these stumps of thighs left on my amputated body. As yet I possess two stout arms and I have taken a vow that so long as one single limb of my body is left I will go on fighting in the path of Smyrna. **Rest assured of that!** Wipe those blood-tears off your face! **Never, never shall a land which has given birth to daughters like yourself be a land of slaves !**

Aysha ! The personification of national honour, liberator of thy motherland, do pray, wipe thy sweet face of those blood-tears? Till one child of the soil is left, the fight for Smyrna shall go on till national honour is vindicated and this sacred soil of home-land purged of the dirty feet of foreigners ! Aysha ! Thou hast shown us the way to national freedom and national honour. In life have I followed thy glorious footsteps and so will in death I follow thee too. Aysha ! Just reserve a small strip of land at thy feet! It is only another twelve hours or so. Tomorrow I may be coming too in thy footsteps. To lie at the feet of those who are weltering in their blood, so that their motherland may be free, so that their nation may live in honour and self-respect, so that the sanctity of our homes and hearths may no longer be violated by the foreigner - ah, what could be a greater glory ! That, O Aysha of the blood-stained eyes and blood-stained face, *that* is my last wish on earth.]

The Daughter of Smyrna'ya dair verdiğimiz bilgilerde belirttiğimiz gibi “Hâtime” başlıklı sonsöz erek metinde mevcut değildir. Bu sebeple yukarıda alıntılanan kısım, erek metnin son paragrafını oluşturur. Bu kısımda çevirmen, seçici sahiplenme yoluyla çerçeveleme yöntemine çok kez başvurarak yaptığı ekleme ve çıkarmalar aracılığıyla metin çevresindeki alanlarda başlattığı çerçeveleme süreçlerini devam ettirmiştir. İlk olarak Peyami'nin hissettiği aşk, kıskançlık ve ızdırabı anlatan cümlelerini erek metinden çıkarıp yerine eklediği cümlelerde Ayşe aracılığıyla Mücadele'ye ait ‘bağımsızlık’ ve ‘şeref’ ile ilgili olay ve unsurları en açık haliyle ve birikmeli olarak vurgulamıştır. Böylece erek metin başlığı olarak *İzmir Kızı*'nın seçilmesiyle başlatılan,

iç kapak sayfasında ve ardından önsözde sunulan bilgiler aracılığıyla sürdürülen bu süreç, yukarıda alıntılanan kısım da dahil kaynak metne yapılan çok sayıda ekleme aracılığıyla metin içinde de sürdürülerek desteklenmiştir. Bu yöntemle okur, erek bağlama aracılık edilen ‘Milli Mücadele’ anlatısına ait ‘bağımsızlık’ ve ‘şeref’ ile ilgili olay ve unsurlarla ilişkili olarak metin içinde de yeniden konumlandırılmaya devam etmiştir. İkinci olarak, erek metne ait önsözü incelerken belirttiğimiz üzere çevirmen, Ayşe karakteri aracılığıyla yazarın ‘vatansever’ yönünü metin öncesinde dile getirmişti. Yukarıda alıntıladığımız kısım da dahil olmak üzere kaynak metne yaptığı çok sayıda eklemede yine yazarın bu ‘vatansever’ yönünü Ayşe üzerinden birikmeli olarak vurgulamaya devam etmiştir. Üçüncü olarak, yine önsözü incelerken belirttiğimiz üzere çevirmen, kaynak metni erek bağlama aracılık etmesine yönelik amacını metin çevresindeki bu alanda açıkça belirtmiş ve Milli Mücadele’yi erek okura örnek göstermişti. Yukarıda alıntıladığımız kısımda görüldüğü üzere erek metnin son cümlesinde de aynı doğrultuda hareket eden çevirmen, dil-ötesi araçlardan faydalanarak cümle içerisinde koyu ve eğik yazı tipiyle vurguladığı amacını metin içinde bir kez daha dile getirmiş ve erek okuru milli ‘bağımsızlık’ ve milli ‘şeref’ uğruna “yabancılar”a karşı kazanılacak “zafer” için teşvik etmiştir.

Sunduğumuz örneklerde görüldüğü üzere çevirmen, aracılık ettiği ‘Milli Mücadele’ anlatısına ait belli yönleri vurgulamak ve sarsmak amacıyla kaynak metnin içinde yer alan dilsel malzemeyi seçerek sahiplenme yoluyla yeniden çerçeveleyerek erek bağlama aktarmıştır. Bu yöntemi açıklarken belirttiğimiz gibi kaynak metindeki dilsel malzemenin seçiminde belirleyici olan, o metinde işlenen anlatının erek bağlamda dahil olacağı daha geniş anlatı(lar)dır. Buradan hareketle çevirmenin bu erek metinde yaptığı çok sayıda ekleme ve çıkarmalarda belirleyici olan şey, ‘Milli Mücadele’ anlatısının erek bağlamda içerisine yerleşeceği daha geniş anlatı(lar)dır. Bu anlatıların tamamına dair kesin bir şey söylemek mümkün olmasa da Hindistan’ın “yeniden doğuş” süreciyle ilgili o dönem erek bağlamda dolaşımda olan anlatıları içerdiği kesindir. Zira bizzat çevirmen, kaynak metne aracılık etmesine yönelik önsözünde açıkça belirttiği amacıyla Mücadele’yi, ‘İngiliz yönetimindeki Hindistan’ olarak adlandırdığımız daha

geniş bir anlatının içerisine yerleştirmiştir. Öyleyse seçici sahiplenme yoluyla metin içinde başvurduğu ekleme ve çıkarmalarda belirleyici olan anlatılardan birisi bu anlatıdır. Bu doğrultuda çevirmenin, aracılık ettiği ‘Milli Mücadele’ anlatısına ait olay ve unsurları, içerisine yerleştirdiği ‘İngiliz yönetimindeki Hindistan’ anlatısını göz önünde bulundurarak seçtiği ve erek metinde sahiplendiği söylenebilir. Bu kısımda ortaya koyduğumuz gibi çevirmen, İngilizler ve Yunanlıların İzmir işgali süresince Türklere yaptıklarının yanı sıra Mücadele’ye ait ‘bağımsızlık’ ve ‘şeref’ ile ilgili olay ve unsurlara erek metinde eklemeler yaparken karakterler arasındaki aşk, kıskançlık ve ızdırıp gibi Mücadele’yle ilgili olmayan olay ve unsurların yanı sıra İzmir ile İstanbul’un işgali ve çeteler gibi Mücadele’ye ait bazı olay ve unsurları da tamamen veya kısmen erek metinden çıkarmıştır. Enginün, “Ateşten Gömlek Romanının İngilizce Tercümesi” başlıklı çalışmasında *The Daughter of Smyrna* çevirisi için şöyle söyler:

“Tercüme baştan savma yapılmış intibainı vermektedir. Sık sık bazı cümlelerin veya kelimelerin atıldığı, tercümeyle itimat edilmediği görülür. Bunların yanı sıra atlanan uzun ve mânâlı parçalar da vardır. ... Hindistan’da yapılan bu tercümenin esas gayesinin Ateşten Gömlek’i çevirmek değil, Hindistan’daki mücadele sırasında gösterilecek bir örnek olduğu anlaşılmaktadır” (Enginün 1972: 335).

Çalışmamızda elde ettiğimiz bulgulara göre Enginün’ün bu görüşüne katılarak söyleyebiliriz ki çevirmen, erek metin içinde başvurduğu ekleme ve çıkarmalar sayesinde, aracılık ettiği ‘Milli Mücadele’ anlatısının, ‘İngiliz yönetimindeki Hindistan’ okuruna örnek oluşturmasını amaçladığı belli olay ve unsurlarını erek bağlamda vurgularken diğer olay ve unsurlarını sarsmıştır. Ancak bunu yalnızca metin içinde yaptığı değişiklikler aracılığıyla değil, metin başlığı, iç kapak sayfası ve önsöz olarak metin çevresindeki alanlarda başlattığı yeniden çerçeveleme süreçlerini metin içinde sürdürerek yapmıştır. Bu noktada Baker’ın yaklaşımı, kaynak metinde işlenen ‘Milli Mücadele’ anlatısını, yanmetinlerde dahil edildiği daha geniş anlatılar kümesi içerisinde ele alarak, birbirlerine yaptıkları katkı açısından değerlendirmemizi sağlamıştır. Bu değerlendirmeye göre çevirmen, metin içinde yeniden oluşturduğu ‘Milli Mücadele’ anlatısına ait olay ve unsurları, önsözde dahil ettiği ve erek bağlamdaki yaygın ‘İngiliz

yönetimindeki Hindistan' anlatısını göz önünde bulundurarak seçmiş görünmektedir. Böylelikle Mücadele'ye ait metin çevresinde vurguladığı ve sarstığı olay ve unsurları, metin içinde de destekleyerek okur ile örnek gösterdiği 'Milli Mücadele' anlatısı arasındaki ilişkiyi metin boyunca yönetme imkanı bulmuştur.

5.2.3. Katılımcıların Yeniden Konumlandırılması

Erek metne ait önsözü incelerken belirttiğimiz üzere çevirmen, alıntıladığı Mevlana Muhammed Ali'nin sözü aracılığıyla 'Milli Mücadele' anlatısına ilişkin kendi anlatı konumunu ima etmiş, İngilizlerin karşısında ve Türklerin yanında görünmüştü. Bu konuma uygun olarak yine önsözünde Müttefikler ve özellikle Yunanlılara yönelik tercih ettiği ifadeler aracılığıyla erek okuru Mücadele'ye ait bu iki unsurla ilişkili olarak yeniden konumlandırmıştı. Çevirmen, metin çevresinde başlattığı bu süreci metin içinde de sürdürmüş ve başvurduğu çok sayıda değişiklik aracılığıyla okuru Mücadele'ye ait aynı unsurlarla ilişkili olarak yeniden konumlandırmaya devam etmiştir. Bu değişikliklerin sayıca fazla olması nedeniyle çalışmamızda yalnızca birkaç örneğe yer verilmiştir. Erek metinden alıntılanan bu örnekler tarafımda Türkçeye çevrilerek aşağıda sunulmuştur:

Ateşten Gömlek

“en koyu cerahat yerli **Hıristiyanların** ... arkalarını **İngiltere** ve **Fransa**'ya vererek Türke yağdırdıkları gayzden” (*Ateşten Gömlek*: 28).

The Daughter of Smyrna:

“... en derin olanı **Hıristiyan** nüfus tarafından kesildi. **İngiltere** ve **Fransa**'nın **azmettirmesiyle daimi olarak dost yurttaşlarını** sırtından bıçaklamaktadırlar (*The Daughter of Smyrna*: 13).

[... the deepest [cut] is the one inflicted by the **Christian** population. At the instigation of **Britain** and **France** they have **always** been stabbing **their fellow-countryman** in the back.]

“İzmir’de **Yunanlılar** tarafından kocası **öldürülmüş** ... Ayşe Hanım ona [Mr. Cook] gördüklerini anlatacak” (*Ateşten Gömlek*: 35).

“**Yunanlılar** tarafından kocası ve evladı **vahşice katledilmiş** ... Mr. Cook, **Yunanın barbarlıklarının** tüm hikayesini Ayşe’nin kendi ağzından duyabilsin” (*The Daughter of Smyrna*: 20).

[... whose husband and child have been **brutally assassinated** by the **Greeks** ... he [Mr. Cook] may hear the whole story of **Greek barbarities** from Aysha’s own lips.]

“İlahi gözün çıksın! **Gâvur** hafiyesi misin, nesen?” (*Ateşten Gömlek*: 61).

“Gözün çıksın’ **bedduası** geldi kadından. ‘Sen **İngiliz** casusu **olmalısın**’ (*The Daughter of Smyrna*: 50).

[‘May your eye burst off’ came the **curse** from the woman. ‘You **must** be a **British spy**’.]

Sunduğumuz örneklerde görüldüğü üzere Müttefikler ve Yunanlılarla ilgili kısımlarda kaynak ve erek metinler arasında değişiklikler mevcuttur. Çevirmen, tercih ettiği ve kalın yazı tipleriyle dikkat çektiğimiz ifadelerde yaptığı ekleme ve değişiklikler aracılığıyla okuru, ‘Milli Mücadele’ anlatısına ait iki önemli unsur olan Müttefikler ve Yunanlılar ile ilişkili olarak metin boyunca yeniden konumlandırmıştır. Bu sayede metin çevresinde başlattığı çerçeveleme sürecini metin boyunca da sürdürerek hem kendisine ait ima ettiği anlatı konumunu desteklemiş hem de bu konuma uygun olarak okur ile bu unsurlar arasındaki ilişkiyi yönetmiştir. Bu sayede Mücadele’nin bu unsurlarına ilişkin metin öncesinde oluşturduğu bakış açısını metin içinde de sürdürerek desteklemiştir.

5.2.4. Etiketleyerek Çerçeveleme

Çevirmen, erek metne ait önsözü incelerken belirttiğimiz üzere önsöz başında alıntılacağı Mevlana Muhammed Ali'nin sözü aracılığıyla 'Hilafet Hareketi' ve 'Kerbela Olayı' anlatılarına başvurmuş ve Mücadele'ye ilişkin 'dini' bir çerçeve oluşturmuştu. Devamında Mücadele'yi 'Birinci Dünya Savaşı', 'Hristiyalık'a karşı İslam' ve 'Haçlı Seferleri' üst-anlatılarına dahil ederek, oluşturduğu bu dini çerçeveyi desteklemiş ve Mücadele'yi 'dini' bir çatışma olarak yeniden çerçevelemişti. Çevirmen, metin öncesinde başlattığı bu süreci, etiketleyerek çerçeveleme yöntemine başvurarak metin boyunca da sürdürmüş ve erek metnin iki farklı yerinde Mücadele'yi bir "Jihad (Cihat)" olarak etiketlemiştir. Erek metinden yapılan alıntılar, tarafımda Türkçeye çevrilerek aşağıda sunulmuştur:

Ateşten Gömlek

"Ben de, ben de senin için her azam kopuncaya kadar vuruşacağım" (*Ateşten Gömlek*: 40).

The Daughter of Smyrna:

"Kısacası, senin için bir daha **Cihata** kalkışacağım ve her azam kopuncaya kadar rahat bilmeyeceğim" (*The Daughter of Smyrna*: 28).

[Shortly, for thy sake, I will once more carry on the **Jihad** and will know no rest until all my limbs have been amputated.]

“Şark dünyasında ilk yumruğunu zulme kaldıran, ilk yeni ruhla atılan bu günahkâr çocuklardı. ... Bunlar [çeteler] ilk ateş ve tehlikede çıplak vücutları ile ilk müdafaa hattını yaptılar” (*Ateşten Gömlek*: 91).

“Şark dünyasında Batı zulmüne karşı yumruğunu ilk kaldıran, bu acımasızlıklara karşı çıkmak için ilk gürleyen Anadolu’nun bu genç kahramanlarının ruhu idi. Bunlar **Cihatın** ilk kademesini oluşturdular. **İslam’ın** bu cesur oğulları, ateş ve mermi yağmuruna karşı, top uğultusuna karşı ve asla sarsılmadıkları tehlikelere karşı öyle emin ve öyle yürekli bir direnişe geçtiler ki cüretkar efsaneleri Anadolu’nun çok ötesine yayıldı” (*The Daughter of Smyrna*: 79).

[The first hand in the Eastern world that rose against Western tyranny, the first soul that roared in protest against these cruelties, was the hand and the soul of these youthful heroes of Anatolia. They formed the first rank of **Jihad**. Against the shower of shot and shell, against the roar of cannon and against never-shaking perils, these daring sons of **Islam** made a stand so firm and so gallant that the tales of their daring spread far and beyond Anatolia.]

“Allaha ısmarladık hemşerim, dedim. İzmir yolunda görüşeceğiz” (*Ateşten Gömlek*: 133).

“Allahaismarladık, anavatanın evlatları! yakında İzmir yolunda sizlere yetişeceğiz — **İnşallah**” (*The Daughter of Smyrna*: 119).

[‘God-speed, children of motherland! We will soon overtake you on the way to Smyrna — **Insha Allah**.]

Çevirmen, yukarıda görüldüğü üzere erek metnin iki farklı yerine “Jihad (Cihat)” sözcüğünü eklemiş ve dil-ötesi araçlardan faydalanarak koyu ve eğik yazı tipiyle

vurgulamıştır. Cihat, “din uğruna yapılan savaş”³⁷ anlamına gelen ve o dönemde erek bağlamda dolaşımda olan ‘Hristiyalık’a karşı İslam’ anlatısı dahilinde işlev gören bir İslami terimdir. Çevirmen bu terimi kaynak metne ekleyerek etiketleyerek çerçeveleme yöntemine başvurmuş ve erek metnin iki farklı yerinde Mücadele’yi “Jihad (Cihat)” olarak etiketlemiştir. Verdiğimiz ikinci örnekte görüldüğü üzere aynı doğrultuda seçici sahiplenme yoluyla çerçeveleme yöntemine de başvurarak kaynak metinde yer alan “günahkâr” ifadesini erek metinden çıkarmış ve ‘İslam’ın’ oğullarının Anadolu’nun sınırlarını aşan ve erek bağlam Hindistan’a kadar ulaşan bir ‘cesaret’e sahip olduğunu eklemiştir. Üçüncü örnekte ise yine seçici sahiplenme yoluyla kaynak metne eklediği ve dil-ötesi araçlardan faydalanarak koyu ve eğik yazı tipiyle vurguladığı “Insha Allah (İnşallah)” terimi aracılığıyla Mücadele’ye ilişkin oluşturduğu dini çerçeveyi sürdürmüştür. Metin çevresinde başvurduğu ve Mücadele’yi dini bir ‘çatışma’ olarak sunduğu çerçeveleme sürecini metin içinde de sürdürerek destekleyen çevirmen, bu sayede erek bağlama aracılık ‘Milli Mücadele’ anlatısının ‘Müslüman’ erek okur üzerindeki etkisini arttırmayı amaçlamış ve örnek gösterdiği Mücadele’yi, bir cihat olarak yorumlaması yönünde okuru teşvik etmiş görünmektedir.

5.4. SONUÇ

Çevirmen Maulvi Muhammad Yakub Khan, İngilizceye çevirdiği ve ilk baskısı 1932 yılında Hindistan’da yayımlanan *The Daughter of Smyrna* ile ‘Milli Mücadele’ anlatısını bu erek bağlama aktarmıştır. Baker’ın yaklaşımını kullanarak yürüttüğümüz incelemeye göre çevirmen, anlatı özelliklerinin yanı sıra dilsel ve dil-ötesi araçlardan faydalanarak, aracılık ettiği ‘Milli Mücadele’ anlatısına ait belli yönleri vurgulamak ve sarsmak amacıyla erek metin çevresinde ve içinde yeniden çerçeveleme yöntemlerine başvurmuş görünmektedir. Bu yöntemleri, Milli Mücadele’nin yazarına ve ‘Milli Mücadele’ anlatısına ait diğer olay ve unsurlara göre olmak üzere iki ayrı başlık altında ele almak mümkündür.

³⁷http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5373b6488c02a1.76419793

(i) *Milli Mücadele'nin yazarına göre:* Çevirmen, önsözünde belirttiği üzere “herhangi bir takdimi gerektirmez” gerekçesiyle kaynak metin yazarı hakkında çok az bilgiyi dile getirmiştir. Kendisine ait görünen her iki iç kapak sayfasında verdiği “meşhur Türk romancısı ve Ankara hükümetinin İlk Milli Eğitim Bakanı” bilgisine ilaveten önsözünde Halide Edib’e dair aynı doğrultuda seçerek sahiplendiği az sayıda bilgi aracılığıyla yazarın ‘meşhur’ ve ‘aydın’ yönlerini vurgulamıştır. İlaveten önsözde dile getirdiği ‘vatansever’ yönünü, metin içinde Ayşe karakterine yönelik yaptığı çok sayıda ekleme aracılığıyla birikmeli olarak vurgulamaya devam etmiştir. Sunduğu bu bilgiler aracılığıyla erek okuru, hem Milli Mücadele çatışmasına ait bir unsur hem de bu çatışmanın yazarı olan Halide Edib’e göre yeniden konumlandırmış ve bu iki katılımcı arasındaki ilişkiyi iç kapak sayılarında başlattığı ve önsözde sürdürdüğü metin çevresinde yeniden yapılandırmıştır. Öte yandan, Halide Edib’e dair önsözde sunduğu bilgilerde yazarın Ayşe karakterinde Mücadele’ye ait kendi tecrübelerini anlattığına değinerek, erek bağlama aracılık ettiği ‘Milli Mücadele’ anlatısının doğruluğunu ve güvenilirliğini dile getirilmiştir.

(ii) *‘Milli Mücadele’ anlatısına ait diğer olay ve unsurlara göre:* Çevirmen, önsözünün başında Mevlana Muhammed Ali’den alıntılacağı “Her Kerbalâ’dan sonra İslâm tekrar canlanır” sözü aracılığıyla erek okurun zihninde ‘Hindistan Hilafet Hareketi’ ve ‘Kerbelâ Olayı’ anlatılarını canlandırmış ve metin öncesinde Mücadele’ye ilişkin ‘dini’ bir çerçeve oluşturmuştur. Öte yandan, okurun zihninde canlandırdığı ve Hintli Müslümanları, İngilizlere karşı Osmanlıları desteklemeye çağıran ‘Hindistan Hilafet Hareketi’ anlatısı aracılığıyla kaynak metinde işlenen ‘Milli Mücadele’ anlatısına ilişkin kendi anlatı konumunu ima ederek ‘Müslüman’ Türklerin yanında ve İngilizlerin karşısında görünmüştür. Devamında ‘Milli Mücadele’ anlatısını, yakın geçmişten ‘Birinci Dünya Savaşı’ üst-anlatısı dahilinde işlemiş olup bu anlatı dahilinde, Mücadele’yi güçlendirmek amacıyla uzak geçmişten anlatılar olarak ‘Hristiyalık’a karşı İslam’ (ya da ‘Haç’a karşı Hilal’) ve ‘Haçlı Seferleri’ üst-anlatılarına başvurmuştur. Söz konusu anlatılar ve kullandığı ifadeler aracılığıyla önsöz başında Mevlana Muhammed Ali’nin sözüyle oluşturduğu dini çerçeveyi sürdürerek desteklemiştir. Metin çevresinde

oluşturduğu bu çerçeveyi, etiketleyerek çerçeveleme yöntemine başvurarak erek metnin iki farklı yerine eklediği ve dil-ötesi araçlardan faydalanarak vurguladığı “Jihad (Cihat)” terimi aracılığıyla sürdürmüş ve Mücadele’yi “Jihad (Cihat)” olarak etiketlemiştir. Böylece okuru, Mücadele’yi bir cihat olarak yorumlaması yönünde teşvik etmiştir. Aynı doğrultuda kaynak metinde başvurduğu diğer ekleme ve çıkarmalar aracılığıyla da metin çevresinde oluşturduğu dini çerçeveyi metin içinde de sürdürerek desteklemiştir. Bu sayede çevirmen, örnek gösterdiği Milli Mücadele’nin ‘Müslüman’ erek okur üzerindeki etkisini attırmayı amaçlamış görünmektedir.

Bağımsız bir Müslüman devleti kurmayı fikir edinmiş Hindistan Müslümanları Birliği’ne dahil görünen çevirmen, kaynak metni erek bağlama aracılık etmesine yönelik önsözünde açıkça belirttiği amacıyla ‘İngiliz yönetimindeki Hindistan’ olarak adlandırdığımız, o dönemde erek bağlamdaki yaygın kamusal anlatıya başvurmuş ve İngiliz hakimiyetinden kurtulmak için “bir yeniden doğuşun sancılarını yaşamakta olan” Hindistan okuruna Milli Mücadele’yi örnek göstermiştir. Bu doğrultuda öncelikle zamansal ve uzamsal çerçeveleme yöntemine başvurmuş görünen çevirmen, *Ateşten Gömlek*’i çevirme kararı alarak kaynak metni, işlediği ‘Milli Mücadele’ anlatısını vurgulayan bir zamansal ve uzamsal bağlam olarak 1930’ların başında ve İngiliz yönetimi altındaki Hindistan’a yerleştirmiştir. Böylece, erek okura seslenme imkanı bularak Türk milletinin “yeniden doğuşu” olan Mücadele’yi, yine bir “yeniden doğuş” sürecinde olan okura örnek göstermiştir. Metin çevresinde başvurduğu bu yöntemi metin içinde de sürdüren çevirmen, ‘Milli Mücadele’ anlatısını oluşturan olay ve unsurların zamansal ve uzamsal sıralamasını da erek metinde yeniden düzenlemiştir. Kaynak metindeki iki farklı zaman dilimini neredeyse tamamen ortadan kaldırarak oluşturduğu yeni zamansal yapı aracılığıyla Mücadele’yi zamandan bağımsız, bir başka deyişle her zaman gerçekleşebilecek bir mücadele olarak erek bağlama aktarmıştır. Yeniden düzenlediği bölümlerle oluşturduğu yeni uzamsal sıralama aracılığıyla da kaynak metne konu olan diğer olay ve unsurları sarsmış ve Mücadele’nin ‘bağımsızlık’ ve ‘şeref’ ile ilgili olay ve unsurlarını metin boyunca vurgulamıştır.

Önsözünde Mücadele'ye yönelik sunduğu bilgilerde padişah, Mustafa Kemal, Müttefikler ve Yunanlılar olmak üzere çok az sayıda unsuru dile getiren çevirmen, Müttefikler ve özellikle Yunanlılara yönelik seçerek sahiplendiği bilgiler ve kullandığı ifadeler aracılığıyla hem Mevlana Muhammed Ali'nin sözüyle ima ettiği, İngilizlerin karşısında ve Türklerin yanındaki anlatı konumunu desteklemiş hem de bu konuma uygun olarak erek okuru Mücadele'ye ait söz konusu unsurlar ile ilişkili olarak yeniden konumlandırmıştır. Metin öncesinde başlattığı bu konumlandırma sürecini metin içinde de sürdürerek destekleyen çevirmen, kaynak metinde başvurduğu çok sayıda değişiklik aracılığıyla hem önsözünde ima ettiği anlatı konumunu desteklemiş hem de okuru Mücadele'ye ait aynı unsurlarla ilişkili olarak metin boyunca yeniden konumlandırmaya devam etmiştir. Böylece Mücadele'nin bu unsurlarına ilişkin oluşturduğu bakış açısını metin çevresinde ve içinde desteklemiştir.

Erek metin başlığı olarak *İzmir Kızı*'nın seçilmesiyle başlatılan, iç kapak sayfasının yanı sıra önsözde kaynak metin ve Mücadele'ye dair sunulan bilgiler aracılığıyla sürdürülen çerçeveleme süreçleri aracılığıyla Mücadele'nin 'bağımsızlık' ve 'şeref' ile ilgili olay ve unsurları birikmeli olarak vurgulanmıştır. Çevirmene ait görünen metin çevresindeki bu alanlarda başlatılan süreçler, kaynak metindeki dilsel malzemenin seçici bir şekilde sahiplenilmesiyle metin içinde de sürdürülmüştür. Çevirmen, aşk, kıskançlık ve ızdırap gibi Mücadele'yle ilgili olmayan olay ve unsurların yanı sıra İzmir ile İstanbul'un işgali ve çeteler gibi Mücadele'ye ait bazı olay ve unsurları da tamamen veya büyük ölçüde erek metinden çıkarmıştır. İlâveten, kaynak metne ait sonsözü de erek metne dahil etmeyerek Mücadele'nin kaynak metindeki kahramanlarının aslında hiç var olmadığını belirten bu kısmı erek bağlama aktarmamıştır. Öte yandan kaynak metne yaptığı eklemeler aracılığıyla hem İzmir işgali süresince İngilizler ve Yunanlıların Türklere yaptıklarını vurgulayarak Mücadele'nin bu unsurlarına ilişkin metin çevresinde oluşturduğu bakış açısını desteklemiş hem de yine metin çevresindeki alanlarda dile getirdiği Mücadele'nin 'bağımsızlık' ve 'şeref' ile ilgili olay ve unsurlarını birikmeli olarak vurgulamaya devam etmiştir. İlâveten, yine metin çevresi olarak önsözde açıkça belirttiği üzere Mücadele'yi erek okura örnek

göstermiş olan çevirmen, erek metnin son cümlesinde, dil-ötesi araçlardan da faydalanarak, bir kez daha bu amacını dile getirmiş ve okuru, milli ‘bağımsızlık’ ve milli ‘şeref’ uğruna “yabancılar”a karşı kazanılacak “zafer” için teşvik etmiştir. Çevirmenin metin içinde yaptığı bu ekleme ve çıkarmalarda belirleyici olan, önsözünde başvurduğu ve ‘Milli Mücadele’ anlatısının erek bağlamda içerisine yerleşeceği daha geniş anlatılardan biri olan ‘İngiliz yönetimindeki Hindistan’ anlatısıdır. Bu doğrultuda, aracılık ettiği ‘Milli Mücadele’ anlatısının, ‘İngiliz yönetimindeki Hindistan’ okuruna örnek oluşturmasını amaçladığı olay ve unsurlarını erek bağlamda vurgularken diğer olay ve unsurlarını sarsmıştır.

Erek metnin çevresinde ve içinde olmak üzere her iki alanda yürüttüğümüz incelemede görünmüştür ki çevirmen, bu bölümde ortaya koyduğumuz çerçeveleme yöntemlerine başvurarak metin çevresinde oluşturduğu ve metin içinde desteklediği anlatılar aracılığıyla, Mücadele’ye ait belli olay ve unsurları vurgulamış, sarsmış ve değiştirmiştir. Böylelikle Hindistan’a aracılık ettiği bu çatışmayı yeniden çerçeveleyerek ilgili bağlamda Mücadele’ye dair toplumsal ve siyasi gerçekliğin oluşturulmasında etkin rol oynamıştır. Erek bağlama aktardığı bu ‘çatışma’ aracılığıyla Hindistan’daki mevcut ‘çatışma’ ortamını da destekleyen çevirmen, İngiliz hakimiyetinden kurtulmak için bir “yeniden doğuş meşakkatine geçmekte olan” erek okura Milli Mücadele’yi örnek göstererek onları çatışmayı var etmeye, sürdürmeye ve desteklemeye teşvik etmiş görünmektedir.

BÖLÜM 6. ÇEVİRİLERDEKİ ÇERÇEVELEMENİN KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRMESİ

Bu bölümde, çalışmamızın üçüncü, dördüncü ve beşinci bölümlerinde ortaya koyulan, ‘Milli Mücadele’ anlatısına ait belli yönleri vurgulamak, sarsmak ya da değiştirmek amacıyla *Ateşten Gömlek*’e ait üç ayrı erek metnin çevresinde ve/veya içinde başvurulmuş görünen yeniden çerçeveleme yöntemleri ile işlevleri, birbirleriyle karşılaştırmalı olarak daha rahat izlenebilmesi amacıyla bir tablo üzerinden ele alınmıştır. Devamında Milli Mücadele’ye dair üç ayrı erek bağlamda oluşturulan gerçeklikler birbirleriyle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

	<i>Das Flammenhemd</i> (Wien, 1923)	<i>The Shirt of Flame</i> (New York, 1924)	<i>The Daughter of Smyrna</i> (Lahore, 1932)
Metin Çevresinde	<p>1. Seçici Sahiplenme & Katılımcıların Yeniden Konumlandırılması (Milli Mücadele’nin yazarına göre)</p> <p>(i) Kendisine ilişkin detaylı olarak sunulan bilgiler aracılığıyla Halide Edib’in Mücadele’de yaptıklarıyla sahip olduğu ‘öncü’ yönü birikmeli olarak vurgulanmış ve “Anadolu’nun Jan Darkı” benzetmesiyle desteklenmiştir.</p> <p>(ii) Halide Edib’in, Genç Türk Devrimi ile gerçeğin aksine yakinen ilişkilendirilerek sahip olduğu ve bir başka “devrim” olan Mücadele’de yer almasını sağlayan</p>	<p>1. Seçici Sahiplenme & Katılımcıların Yeniden Konumlandırılması (Milli Mücadele’nin yazarına göre)</p> <p>(i) Kendisine ilişkin detaylı olarak sunulan bilgiler aracılığıyla Halide Edib’in Türk düşünce ve siyasi hayatında imza attığı “ilk”lerle sahip olduğu ve “Türk Jandarkı” benzetmesiyle desteklenen ‘öncü’ yönünün yanı sıra erek bağlamda yaygın olarak bilinen ‘feminist’ yönü birikmeli olarak vurgulanmıştır.</p> <p>(ii) Kendisine ilişkin sunulan bilgiler aracılığıyla Halide Edib’in küçük</p>	<p>1. Seçici Sahiplenme & Katılımcıların Yeniden Konumlandırılması (Milli Mücadele’nin yazarına göre)</p> <p>(i) Kendisine ilişkin sunulan çok az sayıda bilgi aracılığıyla Halide Edib’in ‘meşhur’ ve ‘aydın’ yönleri birikmeli olarak vurgulanmıştır. İlaveten ‘vatansever’ yönü de dile getirilmiş ve Ayşe karakteri aracılığıyla metin içinde de vurgulanmıştır.</p> <p>(ii) Halide Edib’in Ayşe karakterinde Mücadele’ye ait kendi tecrübelerini yansıttığı belirtilerek Milli Mücadele’nin doğruluğu ve</p>

<p style="text-align: center;">Metin Çevresinde</p>	<p>‘devrimci’ yönü birikmeli olarak vurgulanmıştır.</p> <p>2. Seçici Sahiplenme & Katılımcıların Yeniden Konumlandırılması (‘Mili Mücadele’ anlatısına ait diğer olay ve unsurlara göre)</p> <p>(i) Milli Mücadele’ye ilişkin detaylı olarak sunulan bilgilerde Halide Edib’in idama mahkum edilmesi ve Anadolu’ya yaptığı yolculuğun yanı sıra Mustafa Kemal, padişah, İttihatçılar, İtilafçılar, İngilizler, Fransızlar, Yunanlılar,</p>	<p>yaşlarından itibaren Batı’yla olan münasebetinin, Türklerin hayatında etkili bir kişi haline gelmesinde önemli bir yeri olduğu ima edilmiş, bu sayede yazar ile okur arasında bir yakınlık yaratılmak istenmiştir.</p> <p>(iii) Kaynak metnin büyük ölçüde Halide Edib’in şahsi tecrübelerini içerdiği ve bu tecrübelerin romandaki Ayşe karakterine olan yansımaları dile getirilerek Milli Mücadele’nin doğruluğu ve güvenilirliği tekrarlı olarak vurgulanmış ve böylece okurun bu konuda şüphe duymaması sağlanmıştır.</p> <p>2. Seçici Sahiplenme & Katılımcıların Yeniden Konumlandırılması (‘Mili Mücadele’ anlatısına ait diğer olay ve unsurlara göre)</p> <p>(i) Padişah, Halide Edib’in Anadolu’ya yaptığı yolculuk, Düzensiz birlikler, Türk köylüsü, Tetkik-i Mezalim Komisyonu, Büyük Taarruz, Mustafa Kemal olmak üzere Milli Mücadele’ye ait az sayıda olay ve unsurun tamamı, Halide Edib’in</p>	<p>güvenilirliği dile getirilmiş ve böylece okurun bu konuda şüphe duymaması sağlanmıştır.</p> <p>2. Seçici Sahiplenme & Katılımcıların Yeniden Konumlandırılması (‘Mili Mücadele’ anlatısına ait diğer olay ve unsurlara göre)</p> <p>(i) Erek metin başlığı olarak <i>İzmir Kızı</i>’nın seçilmesinin yanı sıra iç kapak sayfası ve önsözde kaynak metne ve Mücadele’ye ait sunulan bilgiler aracılığıyla Milli Mücadele’nin ‘bağımsızlık’ ve ‘şeref’ ile ilgili olay ve unsurları birikmeli</p>
--	---	---	---

<p style="text-align: center;">Metin Çevresinde</p>	<p>Düzensiz birlikler ve İstanbul'un işgali gibi çok sayıda olay ve unsur dile getirilmiştir. Çevirmen, işgal kuvvetleri ve Türklere yönelik kullandığı ifadeler aracılığıyla kendisini bu kuvvetlerin karşısında ve Türklerin yanında konumlandırmış, dile getirdiği olay ve unsurlarla ilgili metin içinde yer alan bilgilerin önsözde oluşturduğu bu bakış açısıyla okunmasını sağlamıştır.</p> <p>(ii) Halide Edib'in kaynak metinde 'tarafsız' olduğunu belirterek "İzmir Kızı" bölümündeki "keskin ve sert tavrının" sebebini açıklayan çevirmen, hem kaynak metne "sadık" kalarak yazarın bu bölümdeki anlatı konumunu sarsmış hem de İngilizler ve Yunanlıların İzmir işgalinde yaptıkları ile yazarın İngilizlere yönelik sert eleştirisini içeren bu bölümün önsözde oluşturduğu bakış açısıyla okunmasını sağlamıştır.</p>	<p>hayatındaki etkileri üzerinden dile getirilmiştir. Özellikle II. Abdülhamid için kullandığı ifadeler aracılığıyla Billings, hem kendini, hem erek okuru, hem de yazarı bu "zorba" padişahın karşısında konumlandırmış, böylece bu unsurla ilgili metin içinde yer alan bilgilerin önsözde oluşturduğu bu bakış açısıyla okunmasını sağlamıştır.</p>	<p>olarak vurgulanmıştır.</p> <p>(ii) Mevlana Muhammed Ali'nin önsözü başlatan "Her Kerbalâ'dan sonra İslâm tekrar canlanır" sözü aracılığıyla Hindistan Hilafet Hareketi ve Kerbela Olayı ile ilişkilendirilen Mücadele'ye yönelik 'dini' bir çerçeve oluşturulmuştur. İlâveten bu söz aracılığıyla çevirmen, kendisini 'Müslüman' Türklerin yanında ve İngilizlerin karşısında konumlandırmıştır.</p> <p>(iii) 'Birinci Dünya Savaşı', 'Hristiyalık'a karşı İslam' (ya da 'Haç'a karşı Hilal') ve 'Haçlı Seferleri' anlatıları dahilinde sunulan bilgiler ve kullanılan ifadeler aracılığıyla Mücadele'ye yönelik oluşturulan 'dini' çerçeve sürdürülmüş ve bu sayede Mücadele'nin 'Müslüman' erek okur üzerindeki etkisi arttırılmak istenmiştir.</p> <p>(iv) Milli Mücadele'ye ait padişah, Müttefikler, Yunanlılar ve Mustafa Kemal olmak üzere çok az sayıda olay ve unsur dile getirilmiştir. Müttefikler ve Yunanlılara yönelik</p>
--	---	--	---

<p>Metin Çevresinde</p>	<p>3. Etiketleyerek Çerçeveleme</p> <p>(i) Milli Mücadele, birikmeli bir şekilde “devrim” olarak tanımlanarak etiketlenmiştir.</p> <p>(ii) İşgal kuvvetleri, birikmeli bir şekilde “düşman” olarak tanımlanarak etiketlenmiştir.</p>	<p>3. Etiketleyerek Çerçeveleme</p> <p>(i) Milli Mücadele, bir “Anadolu Devrimi” olarak tanımlanarak etiketlenmiştir.</p>	<p>birikmeli olarak kullandığı ifadeler aracılığıyla çevirmen, Mevlana Muhammed Ali’nin sözüyle ima ettiği Türklerin yanındaki konumunu desteklemiş ve bu unsurla ilgili metin içinde yer alan bilgilerin, önsözde oluşturduğu bu bakış açısıyla okumasını sağlamıştır.</p> <p>3. Zamansal ve Uzamsal Çerçeveleme</p> <p>(i) Kaynak metin, Mücadele’yi vurgulayan bir zamansal ve uzamsal bağlam olarak 1930’larda ve İngiliz yönetimi altındaki Hindistan’a yerleştirilmiş ve böylece Türk milletinin “yeniden doğuşu” olan Mücadele, yine bir “yeniden doğuş” sürecinde olan erek okura örnek gösterilmiştir.</p>
<p>Metin İçinde</p>	<p>Yalnızca, “İzmir Kızı” başlıklı bölümde yer alan ve Halide Edib’in, İngilizler ve Yunanlıların İzmir işgali süresince yaptıklarını ve İngilizlere yönelik sert eleştirisini dile getirdiği kısım incelenmiş olup bu kısımda başvurulmuş</p>	<p>Bizzat Halide Edib tarafından çevrilen erek metinde Milli Mücadele’ye yönelik başvurulmuş görünen bir yeniden çerçeveleme yöntemi tespit edilmemiştir.</p>	<p>1. Zamansal ve Uzamsal Çerçeveleme</p> <p>(i) Erek metinde oluşturulan yeni zamansal ve uzamsal yapı aracılığıyla zamandan bağımsız bir mücadele olarak aktarılan Mücadele’nin ‘bağımsızlık’ ve ‘şeref’ ile ilgili olay ve</p>

<p>Metin İçinde</p>	<p>görünen bir yeniden çerçeveleme yöntemi tespit edilmemiştir.</p>		<p>unsurları birikmeli olarak vurgulanmış ve kaynak metne konu olan diğer olay ve unsurlar sarsılmıştır.</p> <p>2. Seçici Sahiplenme Yoluyla Çerçeveleme</p> <p>(i) Karakterler arasındaki aşk, kıskançlık ve ızdırap gibi Milli Mücadele'yle ilgili olmayan olay ve unsurlara ilaveten padişah, İzmir ve İstanbul'un işgali ve çeteler gibi Mücadele'ye ait çok sayıda olay ve unsur erek metinden tamamen veya büyük ölçüde çıkarılmıştır.</p> <p>(ii) Kaynak metne yapılan eklemeler aracılığıyla metin çevresinde başlatılan bazı süreçler sürdürülerek Müttefikler ve Yunanlılara ilişkin oluşturulan bakış açısı desteklenmiş ve Mücadele'nin 'bağımsızlık' ve 'şeref' ile ilgili olay ve unsurları birikmeli olarak vurgulanmıştır. Böylece İngiliz yönetimi altındaki okur, 'bağımsızlık' ve 'şeref' uğruna "yabancılar"a karşı kazanılacak "zafer" için teşvik edilmiştir.</p>
----------------------------	---	--	--

<p>Metin İçinde</p>		<p>3. Katılımcıların Yeniden Konumlandırılması</p> <p>(i) Mücadele’ye ait iki unsur olan Müttefikler ve Yunanlılara yönelik metin çevresinde başlatılan süreç sürdürülmüştür. Çevirmen, ‘Müslüman’ Türklerin yanında ve İngilizlerin karşısındaki konumuna uygun olarak kullandığı ifadeler aracılığıyla önsözde bu unsurlara ilişkin oluşturduğu bakış açısını metin boyunca desteklemiştir.</p> <p>4. Etiketleyerek Çerçeveleme</p> <p>(i) Metin çevresinde oluşturulan ‘dini’ çerçeve, kaynak metnin iki farklı yerine eklenen “<i>Jihad (Cihat)</i>” terimi ile metin içinde sürdürülmüş ve Mücadele etiketlenmiştir. Böylece çevirmen, örnek gösterdiği Milli Mücadele’yi bir ‘cihat’ olarak yorumlaması yönünde ‘Müslüman’ erek okuru teşvik etmiştir.</p>
----------------------------	--	--

Tabloda görüldüğü üzere başta çevirmenler olmak üzere kaynak metin ile erek okur arasındaki etkileşime ortak olan tüm kişiler, aracılık ettikleri ‘Milli Mücadele’ anlatısına ait aynı ya da farklı yönleri vurgulamak ve/veya sarsmak amacıyla yeniden

çerçeveleme yöntemlerine başvurmuş görünmektedir. Erek metinler aracılığıyla her üç bağlamda da okur, hem kaynak metinde işlenen Milli Mücadele'ye ait bir unsur hem de Milli Mücadele'nin yazarı olan Halide Edib ile ilişkili olarak metin çevresinde yeniden konumlandırılmıştır. Bu yeniden konumlandırma sürecinde Halide Edib'e ait tüm bilgiler arasından seçerek sahiplenilen ve dile getirilen bilgiler aracılığıyla yazarın aynı ve/veya farklı yönleri, aynı ve/veya farklı olay ve unsurlar aracılığıyla vurgulanmıştır. Avusturya'da yayımlanan *Das Flammenhemd*'in tanıtım yazısını da içeren önsözünde Mücadele'nin yazarı hakkında detaylı bilgiler sunulmuştur. Bu bilgiler aracılığıyla çevirmen Heinrich Donn, Halide Edib'in Mücadele'de yaptıklarıyla sahip olduğu ve "Anadolu'nun Jan Darkı" benzetmesiyle de desteklenen 'öncü' yönünü birikmeli olarak vurgulamıştır. İlaveten, Genç Türk Devrimi ile gerçeğin aksine yakinen ilişkilendirilerek sahip olduğu ve bir başka "devrim" olan Milli Mücadele'de yer almasını sağlayan 'devrimci' yönü de bu erek bağlamda vurgulanmıştır. Aynı şekilde Amerika'da yayımlanan *The Shirt of Flame*'in önsözünde, hakkında detaylı olarak sunulan bilgiler aracılığıyla Halide Edib'in 'öncü' yönü vurgulanmıştır. Ancak bu erek bağlamda yazarın bu yönü, Mücadele'de yaptıklarından ziyade Türk düşünce ve siyasi hayatında imza attığı çok sayıdaki "ilk" ve başarısı üzerinden birikmeli olarak vurgulanmış ve yine ilk defa Amerikalılar tarafından yapılan "Türk Jandarkı" benzetmesiyle desteklenmiştir. İlaveten, o dönemde ve dahi öncesinde erek bağlamda yaygın olarak bilinen 'feminist' yönü de bu erek bağlamda birikmeli olarak vurgulanmıştır. Önsöz yazarı Florence Billings, Halide Edib'in bu yönlerini, küçük yaşlarından itibaren Batı'yla olan münasebetiyle nedensel bağlantılar oluşturacak düzende örgüleyerek bu münasebetin Türklerin hayatında etkili bir kişi haline gelmesinde önemli bir yeri olduğunu ima etmiştir. Böylece 'Batılı' yönünü vurguladığı yazar ile 'Batılı' okur arasında metin öncesinde bir yakınlık yaratmak istemiş görünmektedir. Hindistan'da yayımlanan *The Daughter of Smyrna*'da ise "herhangi bir takdimi gerektirmez" gerekçesiyle Halide Edib hakkında çok az bilgi iç kapak sayfaları ve önsözde dile getirilmiş olup bu bilgilerde çevirmen Maulvi Muhammad Yakub Khan, yazarın 'meşhur', 'aydın' ve 'vatansever' yönlerini vurgulamıştır. Erek metinlerin çevresinde başvurulmuş görünen bu yeniden çerçeveleme yöntemleri

aracılığıyla hem Milli Mücadele çatışmasına ait bir unsur hem de bu çatışmanın yazarı olan Halide Edib'e ait belli yönler her üç erek bağlamda da vurgulanmıştır. Öte yandan, *The Shirt of Flame*'in önsöz ve dipnotlarında yine Halide Edib'e dair sunulan bilgilerde, kaynak metnin büyük ölçüde yazarın şahsi tecrübelerini içerdiği ve bu tecrübelerin Ayşe karakterine olan yansımaları tekrarlı olarak dile getirilerek Amerika'ya aracılık edilen 'Milli Mücadele' anlatısının doğruluğu ve güvenilirliği vurgulanmıştır. Benzer şekilde *The Daughter of Smyrna*'nın önsözünde, Halide Edib'in Ayşe karakterinde Mücadele'ye ait kendi tecrübelerini yansıttığı belirtilerek Hindistan'a aracılık edilen 'Milli Mücadele' anlatısının doğruluğu ve güvenilirliği dile getirilmiştir. Böylece söz konusu iki erek bağlamda da okurun, metin çevresindeki alanlarda yeniden konumlandırılması sonucunda bu bağlamlara aracılık edilen 'Milli Mücadele' anlatısının doğruluğu ve güvenilirliğinden şüphe duymaması sağlanmak istenmiştir.

Her üç bağlamda da kaynak metne aracılık eden kişiler, Halide Edib'in yanı sıra Milli Mücadele anlatısına ait diğer olay ve unsurlar ile ilişkili olarak da metin çevresinde ve/veya içinde yeniden çerçeveleme yöntemlerine başvurmuş görülmektedir. Bu çerçeveleme süreçlerinde Mücadele'ye ait tüm bilgiler arasından seçerek sahiplenilen ve dile getirilen bilgiler aracılığıyla Mücadele'nin aynı ve/veya farklı yönleri, aynı ve/veya farklı yöntemler aracılığıyla vurgulanmış ve/veya sarsılmıştır. Hindistan'da yayımlanan *The Daughter of Smyrna*'nın önsözünde, padişah, Müttefikler, Yunanlılar ve Mustafa Kemal olmak üzere Mücadele'ye ait çok az sayıda olay ve unsur dile getirilmiştir. Çevirmen Maulvi Muhammad Yakub Khan, Müttefikler ve özellikle Yunanlılara yönelik birikmeli olarak kullanmayı tercih ettiği ifadeler aracılığıyla hem kendisini konumlandırarak işgal kuvvetlerinin karşısında ve Türklerin yanında olduğunu ima etmiş hem de bu konuma uygun olarak Hindistan'daki okuru yeniden konumlandırmıştır. Metin çevresinde başlattığı bu süreci metin içinde de sürdürmüş, Müttefikler ve Yunanlılarla ilgili kısımlarda seçici sahiplenme yoluyla çerçeveleme yöntemine başvurarak yaptığı ekleme ve diğer değişiklikler aracılığıyla Mücadele'ye ait bu iki önemli unsur ile okur arasındaki ilişkiyi metin boyunca yönetmiştir. Avusturya'da yayımlanan *Das Flammenhemd*'in önsözünde ise Birinci

Dünya Savaşı'nın sonundan İnönü Savaşı'nın sonuna kadar olan süreci kapsamak üzere Mücadele'ye dair detaylı bilgiler sunulmuştur. Bu bilgilerde Halide Edib'in Anadolu'ya yaptığı yolculuk ve idama mahkum edilmesinin yanı sıra Mustafa Kemal, padişah, İttihatçılar, İtilafçılar, İngilizler, Fransızlar, Yunanlılar, Düzensiz birlikler ve İstanbul'un işgalini de içeren çok sayıda olay ve unsur metin öncesinde dile getirilmiştir. Hindistan'da olduğu gibi, Avusturya'da çevirmen Heinrich Donn, çatışmaya ait iki taraf olarak işgal kuvvetleri ve Türklere yönelik birikmeli olarak kullanmayı tercih ettiği ifadeler aracılığıyla hem kendisini konumlandırarak işgal kuvvetlerinin karşısında ve Türklerin yanında olduğunu ima etmiş hem de bu konuma uygun olarak Avusturya'daki okuru da yeniden konumlandırmıştır. Ancak, kaynak metnin 'tarafsız' olduğunu belirterek Halide Edib'in, Ayşe karakterinin ağzından İngilizler ve Yunanlıların İzmir işgali süresince yaptıklarını ve İngilizlere yönelik sert eleştirisini dile getirdiği "İzmir Kızı" bölümüne ilişkin verdiği bilgilerde kendisine ait bu konumu sürdürmüş ve fakat yazarını sarsmıştır. Zira çevirmene göre Halide Edib'in bu bölümdeki "keskin ve sert tavrının" nedeni, İngilizlere karşı hissettiği "sinsice bir nefret" değil, vatanının başına gelenlerin yol açtığı "alevli bir hiddet" olup bu sebepten Halide Edib, kendisine ilgili bölüme 'müdahale' etme yetkisini vermiştir. Çevirmen ise bu yetkiyi kullanmaya 'gerek görmeden' kaynak metne 'sadık' kaldığını belirterek metin içindeki ilgili kısımda herhangi bir yeniden çerçeveleme yöntemine başvurmamıştır. Ancak önsözde yer verdiği bu sözleriyle yazarın Mücadele'ye ait önemli olay ve unsurları dile getirdiği kısımdaki anlatı konumunu metin öncesinde sarsarak bu kısmın kendi sunduğu bakış açısıyla okunmasını sağlamıştır. Amerika'da yayımlanan *The Shirt of Flame*'in önsöz ve dipnotlarında ise Mücadele'ye ait az sayıda olay ve unsur sunulmuş olup bunların tamamı yazarın hayatındaki etkileri üzerinden dile getirilmiştir: Halide Edib'in Anadolu'ya yaptığı yolculuk, bu yolculuğu sırasında Halide Edib'e eşlik eden Düzensiz birlikler ile yakından tanıma imkanı bulunduğu Türk köylüsü, Yunanlıların geri çekilmesinin ardından Halide Edib'in Tetkik-i Mezalim Komisyonu bünyesinde yaptıkları, Halide Edib'in Büyük Taarruz'da Mustafa Kemal ile birlikte orduda savaşması. Önsöz yazarı Florence Billings, padişah II. Abdülhamid'e yönelik birikmeli olarak kullanmayı tercih ettiği ifadeler aracılığıyla kendisinin ve erek

okurun yanı sıra yazar Halide Edib'i de Mücadele'nin bu unsuruyla ilişkili olarak yeniden konumlandırmıştır. Bu konuma göre Billings gibi yazar da “ileri düzeydeki her türlü eğitime bir hayli şüpheyle bakan” bu “zorba” padişahın karşısındadır. Her üç bağlamda da kaynak metne aracılık eden kişiler, başvurmuş göründükleri bu çerçeveleme yöntemleri aracılığıyla Mücadele'nin belli olay ve unsurlarına ilişkin okura yönelik bir bakış açısı oluşturmuş ve bu bakış açısında Milli Mücadele çatışmasına ait belli olay ve unsurları vurgulamış ve/veya sarsmışlardır.

Her üç bağlamda da aracı kişiler, ‘Milli Mücadele’ anlatısını metin çevresinde ve/veya içinde etiketleyerek yeniden çerçevelemiştir. Avusturya’da yayımlanan *Das Flammenhemd*’in çevirmeni Heinrich Donn, Milli Mücadele’yi birikmeli şekilde “devrim” olarak tanımlayarak metin çevresinde etiketlemiş ve bu etiketi, Halide Edib’in birikmeli olarak vurguladığı ‘devrimci’ yönüyle ilişkilendirerek desteklemiştir. Avusturya’da olduğu gibi, Amerika’da *The Shirt of Flame*’in önsöz yazarı Florence Billings, dil-ötesi araçlardan da faydalanarak Milli Mücadele’yi “Yeni Türkiye”yi doğuran ve bir “Anadolu Devrimi” olarak tanımlayarak metin çevresinde etiketlemiştir. Bu iki bağlamdan farklı olarak Hindistan’da yayımlanan *The Daughter of Smyrna*’da ise çevirmen Maulvi Muhammad Yakub Khan, aynı yöneme metin içinde başvurarak Mücadele’yi “Jihad (Cihat)” olarak etiketlemiştir. Bu yöntem sayesinde her üç bağlamda da okurun Milli Mücadele çatışmasına yönelik oluşturacağı anlam ve yorum yönetilmiştir. Hindistan’da çevirmen Yakub Khan, Mücadele’ye yönelik oluşturduğu “Jihad (Cihat)” çerçevesini, beraberinde başvurmuş görüldüğü diğer yeniden çerçeveleme yöntemleri aracılığıyla desteklemiştir. İlk olarak, *Ateşten Gömlek*’i çevirme kararı olarak başvurduğu zamansal ve uzamsal çerçeveleme yöntemi aracılığıyla Milli Mücadele’yi, bu anlatıyı vurgulayan bir zamansal ve uzamsal bağlam olarak 1930’larda ve İngiliz yönetimi altındaki Hindistan’a yerleştirmiştir. Bu sayede, bağımsız bir Müslüman devleti kurmayı fikir edinmiş Hindistan Müslümanları Birliği’ne dahil görünen çevirmen, aracılık ettiği kaynak metin sayesinde erek okura seslenme imkanı bulmuş ve önsözünde açıkça belirttiği üzere Türk milletinin “yeniden doğuşu” olarak tanımladığı Mücadele’yi, İngiliz hakimiyetinden kurtulmak için yine bir “yeniden

doğuş” sürecinde olan erek okura örnek göstermiştir. Kendisine ait önsözü başlatan, Mevlana Muhammed Ali'nin Urdu dilindeki “Her Kerbalâ'dan sonra İslâm tekrar canlanır” sözü aracılığıyla ‘Hindistan Hilafet Hareketi’ ve ‘Kerbela Olayı’ anlatıları ile ilişkilendirdiği Mücadele’ye yönelik metin çevresinde ‘dini’ bir çerçeve oluşturmuştur. İlaveten bu söz ile tetiklediği ve Hintli Müslümanları, İngilizlere karşı Osmanlıları desteklemeye çağıran Hindistan Hilafet Hareketi aracılığıyla kendisini konumlandırarak ‘Müslüman’ Türklerin yanında ve İngilizlerin karşısında olduğunu burada da ima etmiştir. Önsözünün devamında, oluşturduğu bu dini çerçeveyi sürdüren çevirmen, aracılık ettiği ‘Mili Mücadele’ anlatısını güçlendirmek amacıyla yakın ve uzak geçmişten başvurduğu ‘Birinci Dünya Savaşı’, ‘Hristiyalık’a karşı İslam’ (ya da ‘Haç’a karşı Hilal’) ve ‘Haçlı Seferleri’ anlatıları dahilinde birikmeli olarak kullandığı ifadeler aracılığıyla doğrudan Mücadele’yi ‘dini’ bir çatışma olarak çerçevelemiştir. Böylece Mücadele’nin Hindistan’daki ‘Müslüman’ okur üzerindeki etkisi arttırmayı amaçlamış görünmektedir. Metin çevresinde oluşturduğu bu çerçeveyi, kaynak metnin iki farklı yerine eklediği “*Jihad (Cihat)*” etiketi ve diğer ifadeler aracılığıyla metin içinde de sürdürmüştür. Bu sayede Hindistan’daki ‘Müslüman’ okuru, örnek gösterdiği Mücadele’yi bir ‘cihat’ olarak yorumlaması yönünde teşvik etmiştir. Yine Mücadele’yi örnek gösterme amacına uygun olarak metin içinde başvurmuş görüldüğü zamansal ve uzamsal çerçeveleme yöntemi aracılığıyla, hem Mücadele’yi zamandan bağımsız, her zaman gerçekleşebilecek bir mücadele olarak okura sunmuş hem de kaynak metne konu olan diğer olay ve unsurları sarsarak Mücadele’nin ‘bağımsızlık’ ve ‘şeref’ ile ilgili olay ve unsurlarını ön plana çıkararak vurgulamıştır. Aynı doğrultuda, metin çevresinde başvurduğu seçici sahiplenme yoluyla çerçeveleme yöntemi aracılığıyla erek metin başlığı olarak *Ateşten Gömlek* yerine Ayşe’yi temsilen *İzmir Kızı*’nın seçilmesiyle başlattığı, iç kapak sayfası ve ardından önsözde kaynak metne ve Mücadele’ye ait sunulan bilgilerle sürdürdüğü üzere Milli Mücadele’nin ‘bağımsızlık’ ve ‘şeref’ ile ilgili olay ve unsurlarını birikmeli olarak vurgulamıştır. Metin içinde de bu yönetime başvuran çevirmen, karakterler arasındaki aşk, kıskançlık ve ızdırap gibi Mücadele’yle ilgili olmayan olay ve unsurlara ilaveten İzmir ile İstanbul’un işgali ve çeteler gibi Mücadele’ye ait çok sayıda olay ve unsurunu erek metinden tamamen veya büyük ölçüde

çıkarmıştır. Yaptığı eklemeler aracılığıyla ise metin çevresinde olduğu gibi içinde de Mücadele'nin 'bağımsızlık' ve 'şeref' ile ilgili olay ve unsurlarını birikmeli olarak vurgulamıştır. Yine yaptığı eklemeler aracılığıyla, yukarıda bahsettiğimiz, Müttetikler ve Yunanlılara ilişkin metin çevresinde başlattığı yeniden konumlandırma sürecini metin içinde de sürdürerek desteklemiştir. Tüm bu yöntemlere başvurarak çevirmen, kendi çıkarları doğrultusunda Mücadele'nin belli olay ve unsurlarını erek metinde vurgulamış, sarsmış ya da değiştirmiştir. Bu sayede, örnek gösterdiği bu 'çatışma' aracılığıyla Hindistan'daki mevcut 'çatışma' ortamını sürdürmesi ve desteklemesi yönünde erek okuru yönlendirmiş görünmektedir.

Bu bölümde ortaya koyulan karşılaştırmanın sonucunda görülmüştür ki üç farklı bağlamda erek metin ile okur arasındaki etkileşime dahil olan aracı kişi, metin çevresinde ve/veya içinde (yeniden) oluşturduğu anlatılarda aynı ya da farklı yeniden çerçeveleme yöntemlerine başvurmuş görünmektedir. Bu yöntemler aracılığıyla Mücadele'ye ait aynı ya da farklı yönleri vurgulamış, sarsmış ya da değiştirmiş olup ve fakat her üçü de ilgili bağlamda okurun Milli Mücadele'ye dair gerçekliğini oluşturmasında ve/veya şekillendirmesinde etkin rol oynamıştır. Kendi çıkarları doğrultusunda (yeniden) oluşturdukları anlatılara bakıldığında görülüyor ki bu kişiler, erek metinlerde her zaman hoşgörü ve anlayışa dayalı anlatılar oluşturmamıştır. Buna sebep olarak okurun, Mücadele'ye ilişkin oluşturacakları düşünce ve davranışlarını, hemfikir oldukları anlatılara uygun olarak şekillendirmeyi amaçladıkları söylenebilir. Üç bağlam için de bu durum geçerli olmakla birlikte Hindistan'da aracı kişi olan çevirmen, ayrıca okuru yönlendirerek erek bağlamda çatışmayı var etmeye, sürdürmeye ve desteklemeye teşvik etmiş görünmektedir.

SONUÇ

Halide Edib Adıvar'ın İngilizceye çevrilen ilk ve yabancı dillere en çok çevrilen *Ateşten Gömlek* romanı, Türk ve Dünya tarihinde önemli siyasi olaylar dizisini içeren ve uluslararası boyutta gerçekleşmiş bir silahlı çatışma olan Milli Mücadele'yi konu alır. Bu tez çalışmasında, *Ateşten Gömlek*'in sırasıyla Avusturya, Amerika ve Hindistan'da yayımlanan üç erek metni ile bu erek metinlere ait yanmetinler, Mona Baker'ın kuramsal yaklaşımı kapsamında incelenmiş olup bu erek bağlamlarda Milli Mücadele'ye dair oluşturulan toplumsal ve siyasi gerçekliğin nasıl çerçvelendiği değerlendirilmiştir.

Baker'ın anlatı kuramı ve “(yeniden) çerçeveleme” kavramına dayanarak oluşturduğu yaklaşımı, tüm insanlar gibi çevirmenleri de bireysel olarak hemfikir oldukları, düşüncelerini ve dolayısıyla davranışlarını yönlendiren anlatılar kümesi içerisinde konumlandırır. Dolayısıyla çevirmenlerin, çevirdikleri anlatılara ilişkin nesnel ya da tarafsız olabilecekleri bir konumu yok sayar. Bu yönüyle, özellikle siyasi çatışmalara aracılık eden çevirmenleri, mutlak surette dürüst aracı kişiler olarak tipleştirilmiş ya da kişiliksizleştirilmiş kişiler olarak görmemizi engelleyerek toplumda oynadıkları etkin rolü ortaya koymayı amaçlar. Bu yaklaşımı kullanarak, siyasi ve silahlı bir çatışma olan Milli Mücadele'yi konu edinmiş *Ateşten Gömlek*'in üç ayrı çevirisi üzerine yürüttüğümüz incelemenin sonucunda görünmüştür ki kaynak metne aracılık eden kişiler, bu çatışmayı erek bağlamlarda yeniden çerçevelemek amacıyla bazı yöntemlere başvurmuştur. Mücadele'ye ait belli yönleri vurgulayarak, sarsarak ya da değiştirerek başvurdukları bu yöntemlerle erek metinler çevresinde ve/veya içinde anlatılar oluşturmuş ve bu anlatılar aracılığıyla ilgili bağlamda Milli Mücadele'ye dair toplumsal ve siyasi gerçekliğin oluşturulmasına bilinçli bir şekilde ortak olmuşlardır. İncelememiz sonucunda söylenebilir ki bu anlatıları; hemfikir oldukları, düşünce ve davranışlarını, yani çeviri kararlarını yönlendiren anlatılara göre oluşturmuşlardır. Dolayısıyla, bu kararlara ilişkin yaptıkları her tercih, aynı zamanda erek okurun ‘Milli Mücadele’ anlatısıyla ilintili düşünce ve davranışlarını şekillendirmeye yönelik bir katkı

olarak değerlendirilebilir. Bu noktadan hareketle, *Ateşten Gömlek*'in üç erek metni üzerinden yürüttüğümüz inceleme bizi şu sonuca götürmüştür: Kaynak metne aracılık eden çevirmen veya diğer kişiler, bu metinlerde her zaman hoşgörü ve anlayışa sevk eden anlatılar oluşturmamış ve dahi çatışmayı destekleyen, insanları yönlendirerek çatışmaya teşvik eden anlatıların oluşturulmasında ve yayılmasında rol oynamışlardır. Dolayısıyla Baker'ın yaklaşımı, çatışma durumlarında çevirinin nasıl işlev kazandığını, çeviri aracılığıyla birbirinden farklı bağlamlara aktarılan Milli Mücadele çatışmasının bu bağlamlarda nasıl görüşürüldüğünü ortaya koymak açısından çalışmamıza kayda değer bakış açıları sunmuştur.

Ateşten Gömlek'e ait çalışmamızda incelediğimiz erek metinler, günümüzde ve dahi gelecekte, 'Milli Mücadele' anlatısını başka toplumsal bağlamlarda yaymakta olup bu anlatının ilgili bağlamdaki kişilerce dile getirilerek varlığını sürdürmesini ve gelişmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla kaynak metne aracılık etmiş çevirmenler ve diğer kişiler, erek metinlerde oluşturdukları anlatılar aracılığıyla Mücadele'ye dair toplumsal ve siyasi gerçekliğin oluşturulmasında ve/veya şekillendirilmesinde geçmişte, günümüzde ve gelecekte etkin rol oynamaktadır. Kaçınılmaz olarak bu kişiler, yalnızca aracılık ettikleri 'Milli Mücadele' anlatısını değil, bu anlatının erek bağlamlarda içerisine yerleştiği daha geniş anlatılar kümesini de etkilemektedir. Zira her üç bağlamda da 'Milli Mücadele' anlatısının, sözel ve sözel-olmayan başka kaynaklarda daha işlenmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Bu başka kaynakların incelenmesi, her bir erek metinde işlenen 'Milli Mücadele' anlatısının, dahil olduğu daha geniş anlatılar kümesi içerisinde ele alınarak, bu daha geniş anlatıların işlenmesine yapacağı katkı açısından da değerlendirilmesine imkan tanıyacaktır. Dolayısıyla çalışmamız, daha geniş kapsamlı bir çalışmanın başlangıcı niteliğinde olmakla birlikte mevcut haliyle Milli Mücadele'nin yurtdışında tanıtılması ve dış kamuoyuna sunulması üzerine yapılacak çalışmalara ışık tutabilir. Ayrıca, bu tez çalışmasının hazırlık aşamasında, *Ateşten Gömlek* de dahil olmak üzere Halide Edib'in eserlerinin yabancı dillere yapılan çevirileri üzerine az sayıda inceleme olduğu fark edilmiştir. Çalışmamız, bu çeviriler üzerine yapılacak incelemelere de katkı sunabilir.

KAYNAKÇA

[Adivar], Halide Edib (1923) *Das Flammenhemd*, [Çev.] Heinrich Donn, Wien : Interterritorialer Verlag.

[Adivar], Halide Edib (1924) *The Shirt of Flame*, with an introduction by Florence Billings, New York: Duffield & Company.

[Adivar], Halide Edib (19??) *The Daughter of Smyrna*, 2.baskı, Çev. Maulvi Muhammad Yakub Khan, Lahore: Dar-ul-Kutub Islamia.

[Adivar], Halide Edib (1937) *Ateşten Gömlek*, İstanbul: Ahmet Halit Kitabevi.

[Adivar], Halide Edib (1962) *Türkün Ateşle İmtihanı*, İstanbul: Çan Yayınları.

Atalay, Ayşe (1991) *Kurtuluş Savaşı Siyasal Akımları İçinde Halide Edib'in Yeri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi.

Baker, Mona (2005) “Narratives in and of Translation”, *SKASE Journal of Translation and Interpretation* 1(1), 4-13. Online: www.skase.sk (Son ziyaret tarihi: 04.06.2014)

Baker, Mona (2006) *Translation and Conflict: A Narrative Account*, London & New York: Routledge.

Baker, Mona (2007) “Çeviride Anlatıları Yeniden Çerçevelemek”, Çev. Sabri Gürses, *Çeviribilim*, 4 Mart 2007, <http://ceviribilim.com/?p=492> (Son ziyaret tarihi: 04.06.2014)

Baker, Mona (2010a) “Reframing Conflict in Translation”, *Critical Readings in Translation Studies*, (ed.) Mona Baker, London & New York: Routledge, 113-129.

- Baker, Mona (2010b) “Narratives of Terrorism and Security: ‘Accurate’ Translations, Suspicious Frames”, *Critical Studies on Terrorism* 3(3), 347-364.
- Bilkan, Ali Fuat. (1995) “Halide Edib Adıvar’ın ‘Inside India’ Adlı Eseri ve Hindistan Ziyareti”, *Bilig : Bilim ve Kültür Dergisi* 33, Ankara : Ahmet Yesevi Üniversitesine Yardım Vakfı, 119-136.
- Çağlayan, Bünyamin (1997) *Kerbelâ Mersiyeleri*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi.
- Enginün, İnci (1972) “Ateşten Gömlek Romanının İngilizce Tercümeleleri”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 323-335.
- Enginün, İnci (1983) “Türk Kadın Yazarları ve Halide Edib, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul: Dergah Yayınevi, 94-109.
- Enginün, İnci (1989) *Halide Edib Adıvar*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Enginün, İnci (1995) *Halide Edib’in Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Genette, Gérard (1997) *Paratexts: Thresholds of Interpretation*, Çev. Jane E. Lewin, Cambridge: Cambridge University Press.
- Gültekin, Ayşe (2009) *Milli Mücadele Dönemi’nde Hindistan Müslümanları ile Ankara Hükümetleri Arasındaki Münasebetler (1918-1924)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi.
- Koç, Murat (2000) “Halide Edib Adıvar’ın Milli Mücadele Dönemi Hatıralarının Edebi Eserlerine Aksi”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 227-248.
- Koloğlu, Orhan (1998) “Halide Edip, Devrimler ve Demokrasi”, *Tarih ve Toplum Dergisi* 177, 53-59.

- Kovala, Urpo (1996) "Translations, Paratextual Mediation, and Ideological Closure", *Target* 8(1), 119-147.
- Kudret, Cevdet (1987) *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Langenscheidts Universal: Wörterbuch Turkish* (1993) İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 30.Basım.
- Somers, Margaret (1992) "Narrativity, Narrative Identity, and Social Action: Rethinking English Working-Class Formation", *Social Science History* 16(4), 591-630.
- Somers, Margaret R. ve Gloria D. Gibson (1994) "Reclaiming the Epistemological "Other": Narrative and the Social Constitution of Identity", (ed.) Craig Calhoun, *Social Theory and the Politics of Identity*, Oxford and Cambridge MA: Blackwell, 37-99.
- Tahir-Gürçağlar, Şehnaz (2002) "What Texts Don't Tell, The Uses of Paratexts in Translation Studies", *Crosscultural Transgressions, Research Models in Translation Studies II Historical and Ideological Issues*, Theo Hermans (ed.), Manchester, UK and Northampton MA, 44-60.
- The New York Times*, "The Turkish Jeanne D'arc.", 10.10.1922.
- Uysal, Nursel (2006) *Türkçe ve Urduca Atasözlerinin Biçim ve Kavram Özellikleri Bakımından Mukayesesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi.
- Yılmaz, Tuğçe Gözde (2010) *Tarihsel Tiyatral Kişilik İlişkisinin Jeanne D'arc Konulu Oyunlara Yansıması*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.

Yüksel, Hayriye (2010) “Türk Devriminin Hindistan ve İran’daki Yansımaları”,
Akademik Bakış 6(3), 237-254.

Elektronik Posta Mesajları

Enginün, İnci, e-posta mesajları, 21-22.01.2012, 14.10.2012

Toker, Halil, e-posta mesajı, 10.10.2012

EKLER

EK 1 DAS FLAMMENHEMD'E AİT İÇ KAPAK SAYFASI

خاليد ادب

CHALIDE EDIB

950

DAS FLAMMENHEMD

VON
CHALIDE EDIB

INTERTERRITORIALER VERLAG
»RENAISSANCE« (ERDTRACHT)
WIEN / BERLIN / LEIPZIG / NEW YORK
WIEN, I, JOHANNESGASSE 14 /// BERLIN W., KURFÜRSTENDAMM 150

**EK 2 DAS FLAMMENHEMD'E AIT IÇ KAPAK SAYFASI
(2)**

AUTORISIERTE ÜBERSETZUNG
AUS DEM TÜRKISCHEN VON
ING. HEINRICH DONN

COPYRIGHT BY INTERTERRITORIAL
PUBLISHING CONCERN »RENAISSANCE«
(ERDTRACHT)

D.T.C.F.
Kütüphane

Reser

726

108164

DRUCK DER BUCH- UND KUNST-
DRUCKEREI JOSEF GERSTMAYER,
WIEN, XIV., SECHSHAUSERGÜRTEL 9

EK 3 THE SHIRT OF FLAME'E AIT İÇ KAPAK SAYFASI

From the Turkish Moving Picture Version of "The Shirt of Flame"
AYESHA

THE
SHIRT OF FLAME

آتشدن کوملك

Ateshden Ceumlek

By

HALIDE EDIB

With an introduction by
FLORENCE BILLINGS

ILLUSTRATED

NEW YORK
DUFFIELD & COMPANY

1924

**EK 4 THE DAUGHTER OF SMYRNA'YA AİT İÇ KAPAK
SAYFASI**

The
Daughter
of
Smyrna

By

HALIDA EDİB KHANUM

Famous Turkish Novelist & First Education Minister, Angora

RENDERED INTO ENGLISH

BY

MUHAMMAD YAKUB KHAN

Editor, The "Light", Lahore (Pakistan)

DAR-UL-KUTUB ISLAMIA
AHMADIYYA BUILDINGS
LAHORE (Pakistan)

EK 5 THE DAUGHTER OF SMYRNA'YA AİT İÇ KAPAK
SAYFASI (2)

The Daughter of Smyrna

*A story of the rise of modern Turkey on the ashes of
the Ottoman Empire—the Turk's revolt against
Western domination, his thrilling adventures,
sufferings and sacrifices in
the cause of national honour
and independence.*

BY

HALIDA EDIB KHANUM

Famous Turkish Novelist and First Education Minister, Angora

RENDERED INTO ENGLISH

BY

MUHAMMAD YAKUB KHAN

Editor, The "Light," Lahore (India)

DAR-UL-KUTUB ISLAMIA

AHMADIYYA BUILDINGS

LAHORE

INDIA